

Förhistoria kring köpcentrum

Arkeologiska förundersökningar längs med Nordlänken
Herrestads 161, 176, 317, 347, 415, 416, 417, 418 samt 419
Hedkärr 1:5, Grytingen 1:1 m. fl.
Herrestads socken, Uddevalla kommun
Robert Hernek & Oscar Ortman
Bohusläns museum
Rapport 2013: 6

Förhistoria kring köpcentrum

Arkeologiska förundersökningar längs med Nordlänken

Herrestad 161, 176, 317, 347, 415, 416, 417, 418 samt 419

Hedkärr 1:5, Grytingen 1:1 m. fl., Herrestads socken, Uddevalla kommun

Bohusläns museum Rapport 2013:6

ISSN 1650-3368

Författare Robert Hernek och Oscar Ortman

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Lisa K Larsson

Omslagsbild Framsida: Vy mot platsen för undersökt grav vid Herrestad 418. Bild mot sydväst, Pia Claesson. Baksida: Vy mot öster över åkern med Herrestad 416. Bild av Robert Hernek i december 2011.

Tryck Bording AB, Borås 2013

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Bohusläns museum

Museigatan 1

Box 403

451 19 Uddevalla

tel 0522-65 65 00, fax 0522-126 73

www.vastarvet.se, www.bohuslansmuseum.se

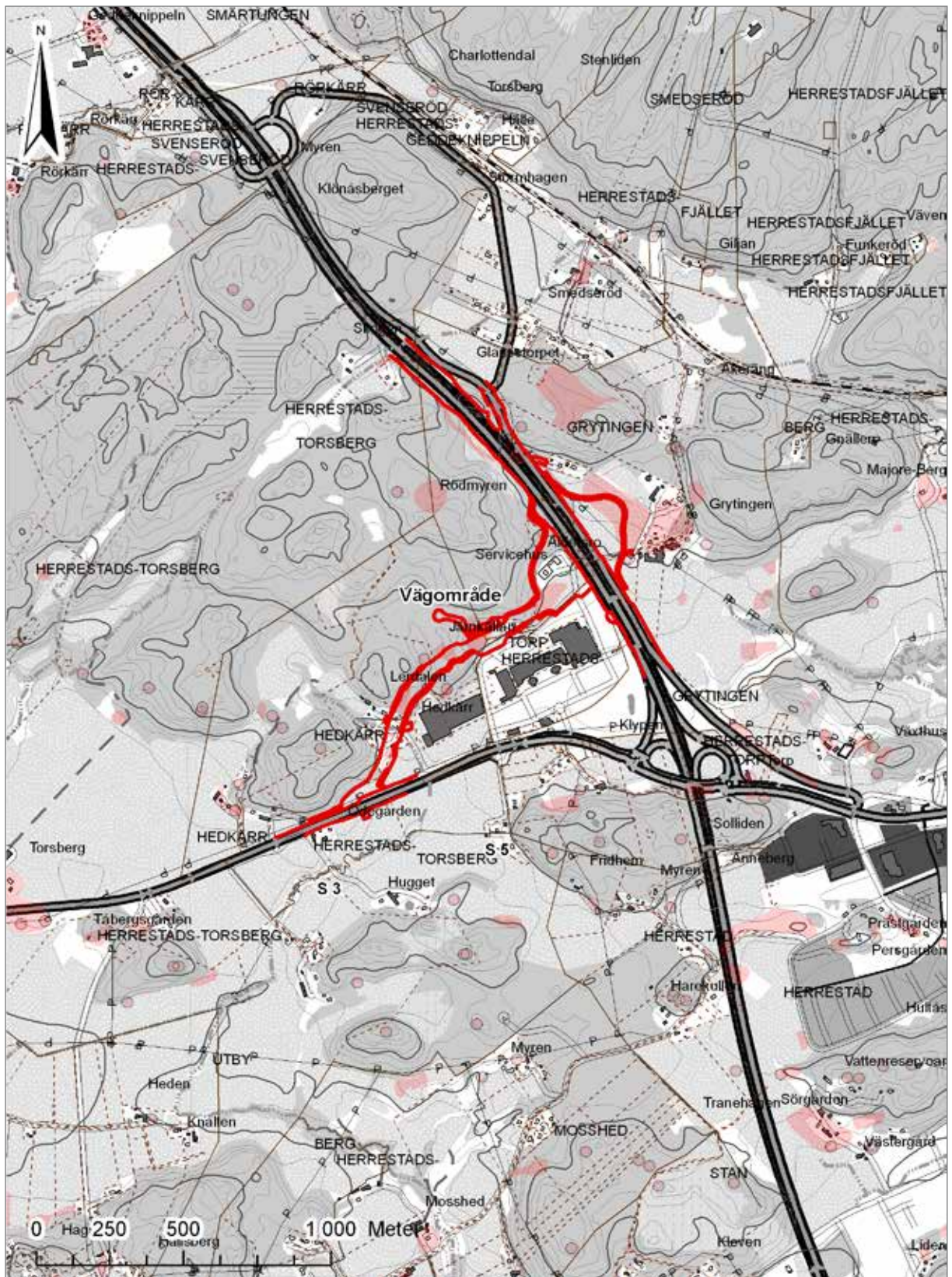
Innehåll

Sammanfattning.....	8
Bakgrund.....	8
Landskapsbild.....	10
Kulturhistorisk landskapsanalys.....	10
Fornlämningsmiljö.....	10
Tidigare undersökningar.....	11
Metod och genomförande.....	11
Resultat.....	12
Herrestad 416.....	12
<i>Bakgrund</i>	12
<i>Genomförande</i>	13
<i>Bedömning</i>	21
Herrestad 176.....	21
<i>Bakgrund</i>	21
<i>Genomförande</i>	23
<i>Bedömning</i>	23
Herrestad 417.....	23
<i>Bakgrund</i>	23
<i>Genomförande</i>	24
<i>Grav eller offer?</i>	24
<i>Bedömning</i>	25
Herrestad 347.....	27
<i>Bakgrund</i>	27
<i>Genomförande</i>	28
<i>Bedömning</i>	28
Herrestad 415.....	28
<i>Bakgrund</i>	28
<i>Genomförande</i>	31
<i>Bedömning</i>	35
Herrestad 317.....	35
<i>Bakgrund</i>	35
<i>Genomförande</i>	36
<i>Bedömning</i>	38
Herrestad 418.....	40
<i>Bakgrund</i>	40
<i>Genomförande</i>	41
<i>Bedömning</i>	47
Herrestad 419.....	49
<i>Bakgrund</i>	49

<i>Genomförande</i>	49
<i>Bedömning</i>	52
Herrestad 161.....	52
<i>Bakgrund</i>	52
<i>Genomförande</i>	53
<i>Bedömning</i>	54
Resultat gentemot undersökningsplanen.....	54
Materialets potential.....	55
Förslag till teman.....	56
Visningspotential.....	57
Slutsatser samt åtgärdsförslag.....	57
Referenser.....	58
Litteratur.....	58
Otryckta källor.....	59
Övriga källor.....	59
Tekniska och administrativa uppgifter.....	60
Bilagor.....	62

Figur 1. Utsnitt ur Sverigekartan med platsen för undersökningen markerad.

Figur 2. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan med platsen för undersökningen markerad. Skala 1:20 000.

Sammanfattning

Bohusläns museum har på uppdrag av Trafikverket genomfört nio arkeologiska förundersökningar inför Nordlänken, nybyggnad av väg förbi Torp köpcentrum (figur 1 och 2). Förundersökningarna berörde följande fornlämningar räknat från öster: Herrestad 416, Herrestad 417, Herrestad 347:1, Herrestad 415, Herrestad 317:1, Herrestad 418, Herrestad 419 samt Herrestad 161:1 och 161:2. Dessutom utfördes en avgränsande förundersökning i anslutning till Herrestad 176:1 beläget på östra sidan av E6 (figur 3). Förundersökningarna har utförts efter beslut av Länsstyrelsen i Västra Götalands län (dnr 431-22584-2012).

Syftet med förundersökningarna var att förse länsstyrelsen med underlag om fornlämningarnas omfattning, ålder och karaktär. Vad gäller den avgränsande förundersökningen i anslutning till Herrestad 176:1 var syftet att undersöka i vilken mån arbetsföretaget påverkar fornlämningen. Förundersökningarna utfördes under september och oktober månad 2012 med personal från Bohusläns museum och Riksantikvarieämbetet UV Väst.

Av de nio förundersökta fornlämningarna föreslås fyra fornlämningar ha potential för särskild arkeologisk undersökning (tabell 1, bilaga 16). Två av dessa är belägna i bergs- och skogsområde. Det gäller Herrestad 418, ett område med grav, härdar och kulturlager med dateringar till romersk järnålder-folkvandringstid. Ett annat är Herrestad 417 belägen strax norr om servicehemmet Åldersro, ett förhistoriskt aktivitetsområde med bland annat ett offer eller en grav i form av ett nedgrävt keramikförlämningsområde. Dateringen är bronsålder och äldre järnålder.

I en åker i östra delen av Herrestad 317:1 är en kokgrops-/härdlokal där en härd daterats till romersk järnålder. Öster om E6 undersöktes en större åkeryta,

Herrestad 416. I östra delen av fornlämningen kunde en förhistorisk boplats beläggas och avgränsas. Området utgörs av boplatslämningarna i form av stolphål gropar och rännor. I ett stolphål påträffades ett husoffer i form av ett lerkärl. Lämningarna förefaller vara från olika tidsperioder, bland annat vendel-vikingatid.

Öster om E6 gjordes också en avgränsande förundersökningen i anslutning till Herrestad 176:1 men inga förhistoriska indikationer kunde påvisas. Resultatet från de övriga förundersökningarna visade på mer sporadisk förhistorisk aktivitet och bedömdes inte ha potential för vidare undersökning. Länsstyrelsen fattar vidare beslut i ärendet.

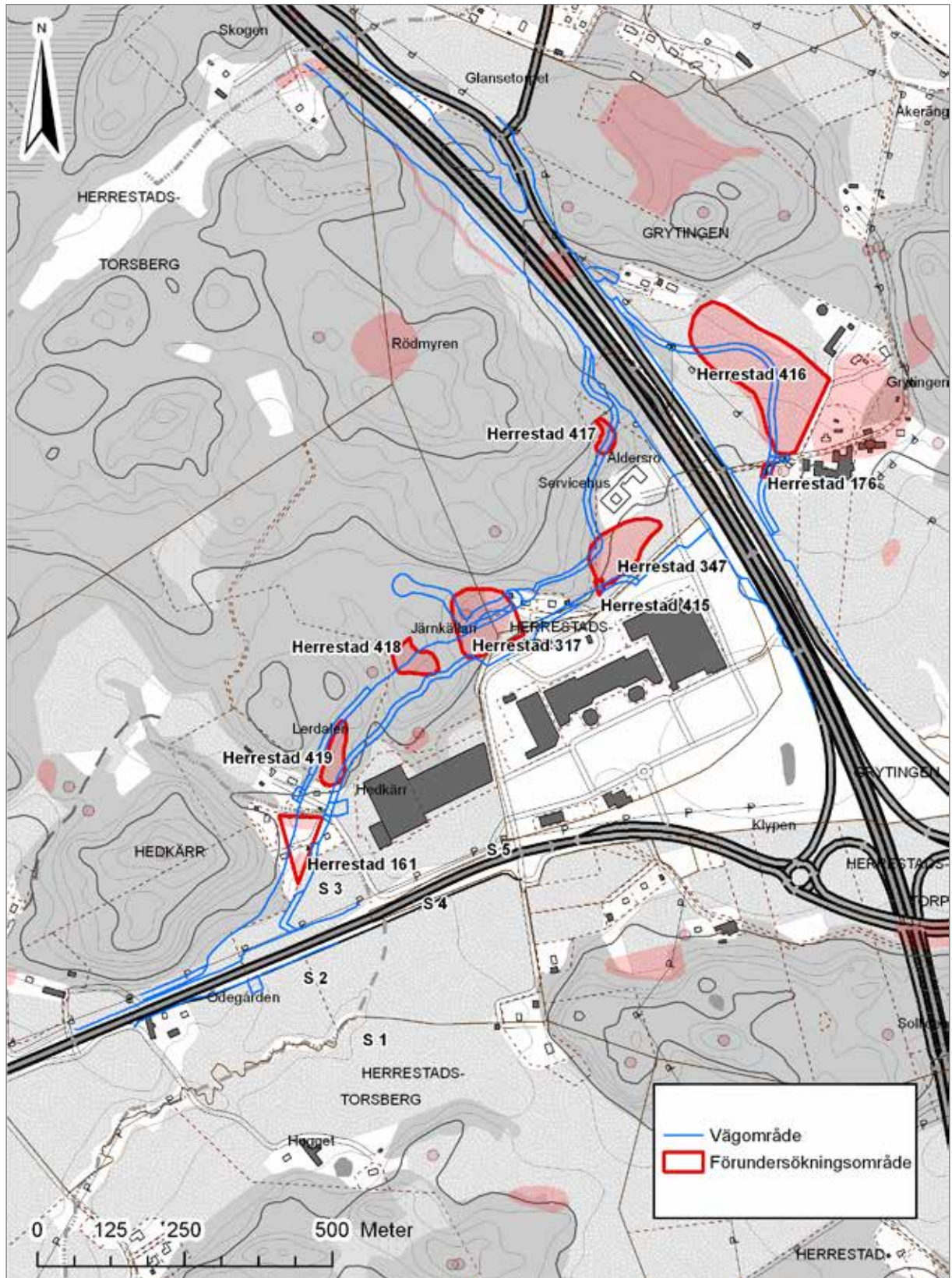
Bakgrund

Efter en upphandlingsliknande förfarande tilldelades Bohusläns museum/Västarvet uppdraget att förundersöka de nio fornlämningar som berörs av en nybyggnad av väg E6/väg 161/väg 44 förbi Torp köpcentrum, kallad Nordlänken (figur 1). Fornlämningarna är belägna på fastigheterna Grytingen 1:1, 1:3, Hedkärr 1:5, 1:6 och Herrestads-Torp 1:3 m.fl., Herrestads socken, Uddevalla kommun i Västra Götalands län. Förundersökningarna har utförts efter beslut av Länsstyrelsen i Västra Götalands län (dnr 431-22584-2012).

Syftet med förundersökningarna var att förse Länsstyrelsen med ett fördjupat kunskapsunderlag inför prövning av arbetsföretaget enligt 2 kap. 12 § KML. Efter förundersökningen ska det vara möjligt att avgränsa fornlämningarna så att det inte råder tvekan om vilken/vilka fornlämning(ar) som berörs/inte berörs av planerad exploatering. Likaså skall man fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning, omfattning, sammansättning och komplexitet. Förslag till temainriktning för kommande slutundersökningar samt preciserade frågeställningar skall också redovisas.

Lämning	Undersökning enligt FFU	Föreslagen åtgärd	Föreslaget slutundersökningsområde
Herrestad 161	FU som led i borttagande	Färdigundersökt	
Herrestad 176	Avgränsande FU	FU-området befanns utanför fornlämning	
Herrestad 317	FU som led i borttagande	Slutundersökning av en yta i östra delen av fu-området	700 kvadratmeter
Herrestad 347	FU som led i borttagande	Färdigundersökt	
Herrestad 415	FU som led i borttagande	Färdigundersökt	
Herrestad 416	FU som led i borttagande	Slutundersökning av en yta i östra delen av fu-området	7 000 kvadratmeter
Herrestad 417	FU som led i borttagande	Slutundersökning	3 100 kvadratmeter
Herrestad 418	FU som led i borttagande	Slutundersökning av en yta i nordvästra delen av fu-området	900 kvadratmeter
Herrestad 419	FU som led i borttagande	Färdigundersökt	

Tabell 1. Förundersökta fornlämningar för Nordlänken 2012. Insatser och bedömningar.

Figur 3. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan, blad 8153, med översikt över förundersökta fornlämningar samt närliggande fornlämningar markerade. Skala 1:10 000.

Vidare ska fornlämningarnas art och innehåll beskrivas med hänsyn till fornlämningens antikvariska bevarandevärde samt dess pedagogiska och vetenskapliga potential.

Projektet är organiserat på följande sätt: Niklas Ytterberg har varit projektledare, fält- och rapportansvar har delats mellan Robert Hernek och Oscar Ortman. Övriga deltagare i fält var Pia Claesson och Johan Peterson (Bohusläns museum), Johannes Nieminen och Marianne Lönn (UV Väst), samt Jonas Paulsson (metalldetekterare). För grävmaskiner anlätades Stene Entreprenad AB, Munkedal.

Landskapsbild

De berörda fornlämningarna ligger i norra kanten av en långsmal dalgång som öppnar sig västerut mot Överby-Lanesund och Svälte kile (figur 2 och 3). Dalbottnarna är sedan länge uppodlade och intensivt brukade medan dalsidorna och bergen är skogbevuxna. Ett flertal jordbruksfastigheter med delvis bevarad bystruktur, såsom Grytinge by, ligger här på ömse sidor väg 161 och E6. I senare tid har viss bostadsbebyggelse tillkommit, men framför allt infrastruktursatsningar och handelsområdet Torp köpcentrum har de senaste decennierna kraftigt omstrukturerat landskapet. Detta har accentuerats i samband med pågående arbeten för expansion av handelsområdet på Östra Torp (IKEA).

Kulturhistorisk landskapsanalys

Två av de förundersökta fornlämningarna Herrestad 176:1 och Herrestad 416 ligger inom områden som under lång tid utgjort inägomark till Grytinge by. I samband med den arkeologiska utredning som Bohusläns museum utförde hösten 2011 och våren 2012 analyserades kulturlandskapets framväxt (Connelid 2010, Nordell 2012).

Grytinge by nämns första gången i skriftligt material redan under slutet av 1300-talet och omnämns även i ett diplom från 1430. Äldre kartmaterial visar att de två gårdarna vid Grytingen (ett krono- och ett frälsehemman) i början av 1700-talet har ungefär samma läge som dagens gårdsbebyggelse. Åkermarken har en ganska begränsad omfattning jämfört med idag men expanderar kraftigt under senare delen av 1800-talet (Connelid 2010). Gränsande till bytomten i nordost finns ett gravfält med högar, Herrestad 175. Närheten till bytomten antyder att det funnits en kontinuerlig bosättning sedan järnålder.

Hedkär omnämns första gången år 1644. Hedkär kallas också Ödegården varför man dragit slutsatsen att Hedkär är en medeltida gård som lagts öde, för att sedan tas i bruk igen under 1600-talet (Framme 1999). Enligt äldre kartmaterial har Lerdalen använts som betesmark. Laga skifteskartan från 1893 visar att Lerdalen styckats av från stamfastigheten (Hedkär 1:8) och bebyggelsen utgörs nu av två småhus belägna längs östra sida av dalgången vid Hedkär. Åkrarna på den nya fastigheten sägs bestå av sand- och grusjord på sand- eller grusbotten.

Vid såväl Grytingen som Hedkär finns kvalificerade indikationer på *ödeläggelse*, det vill säga att en eller flera ödegårdar kan finnas på eller i nära anslutning till dessa gårdars mark. Den misstänkta ödegården vid Grytingen indikeras av marknamnet Dikeröd på ett stort antal åker- och slåtterytor på laga skifteskartan från 1829. Det rör sig här om ett område i västra delen av de gamla inägorna, kring Åldersro och vidare ned mot det före detta åkerområdet som idag hyser Torps köpcentrum. En lokalisering i anslutning till högre terräng i området kring servicehemmet Åldersro framstår som troligt (Connelid 2010). Ett synnerligen bra läge är också vid Lerdalen.

Fornlämningsmiljö

Området ligger i en miljö rik på fornlämningar med lämningar från alla förhistoriska perioder och med flera synliga lämningar från brons- och järnålder (figur 3). I söder och i väster finns områden som tidigare av Länsstyrelsen uttagits som speciellt skyddsvärda fornlämningsmiljöer (*Fornlämningsmiljöer i Göteborgs och Bohus län* 1984). Det ena är kring Herrestads kyrka där det finns en stor ansamling lämningar av järnålderskaraktär med bland annat ett mycket stort gravfält, Herrestad 14. Det andra området är vid Holma och Utby där det förutom en hällristningslokal finns rösen samt flera boplatser och gravfält.

Stenålderns boplatser återfinns framförallt längs bergskanterna eller på avsatser högre upp i terrängen men de arkeologiska insatserna för Östra Torp visar att de även kan förekomma i åkermarken såsom Herrestad 402 (Hernek 2012). De metalltida boplatserna kan antas finnas inom bytomterna, vid foten av bergshöjder och mellan bergshöjder och åkermark. På impediten återfinns även de äldre by- och gårdstomterna.

Inom eller precis på gränsen till området som berörs av byggnationen av Nordlänken finns i fornminnesregistret (FMIS) elva stycken registrerade lämningar

varav fem utgörs av fasta fornlämningar. Till de *fasta fornlämningarna* hör fyra boplatser, ett gravfält (Herrestad 369), samt en grav av typen stensättning.

Återstående sex lämningar utgörs av så kallade *övriga kulturhistoriska lämningar*, vilka ej omfattas av fornminneslagen. Det rör sig om by-/gårdstomten till Grytinge by (Herrestad 335), ett boplatsoområde (Herrestad 361), som tidigare varit föremål för undersökning (Ortman 1999). Vidare finns en ristning från medeltid eller historisk tid (Herrestad 335:2), en plats med tradition kallad Järnkällan (Herrestad 166), samt en fyndplats för stenåldersföremål (Herrestad 317:2). Fyndplatsen är markerad inom boplatsoområdet för Herrestad 317 men fynden uppges i själva verket ha påträffats i samband med byggandet av Torps köpcentrum.

Ytterligare ett hundratal meter utanför arbetsområdet återfinns två stycken rösen, Herrestad 158 och 169. Nämnas bör också ett gravfält med högar, Herrestad 175, som ligger strax norr om Grytinge by.

Tidigare undersökningar

Ett flertal undersökningar av olika slag har utförts i området kring Torp och merparten har tillkommit med anledning av ny väg E6, det planerade affärsområdet Östra Torp samt anslutande nya vägar till dessa. Flera undersökningar gjordes före man använde sig av digitala inmätningar varför det kan vara svårt att mer exakt identifiera var de enskilda schakten har grävts.

Vissa åtgärder har också gjorts i eller i nära anslutning till det aktuella utredningsområdet. Inför ny E6 gjordes år 1993 förundersökningar strax väster och nordväst om Grytinge by. I åkermarken strax öster om motorvägen grävdes ett tjugotal schakt men inga fynd eller anläggningar påträffades. Vid samma tillfälle påträffades ett antal flintor i nära anslutning till en fornlämningsliknande lämning, Herrestad 176, belägen på en mindre bergknalle (Karlsson Lönn & Lindman 1993:41). I samband med utredningen för Östra Torp påträffades en rektangulär härd strax söder om nämnda bergknalle (Hernek 2010:20). I norra delen av området öster om E6 ligger Herrestad 361, två undersökta kokgropar. Anläggningarna var fyllda med recent material och daterades inte (Ortman 1999).

På krönet av en liten bergtunga omedelbart bakom Torp köpcentrum och strax söder om utredningsområdet ligger enligt FMIS en stensättning, Herrestad 369. Anläggningen granskades år 2007 inför en detaljplan varvid den bedömdes vara ett odlingsröse (Dnr NOK 147-2007). I samband med utredning steg 2 för

Nordlänken gjordes en förnyad bedömning som kom att bekostas av Länsstyrelsen (Dnr 431-21965-2012). Då framkom att stensättningen istället ingår i ett gravfält om minst tio gravar. Dessutom finns boplatslämningar med oklar koppling till gravfältet (Ytterberg & Hernek 2012:34).

Med anledning av planerad husbyggnation grävdes år 1999 ett antal provgropar i terrängen ett sextiototal meter nordnordost om Herrestad 369 men inget av intresse framkom (Dnr BM 549/99 K).

Inför arbeten med väg 161 gjorde Bohusläns museum en miljökonsekvensbeskrivning (Ortman 1994) som följdes av utredning och förundersökning. Vid det tillfället grävdes ett cirka 110 meter långt schakt inom den sydvästligaste delen det nu aktuella utredningsområdet. Enstaka flintor påträffades men inga anläggningar (Claesson 1995).

Ytterligare ett antal arkeologiska insatser har de senaste tjugo åren genomförts i närområdet (t. ex. Nyqvist 1990, 1997; Ortman 1994, 1997, 1998; Lindman 1997, 2010; Gustafsson 1999). Vid 2012 års utredning påträffades fyra förhistoriska boplatser Herrestad 416, 417, 418 och 418 samt en ödegårdsindikation och eller torplämning från 1700-talet, Herrestad 415 (Ytterberg & Hernek 2012).

Metod och genomförande

Förundersökningarna genomfördes huvudsakligen genom schaktning med larvgående grävmaskin med planeringsskopa, kompletterat med handgrävda rutor. Schakten var vanligtvis 1,60–3,20 meter breda och mestadels 3–5 meter långa (med en variation mellan 2 och 26 meter). Grävda rutor var 0,5×0,5 meter eller 1,0×1,0 meter stora. Schakt och provgropar grävdes vanligtvis ned till alven, med undantag för särskilt anläggnings- eller fyndförande kontexter, som sparades. Fyndinsamling skedde för hand.

Schakt, provgropar, anläggningar, lager, topografi och lösfynd mättes in med GPS. Ett urval av anläggningarna undersöktes delvis för att bedöma kvalitet och fyndinnehåll. Anläggningar och lager dokumenterades genom beskrivning, profilritning och fotografering. Alla moment i undersökningen dokumenterades också med digitalkamera. Metalldetektering genomfördes inom Herrestad 415.

Resultat

Förundersökningarna berörde följande fornlämningar räknat från öster Herrestad 416, Herrestad 417, Herrestad 347:1, Herrestad 415, Herrestad 317:1, Herrestad 418, Herrestad 419 samt Herrestad 161:1 och 161:2. Dessutom utfördes en avgränsande förundersökning i anslutning till Herrestad 176:1 beläget på östra sidan av E6. Totalt grävdes 161 schakt till en sammanlagd längd av cirka 1260 löpmeter. Därtill grävdes ett mindre antal provgropar och rutor. På två platser, Herrestad 415 och Herrestad 418, frilades lite större ytor.

Nedan följer en närmare redogörelse för de enskilda undersökningarna och de presenteras från öster till väster.

Herrestad 416

Bakgrund

Herrestad 416 är en boplats som upptäcktes i samband med utredning inför Nordlänken, NY 1 (Ytterberg & Hernek 2012). Boplatsen ligger i åkermark väster om Grytingens bytomt och den avgränsades

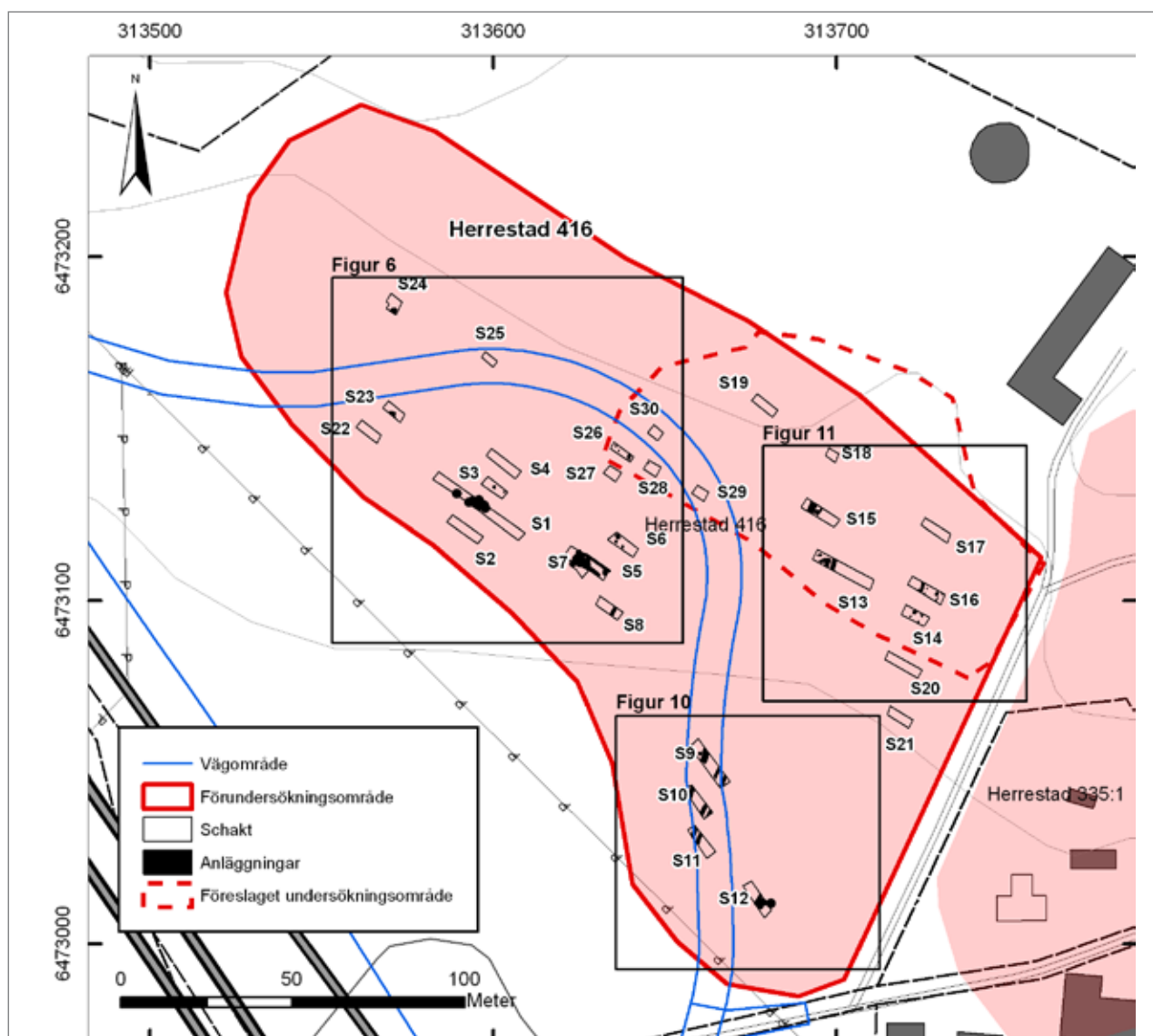
utifrån topografi, fynd och anläggningar (figur 4 och 5). Boplatsen bedömdes vid utredningen fortsätta utanför utredningsområdet, åtminstone norröver. Både fynd och anläggningar koncentrerades vid utredningstillfället till ett område närmast Grytingens bytomt. Här fanns mycket välbevarade anläggningar och lager under matjorden.

Såväl fynd som anläggningar daterades till förhistoriska perioder. Man bedömde även utifrån fynd av skällor och slagg att platsen också kunde innehålla spår av lågteknisk järnframställning. En annan lämningstyp var äldre odlingspår, i form av kolluvier och årderspår, som kan ha en betydande ålder (Ytterberg & Hernek 2012:17). Motsvarande lämningar med förhistorisk datering påträffades inlagrade i kraftiga kolluvier vid nuvarande IKEA-etableringen på Grytingen år 2010 (Hernek 2012).

Hela fornlämningen bedömdes vara minst 275 × 80–140 meter stor (NV-SÖ) och täcker därmed en stor del av det öppna åkergräddet väster om Grytingens bytomt (figur 4 och 5). Boplatsen ligger i en svag sydslänt, 51–64 meter över havet. Topografiskt är den belägen på två flacka förhöjningar belägna på ömse sidor en försänkning; troligen en utdikad bäckfåra.

Figur 4. Vy över Herrestad 416. Bilden tagen i december 2011. Det föreslagna slutundersökningsområdet ligger i den plöjda åkern framför ladan i bildens mitt. Foto mot öster, Robert Hernek.

Figur 5. Plan över Herrestad 416 med förundersökningsområde, grävda schakt, anläggningar samt föreslaget slutundersökningsområde markerat. Skala 1:2 000.

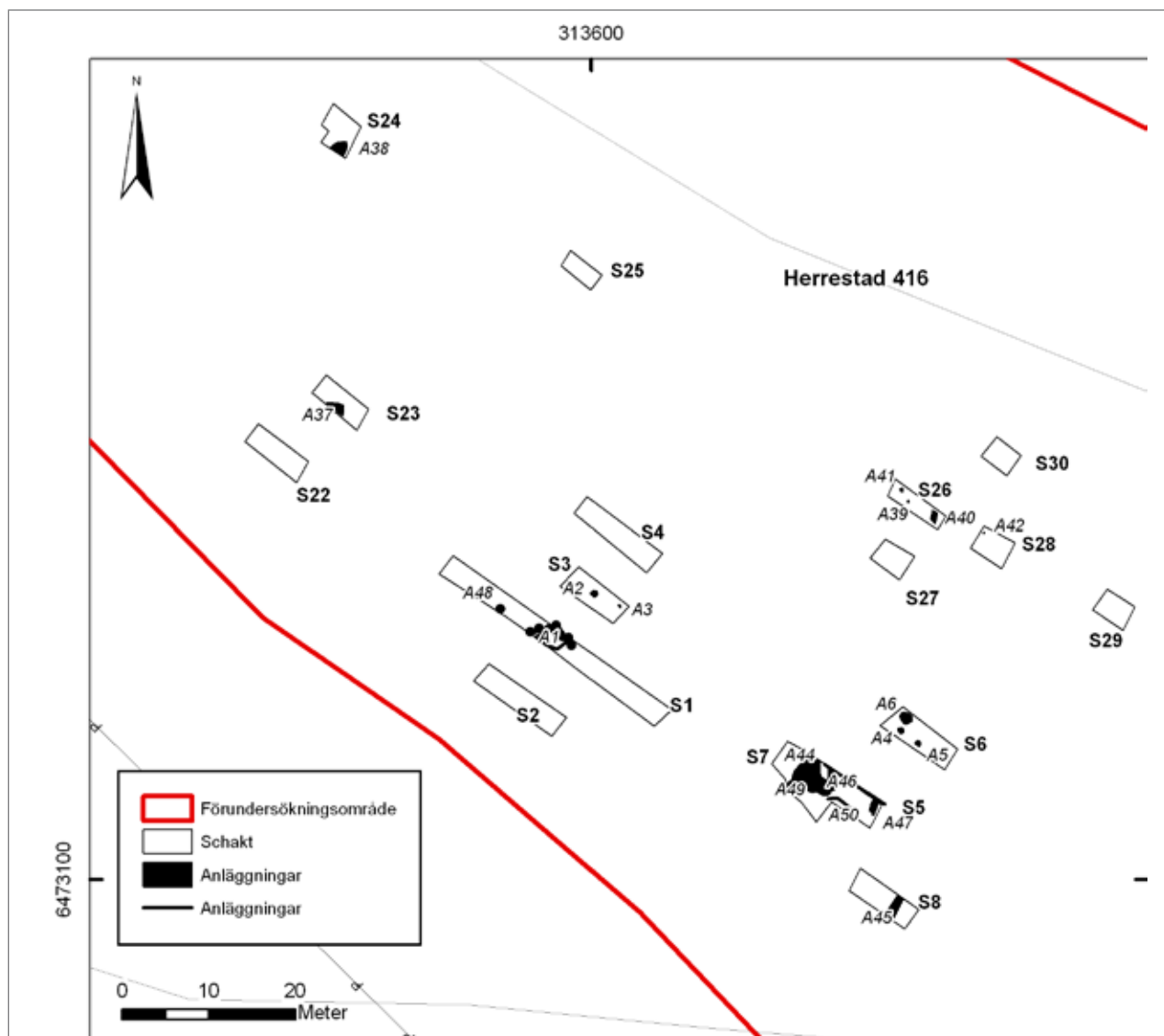
Genomförande

Vid förundersökning grävdes 30 schakt med maskin och dessa var koncentrerade till fyra olika områden; dels ett område där man vid utredningen hade hittat boplatssindikationer i form av fynd och/eller anläggningar (Område 3), dels ett område där vi antog att det fanns spår av lågteknisk järnframställning (Område 1). Ett annat ligger i åkerns centrala och södra del där man hittade kulturlagerrester och anläggningar (Område 2). Slutligen grävdes åtta schakt i området närmast Grytingens bytomt (Område 4). Nedan följer en närmare redogörelse av dessa fyra delområden.

Område 1

Vid förundersökningen avgränsades ett område med vad som vid utredningen tolkas som förhistorisk järnframställning beläget i den västra delen av fornlämningen, här kallat Område 1. Analys av slagg och så kallade bottenkällor visar dock att det rör sig om naturligt bildade järnhaltiga skenhällor. I Område 1 grävdes åtta schakt (schakten 1–3, 22–25). Platsen ligger i den västra delen av förundersökningsområdet och här sluttar åkern svagt åt sydväst. Området ligger på en svag förhöjning i åkern. Matjordslagret var 0,3 till 0,4 meter tjockt och alven utgörs av sand.

Anläggning, A1, en cirka 2×1 meter stor oval nedgrävning som påträffats vid utredningen (vid

Figur 6. Plan över Herrestad 416 med Område 1 och 2, grävda schakt och anläggningar markerade. Skala 1:800.

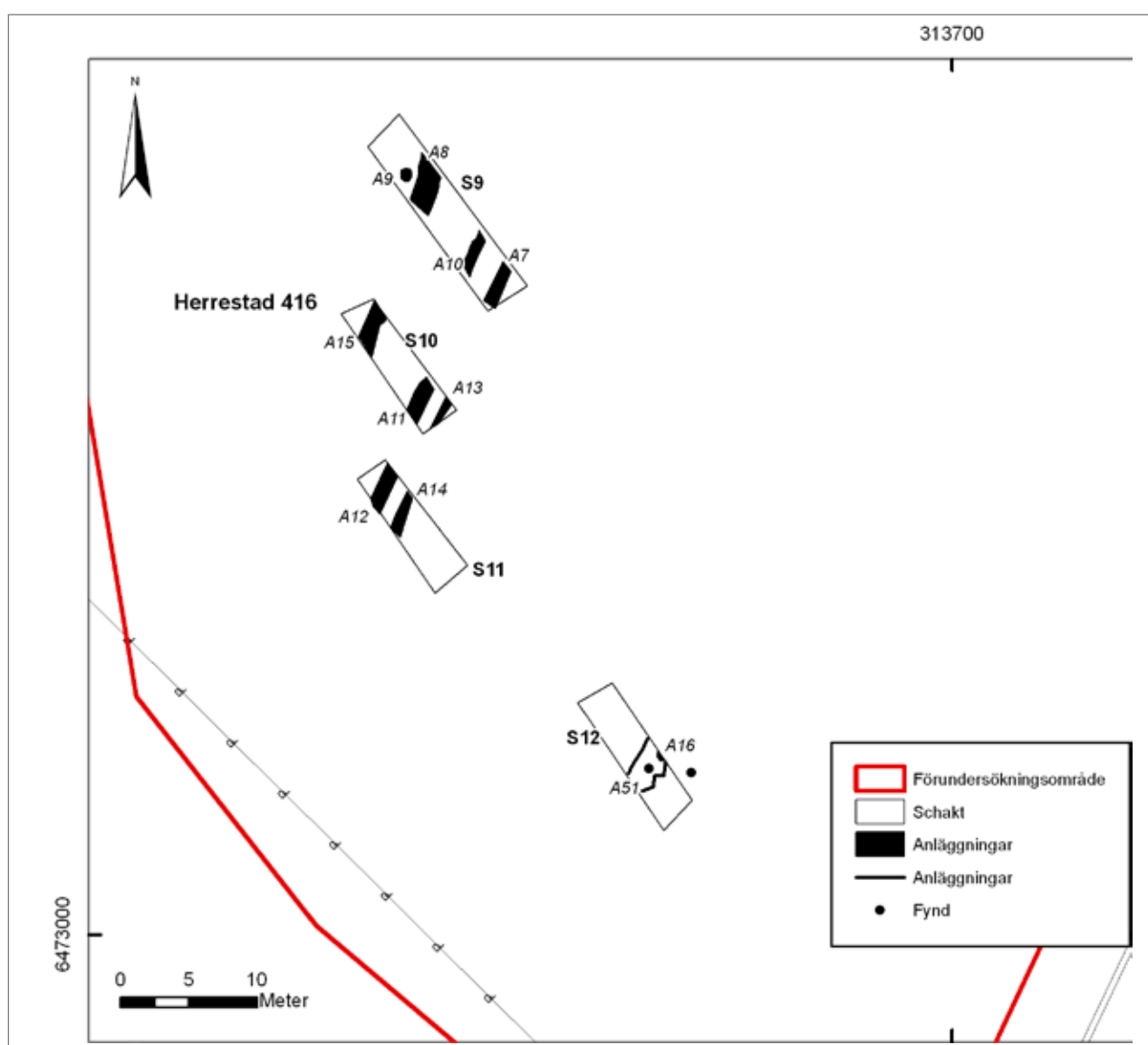
Figur 7. Bild från A48 inom Område 1. Den visar vad som till en början tolkades som bottenskällor från järnframställning men som efter analys visade sig vara naturliga skenbällor/limonitmalm. Lodfoto av Oscar Ortman.

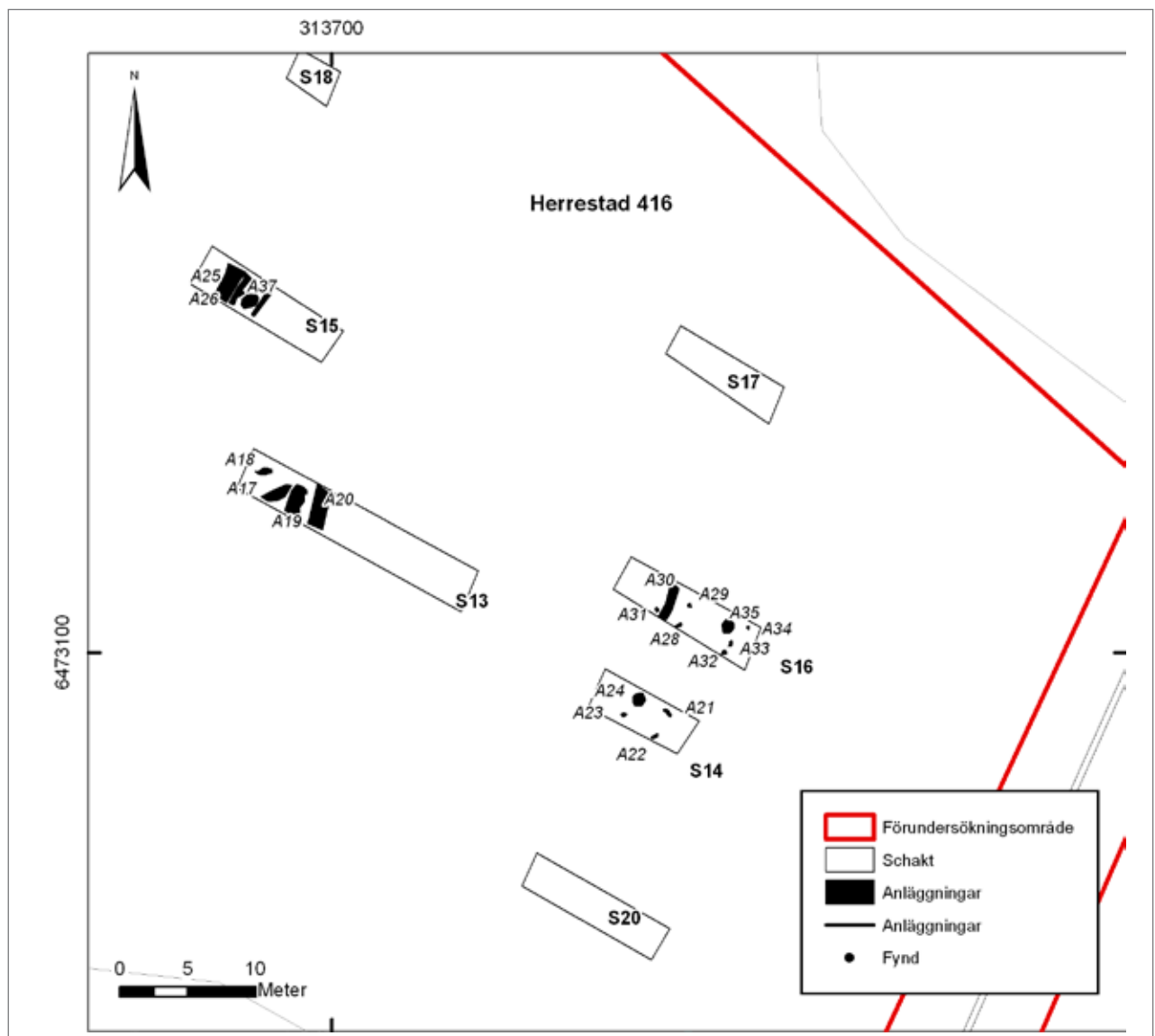
Figur 8. Bilden visar schakt 1 från Område 1. I förgrunden ses anläggningarna A1 och A48. I bakgrunden skymtar mangårdsbyggnaden till Grytinge by. Foto mot sydost, Oscar Ortman.

Figur 9 (ovan). Område 2. Profil genom den äldre matjordshorisonten, A50, med tegdiket A46 till vänster i bild och A47 till höger i bild. Montage av bilder tagna mot nordöst. Montaget är gjort av Johan Peterson.

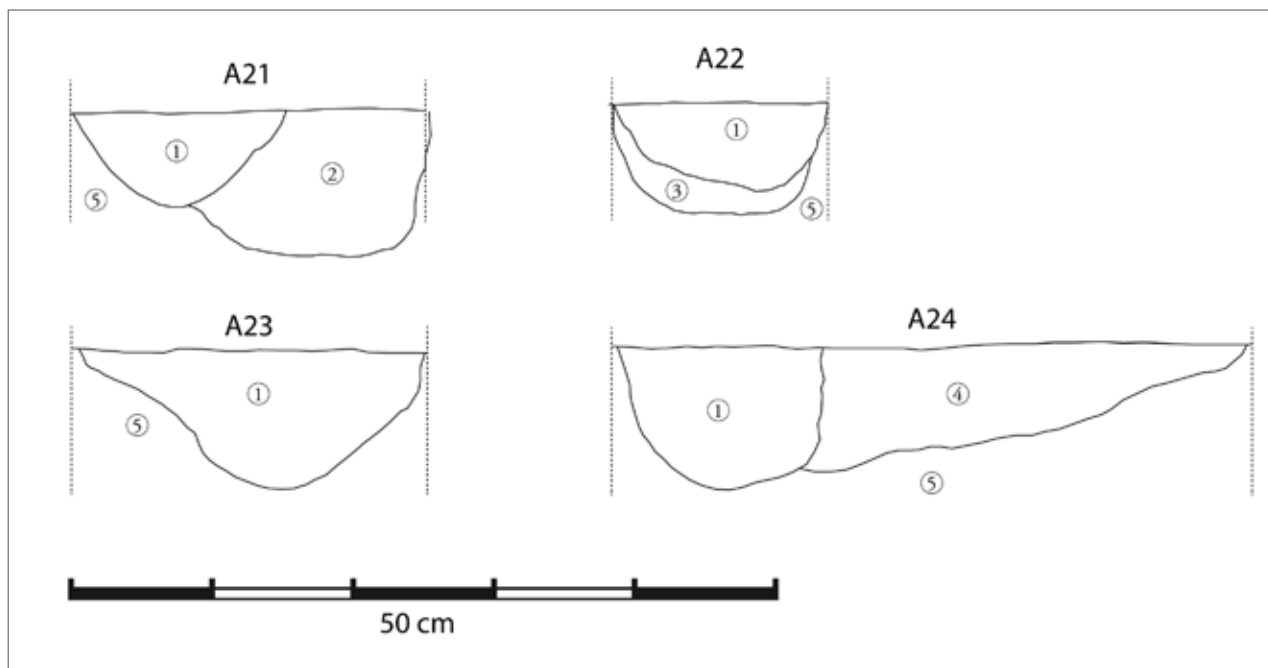
Figur 10. Plan över Område 3 inom Herrestad 416 med grävda schakt och anläggningar markerade. Skala 1:500.

Figur 11. Plan över Område 4 inom Herrestad 416 med grävda schakt och anläggningar markerade. Skala 1:500.

Figur 12. Bilden visar schakt 16 inom Område 4, Herrestad 416. I förgrunden är anläggningarna A28–A35. Marianne Lönn och Gryttingebacken i bakgrunden. Foto mot nordväst, Oscar Ortman.

Figur 13. Profilritning för fyra stycken stolphål; A21, A22, A23 och A24 från Område 4 inom Herrestad 416. Legend; 1: mörkt grå siltig sand, 2: störning, 3: ljusgrå siltig sand, 4: grå något siltig smågrusig sand, 5: ljus gulbrun finsand. Renritning: Johan Peterson.

utredningen kallad A35) frilades åter. Även vid förundersökningen hittades mycket av det material som sedan visade sig vara järnhaltig myrmalm. I fält tolkades fynden som "slagg" och "bottensköllor". Dessa fanns i anläggningen och i matjorden, direkt ovanför anläggningen. Tre "bottensköllor" fotograferades och mättes in. F1 och F2 hade antagligen påträffats redan vid utredningen. Fynden av "bottensköllorna" F3, F11 och F13 (från A37 i schakt 23) utgör nyfynd vid förundersökningen. I området direkt sydöst om anläggningen (med cirka 60 meters utsträckning) påträffades flera bitar av "slagg" i matjorden (figur 6 och 8). "Skällorna" var 0,3–0,5 meter stora (figur 7).

Två av "skällorna" låg i den ovala nedgrävningen medan den tredje påträffades i matjorden. Fyndomständigheterna påverkas förstås av att anläggningen varit framtagen redan vid utredningen. Ytterligare en "skälla" påträffades i schakt 1, A48. Även denna låg i en nedgrävning med mörkgrå grusig sand och sten.

En av de mindre skällorna (F3) skickades för analys till UV GAL i Uppsala. Analysen av denna visade att det var frågan om så kallade skenhällor eller limonitmalm (myrmalm) med slaggliknande former. Denna typ av malmansamlingar bildas i våtmarksområden och skulle kunna användas som råmaterial vid järnframställning. Inga andra spår som tyder på järnframställning hittades

dock vid förundersökningen. Det är anmärkningsvärt att någon egentlig våtmark inte finns intill fyndplatsen.

Område 2

Område 2 ligger direkt nordväst om den svacka som delar upp Herrestad 416 i en nordvästlig del med Område 1 och 2 samt en sydöstlig del med Område 3 och 4. Vid förundersökningen påträffades här ett kulturlager i det schakt som vid utredningen benämndes schakt 39 (Ytterberg & Hernek 2012:18).

Efter förundersökningen kan vi konstatera att kulturlagret utgör en äldre odlingshorisont, med ett 0,05–0,1 meter tjockt lager äldre matjord under ploglagret. Den äldre matjordshorisonten är inmätt som A49 och A50. I den äldre odlingshorisonten hittades också två, eventuellt tre diken som tolkades som äldre tegdiken, det vill säga diken mellan äldre åkertegar (figur 6 och 9). Tegdikena mättes in som A44, A46 och A47.

Område 3

Område 3 som ligger i förundersökningsområdets södra del, utgörs av ett område med sentida tegdiken och ett område med kulturlagerrester. Dessa lämningar, A8 till A16, är belägna i schakten 9–12 (Ytterberg &

Figur 14. Keramiken från ett stolphål, A33 inom Område 4. Foto Cecilia Ahlsén, Bohusläns museum.

Hernek 2012). I detta område finns diken av en yngre karaktär än de som påträffades i schakt 5 och 7. Dessa är rakare, bredare och djupare än tegdiken A44, A46 och A47 inom Område 2. Här var den äldre matjordshorizonten bevarad i ett av schakten, S12. I schakt 12 påträffades en liten bit bränd lera och en övrigt slagen flinta. Område 3 ligger i en slänt vilket kan vara förklaringen till att det äldre matjordslagret bevarats under eroderad matjord.

Område 4

I fornlämningens östra del upp mot Grytinge by hittade man vid utredningen boplatzindikationer i form av ränna, stolphål och kulturlager. Förundersökningen kunde också bekräfta att det rör sig om en boplatz med bebyggelselämningar. I området kring schakten 13 och 16 bör det ha funnit minst två byggnader.

I schakten 13–16 påträffades lämningar i form av åtta stolphål och en ränna. I ett av stolphålen, A33, fanns

rikligt med keramik och det troligt att kärlet var nedsatt som ett husoffer (bilaga 12). Kol från nämnda stolphål har daterats till förromersk järnålder, kalibrerad ålder 2470 till 2340 BP, vilket motsvarar 520 till 390 f.Kr. (Beta 336029, bilaga 13 och 14). Det är värt att notera att keramiken från samma anläggning på typologisk väg har daterats till vendeltid-vikingatid (för diskussion kring detta motsatsförhållande se bilaga 12).

Fynden från Herrestad 416

Vid förundersökningen gjordes 13 fynd av förhistorisk karaktär. Inom Område 1 påträffades fem skällor/skenhällor. Analys av en av dessa har visat att det är frågan om naturligt bildad myrmalm, limonitmalm (analys Geoarkeologiskt Laboratorium, UV GAL).

I Område 2, i det äldre matjordslagret i schakt 7 påträffades flintavslag och övrigt slagen flinta. I Område 3 hittades en bit bränd lera och en bit övrigt slagen flinta (bilaga 1c)

Inom Område 4 hittades 85 stycken keramikskärvor som tillhört samma kärl. Keramiken låg i ett stolphål, A33 i schakt 16, och kan tolkas som ett hus/byggnads-offer. Skärvtjockleken var 10 mm och därmed hade kärlet var relativt stort. Kärlet har troligtvis varit en öppen kruka med svagt inåtböjt mynningsparti. Enligt Torbjörn Brorsson tyder gods-kvaliteten och det ojämna kärlväg-gen att kärlet härrör från vendel-vikingatid (bilaga 12).

Bedömning

Vid förundersökningen avgränsades ett område med vad som först tolkades som förhistorisk järnframställning be-läget i den västra delen av fornlämningen, kallat Område 1. Lämningarna tolkades i fält som slagg och botten-skållor men en analys visar att det är frågan om naturligt bildad myr-malm (limonitmalm) varför detta område utgår.

Inom Område 2 dokumenterades ett område som vid utredningstillfället tolkades som kulturlager. Vid förundersökningen kunde vi konstatera att det rörde sig om en äldre matjordshorizont 0,05–0,10 meter tjockt. Kopplat till den äldre odlingshorizonten påträffades också tegdiken. Utifrån tegdikenas utseende (figur 9) kan den äldre matjordshorizonten kopplas samman med åkerns utseende under tiden för den geometriska kartläggningen, det vill säga början av 1700-talet.

Område 3 utgjorde ett område i södra delen av Herrestad 416, där anläggningar påträffats vid den arkeologiska utredningen. Förundersökningen visade att det även här var frågan om rester av äldre matjordshorison-ter. Till skillnad från område 2 var ”tegdikena” av ett mer modernt snitt (figur 6). Området utgår.

Område 4, som utgjordes av boplatzlämningarna i form av stolphål gropar och rännor, ligger i den östra de-len av Herrestad 416. Fyllningen i ett av stolphålen, A33, har genom ¹⁴C-analys daterats till förromersk järnålder. I samma stolphål påträffades stora delar av ett keramik-kärl, troligtvis ett husoffer. En analys av keramiken pekar på att kärlet härrör från perioden vendel-vikingatid (bilaga 12). Det är fullt tänkbart att det daterade kolet följt med stolphålets fyllning och därmed inte har något att göra med själva byggnaden.

Den förhistoriska boplatzen kan eventuellt kopplas samman med gravfältet Herrestad 175, som ligger 500 meter öster om de nyupptäckta boplatzlämningarna. Gravfältet består av en hög, en oval stensättning och åtta runda stensättningar. Direkt söder om Herrestad 416 ligger också Herrestad 176 och Herrestad 414, två stensättningar som eventuellt kan kopplas till boplatzen. Boplatzlämningarna är relativt välbevarade. Vid en

eventuell exploatering bör de bli föremål för fortsatta undersökningar.

Potential och förslag till inriktning

Boplatzlämningarna inom Herrestad 416/Område 4 bedöms värdefulla ur ett vetenskapligt perspektiv. Den motsägelsefulla dateringen med en ¹⁴C-datering till förromersk järnålder i kombination med förhistorisk ke-ramik av vikingatida karaktär är problematisk. Sedan 1980-talet har ett flertal boplatser från förromersk järn-ålder undersökts. De med vikingatida dateringar är dä-remot betydligt färre. Den deponerade keramiken bör dock tolkas som ett husoffer från yngre järnålder och potentialen blir därmed hög. Närheten till Grytinge by skapar också möjligheter att undersöka en kontinuitet in i historisk tid.

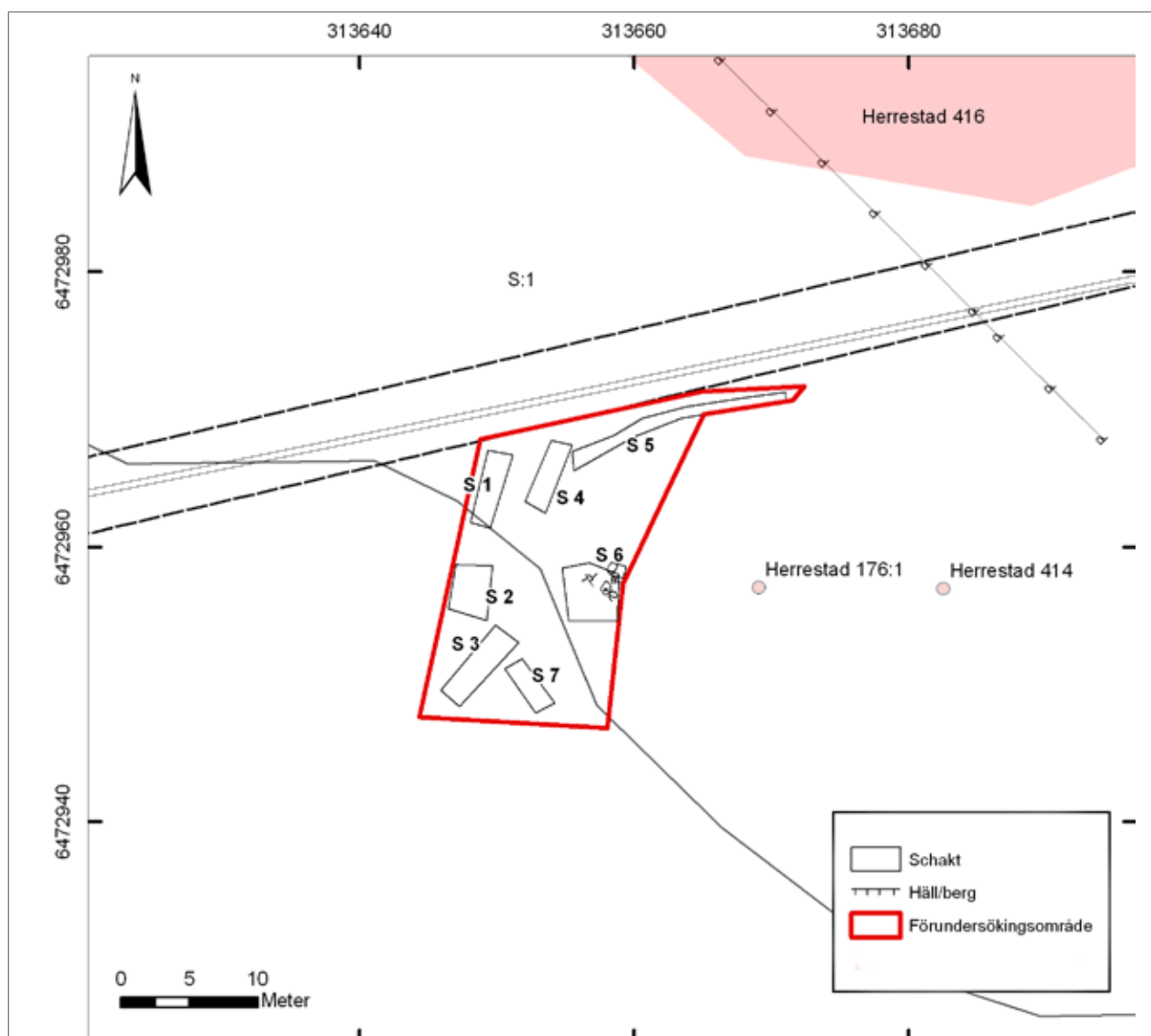
För Herrestad 416 gäller således att det enbart är bo-platzlämningarna inom Område 4 som bedöms ha po-tential för vidare undersökning. I figur 5 finns förslag till slutundersökningsområde. Nämda område områ-det omfattar en 7 000 kvadratmeter stor yta varav 250 kvadratmeter (3,5%) undersökts vid förundersökningen.

Herrestad 176

Bakgrund

Avsikten med 2012 års avgränsande förundersökning i anslutning till Herrestad 176 var att undersöka om det fanns några anläggningar som kunde kopplas till grav-gruppen inom och i anslutning till det område som be-rördes av arbetsföretaget.

Herrestad 176 är en stensättning som påträffades vid 1975 års fornminnesinventering. Lämningen beskrivs i det digitala fornminnesregistret FMIS som en; ”sten-sättningsliknande lämning, rund, 6 m i diam och 0,3 m h. Helt övertorvad. Grop i mitten 1×0,5 m (Ö-V) och 0,1 m dj. Ytan består av lera, formen är något oval (Ö-V). Med säkerhet jord som påförts på låg berghäll”. Vid en 1993 utförd förundersökning grävde Riksanti-kvarieämbetet UV Väst schakt i åkern direkt väster om lämningen men då hittade man inget av intresse (Karlsson Lönn & Lindman 1993:42). Vid utredning-en inför IKEA-etableringen år 2009 grävdes flera schakt intill bergsklacken vid Herrestad 176. I ett schakt cirka 50 meter sydöst om lämningen påträffades en enstaka fyrkantig härd som typologiskt kan dateras till romersk järnålder eller övergången till folkvandringstid (Hernek 2010:20).

Figur 15. Plan över Herrestad 176 samt det förundersökta området strax väster därom. Grävda schakt markerade. Skala 1:400.

I samband med 2012 års utredning för Nordlänken påträffades dels ett område med fossil åkermark strax öster om fornlämningen. Den arkeologiska utredningen resulterade i att Herrestad 176 fick ändrad status från stensättning till gravgrupp. I rapporten beskrivs den på följande sätt; "Högen Herrestad 176:1 är tydligt oval, 10×7 meter stor (NÖ-SV), och flack, minst 0,4 meter hög. Den ligger på skrå i en sluttning mot sydväst och utgörs av en övertorvad bergknalle, där berg möter ca 0,10 meter under torven efter provstick i toppen. Stensättningen är oval, 5,3×3,3 meter stor (ÖNÖ-VSV) och 0,2 meter hög, med flack profil. Den är övertorvad. Högen är av en för Bohuslän typisk variant med tunn jordmantel på en naturlig bergknalle med stenfyllda fyndförande stenpackningar och skrevor, med möjlig

datering från förromersk järnålder till folkvandringstid. Stensättningen är av en typ som förekommer främst under äldre järnålder" (Ytterberg & Hernek 2012:21).

Gravgruppen ligger strax söder om gårdsvägen till Grytingen invid en bergsknalle på plan moränmark, som idag är igenväxande betesmark. Vid 2012 års förundersökning undersöktes en 300 m² stor yta strax väster om gravgruppen (figur 15). Området utgörs av en svag sydvästsluttning i före detta åker. Strax söderut ligger en bergknalle. Läget påminner om gravfältet Herrestad 369, en utskjutande udde i odlingslandskapet, även om det här inte är lika markant.

Avsikten med 2012 års avgränsande förundersökning i anslutning till Herrestad 176 var att undersöka om det fanns några anläggningar som kunde kopplas

Figur 16. Bild från den avgränsande förundersökningen till fornlämning Herrestad 176, en gravgrupp med en hög och övertorvad stensättning. Gravarna är belägna vid en bergsknalle som skymtas uppe till höger i bild. Foto mot norr, Oscar Ortman.

till gravgruppen inom och i anslutning till det område som berördes av arbetsföretaget.

Genomförande

Vid förundersökningen grävdes sju schakt till en sammanlagd längd av 47 meter (figur 15 och bilaga 2). Matjorden i schakten var mellan 0,2 och 0,4 meter tjockt. Alven utgörs omväxlande av lera och gulbrun sandig silt. Inga indikationer på förhistorisk aktivitet framkom vid förundersökningen och inga fynd påträffades.

Bedömning

Området strax väster om Herrestad 176 visade inga spår efter förhistoriska aktiviteter. Fornlämningsskyddet för Herrestad 176 kvarstår dock.

Herrestad 417

Bakgrund

Herrestad 417 är en boplatz som upptäcktes i samband med 2012 års utredning (Ytterberg & Hernek 2012). Vid den tidigare etapp 1-utredningen observerades fossil åkermark och en historisk husgrund, NY 2. Platsen ligger i bergspartiet norr om servicehemmet Åldersro. Områdets västra hälft utgörs av en kraftig slänt mellan en avsats i öster och en bergvägg i nordväst.

På sydvästra kanten av höjden finns en cirka 7×4 meter stor torplämning, troligtvis anlagd före 1820. Alldeles intill ligger småskalig fossil åkermark, med åkerhak och ett par mindre odlingsrösen. Eventuellt finns flera faser av odling med olika utbredning. I norr avgränsas sadelläget av en brant bergssida i söder tar en mindre bergsklack vid. Vid utredningen påträffades en större grop som innehöll en del skörbränd sten tillsammans med mesolitiska material såsom en svalad borrhets, en skivborr samt två kvartsavslag. Intill en bergvägg i nordväst påträffades en skärvtenspäckning med eldpåverkade stenar. Även en avsats nordost

Figur 17. Översikt över sadelläget på Herrestad 417. Arkeologen mitt i bild står i schakt 5. Graven/offertfyndet, A5, hittades strax till vänster om traktorskotaren. Foto mot sydväst, Oscar Ortman.

om sadelläget bedömdes som intressant (Ytterberg & Hernek 2012:23).

På höjdryggen söder om Torp drygt en kilometer söder om Herrestad 415 grävde Bohusläns museum en liknade plats, Herrestad 358. Där undersöktes fjorton härदार och ett par gropar. En härda samt en grop daterar aktiviteterna till tiden kring Kristi födelse samt en bit in i romersk järnålder (Gustafsson 1999).

Genomförande

Inom området grävdes 13 schakt varav tre (schakten 1-3) grävdes på den mindre avsatsen i nordväst (bilaga 3a). På denna avsats utgörs profilen av brunjord, 0,45–0,55 meter tjockt, som ligger ovanpå en kompakt alv av hårt packad sand. Inga fynd påträffades i dessa tre schakt men en försvårande omständighet var att vattnet fullkomligt forsade fram i schakten från den vattensjuka gipen ovanför.

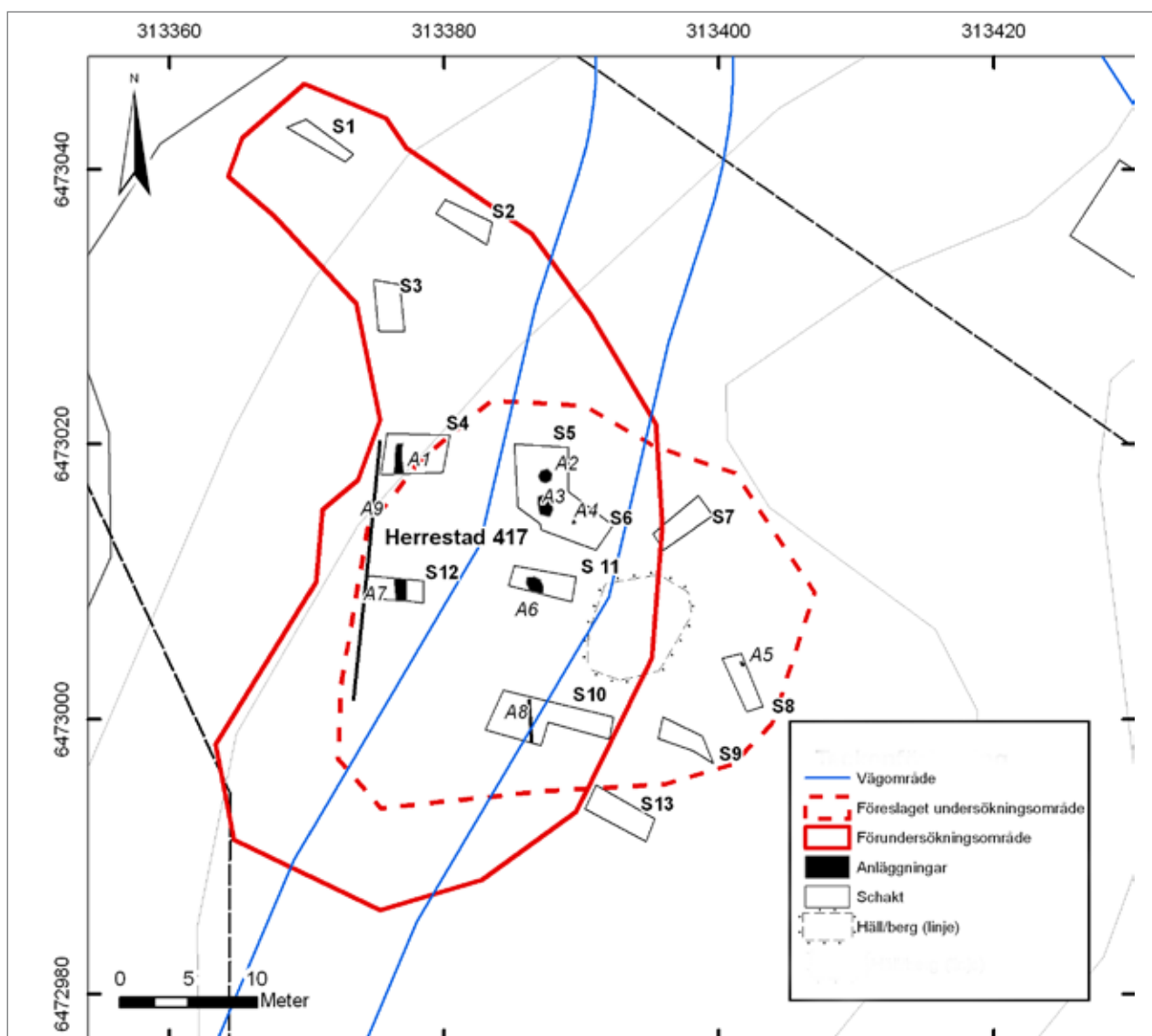
På sadelläget söder därom grävdes övriga nio schakt, schakten 4–12. Vegetationsskiktet var 0,2–0,4 meter tjockt. I nordväst utgörs jordarten av lera medan jordarten i områdets östra och sydöstra del består av sand.

Inom sadelläget påträffades nio anläggningar. Dessa utgörs av en härda/kokgrop, A2, (figur 20). Härden/kokgropen var 0,90 meter i diameter och var tätt packad med skörbränd sten och kol (figur 20). A2 har genom ¹⁴C-analys på träkol från hassel daterats till 2870±30 BP (Beta-336030, bilaga 13 och 14) vilket innebär mellersta bronsålder, mest sannolikt period IV.

En annan anläggning var en avfallsgrop, A3, samt två mörkfärgningar (bilaga 3b). Den ena, A6, var en rund mörkfärgning 0,6 meter i diameter med fyllning av gråbrun humös sand enstaka kol och en del sten i västra delen. Spår som kan kopplas till den fossila åkermarken är två diken, A1, A7 och A8. Den flacka delen av sadelläget avgränsas i väster av ett 20 meter långt kantdike, A9.

Grav eller offer?

Av intresse är en grop, A5, innehållande ett närmast intakt lerkärl. Anläggningen låg i norra delen av schakt 8, grävd på sadellägets högsta punkt. Anläggningen bestod av en 0,50×0,50 meter stor och 0,12 meter djup grop. I ytan framträdde anläggningen som en distinkt

Figur 18. Plan över Herrestad 417 med grävda schakt och anläggningar markerade. Skala 1:500.

sotig fläck omgiven av gråbrun sand. Den sotiga fläcken visade sig gömma en intakt botten av ett lerkärl (figur 18 och 19). Med stor sannolikhet har ett intakt kärl placerats i gropen men delar har gått förlorat i samband med åkerbruk. Grävningen av schaktet bör också ha gjort viss påverkan. Enligt Torbjörn Brorsson är det utifrån godskvaliteten troligt att kärlet är från perioden yngre förromersk järnålder till och med romersk järnålder (bilaga 12). Precis intill kärlet låg en $75 \times 33 \times 25$ millimeter stor obearbetad flintnodul (F5). Träkol från al har daterats till 2310–2230, respektive 2210–2190 år kalibrerad BP, eller 2170 ± 30 okalibrerat BP (Beta-336031, bilaga 13 och 14a) vilket innebär att kärlet deponerats under förromersk järnålder.

Det ligger nära till hands att tolka A5 som en grav

men inga brända ben förekom i anläggningen. Även med tanke på att anläggningen delvis var skövlad borde något ben ha hittats. En alternativ tolkning är att det rör sig om ett offer. Enstaka nergrävda kärl i terrängen är känt från annat håll (till exempel Hernek 1995:36, Meling 2010:94). Kärlet låg i sotig jord som analyserats avseende förekomst av makrofossil men enda innehållet var lite träkolsfragment (bilaga 15).

Bedömning

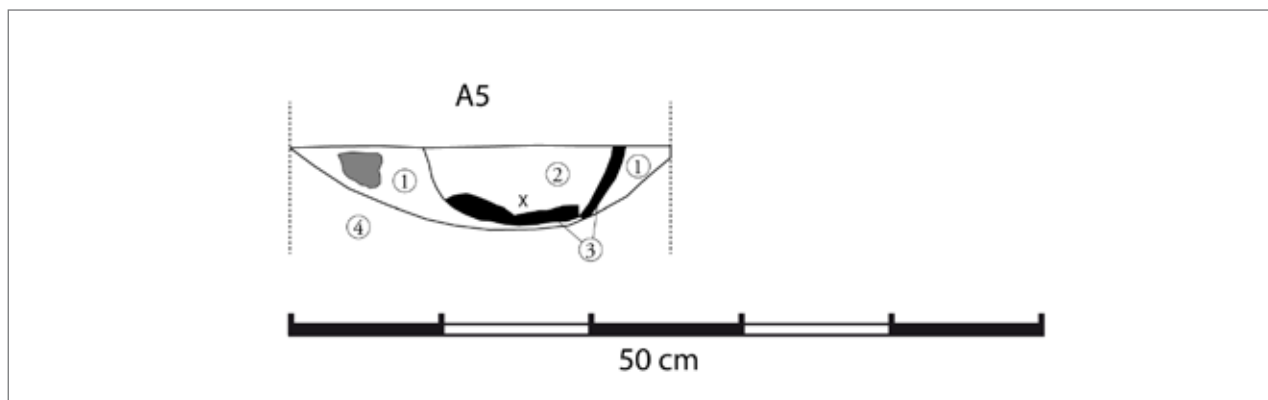
Vid Herrestad 417 påträffades ett aktivitetsområde bestående av en avfallsgrop, en kokgrop och ett skärvstenslager, varav det sistnämnda påträffades på utredningen upp mot bergsväggen i nordväst (Ytterberg & Hernek

Figur 19. Bilden visar lodfoto av ett nästan intakt keramikkrärl funnen i en grop, A5 (se även figur 21).
Foto Johan Peterson.

Figur 20. Bilden visar den grävda profilen av en härd/kokgrop, A2 i schakt 5, på Herrestad 417. Anläggningen är daterad till mellersta bronsålder, period III–IV. Foto mot norr, Johan Peterson.

Figur 21. Profilritning över grop med nedsatt lerkärl, A5. Kärlet låg inom ett sotigt parti. Legend; 1: gråbrun siltig sand, 2: sotigt, något fett område, 3: keramikskärvor, 4: rödbrun sandig silt. Renritning: Johan Peterson.

2012:23). På sadellägets högsta punkt påträffades dessutom en grop med en intakt botten till ett keramikföremål. Sannolikt har övre delen av kärlet förstörts i samband med åkerbruk. Som framgår ovan har gropen med kärlet tolkas som ett offer eller möjligen en grav. Anläggningen är daterad till förromersk järnålder vilket också överensstämmer med bedömningen av keramiken. En kokgrop, A2, har däremot daterats till daterats till mellersta bronsålder vilket visar att lämningarna på Herrestad 417 inte är samtida.

Aktivitetens läge påminner till viss del om Herrestad 418; ett område med grav, fyndförande lager samt ett antal härdar. Herrestad 417 utgör ett något mindre slutet rum. Det kan vara intressant att jämföra de båda grav/offerlokalerna. Vad är det som gör att man väljer att gravlägga eller offra i den här typen av miljöer? Traditionellt utgör ett exponerat läge ett kriterium vid val av plats för graven. I fallet med Herrestad 417 är snarare den slutna topografin som karaktäriserar platsen. Eventuellt har vi möjlighet att problematisera de väl etablerade tankarna om exponerade lägena för gravläggning och offer.

Kokgropen, avfallsgropen samt gropen med keramik har tolkats som spår från en förhistorisk aktivitetssyta från bronsålder och äldre järnålder. Utredningen påvisade även mesolitiska fynd men det inslaget visade sig vara högst marginellt.

Bohusläns museum bedömer att Herrestad 417 har potential att kunna slutundersökas och den vetenskapliga potentialen bedöms vara medelhög. Det föreslagna slutundersökningsområdet omfattar en 3 100 kvadratmeter stor yta varav 100 kvadratmeter (3,1%) undersökts vid förundersökningen.

Herrestad 347

Bakgrund

Boplatsen Herrestad 347 påträffades i samband med 1990 års fornlämningsinventering då man hittade en flintskrapa samt ett antal flintavslag. Fynden påträffades i brukad åkermark. Boplatsen låg vid förundersökningstillfället i träda (figur 22).

Åkern är belägen i övergången mellan bergssidan och slätten i en långsmal dalgång, på ett bra boplatsläge på en flack avsats ovan dalgången, 47–56 m öh. Området var ängsmark på 1700-talets kartor, men odlades upp under tidigt 1800-tal och har varit aktiv åkermark sedan dess. Under tidigt 1900-tal tillkom ålderdomshemmet Åldersro belägen i norr och som under åren successivt byggts ut vilket kan ha inneburit ingrepp i boplatsen. Den omfattande odlingsaktiviteten har inte uttraderat lämningarna att tyda av utredningen 2012. Boplatsen är belägen i siltig och lerig och svagt sluttande före detta åkermark.

Herrestad 347 utgörs av större delen av gårdet söder om Åldersro (figur 22 och 2). Den bedöms därmed vara ca 140 × 70 meter stor (NÖ-SV). I väster avgränsas boplatsen av ett större bergsparti i öster utgör en grund svacka som sträcker sig i nord sydlig riktning fornlämningens begränsning. Åt nordost kan fornlämningen eventuellt sträcka sig in i marken runt det före detta ålderdomshemmet Åldersro. Åt söder finns ingen tydlig begränsning.

Vid 2012 års utredning grävdes schakt i åkern strax öster om den registrerade fornlämningen. Då påträffades en ränna, ett stolphål och en grop. Fynden utgjordes av enstaka slagen flinta (Hernek & Ytterberg 2012:26).

Figur 22. Vy över Herrestad 347. Bland ekarna vid bergskanten mitt i bild är Herrestad 415. Foto mot sydväst, Niklas Ytterberg.

Genomförande

Vid förundersökningen grävdes 26 schakt till en sammanlagd längd av 137 meter (figur 23 och bilaga 4a). Matjorden i schakten var mellan 0,2 och 0,4 meter tjockt.

Sammanlagt registrerades 20 anläggningar vilka utgjordes av en härd, två kokgropar, en ränna samt sex stolphål varav två var recenta (figur 23 och bilaga 4b), samt tre mörkfärgningar som utgick. I botten av schakt 12 som grävdes i nära anslutning till Herrestad 415 fanns förutom några plogspår även tunnare årder-spår (figur 25). Samtliga anläggningar var fyndtomma. Enda fynden var fyra stycken flintor från tre av schakten.

Bedömning

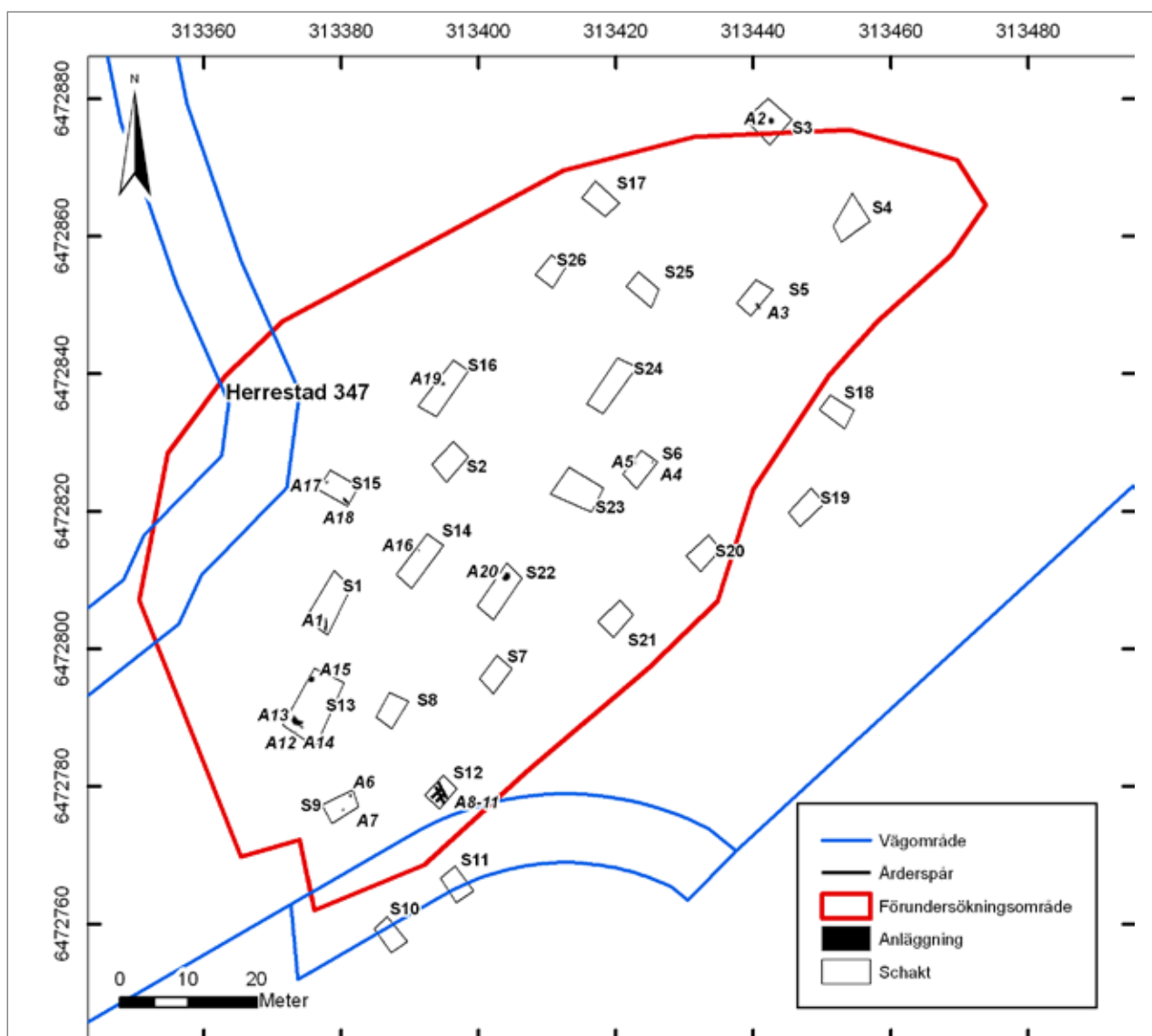
Lämningarna på Herrestad 347 visar sig förekomma spritt över ytan och de härrör troligtvis från olika tillfälliga besök. Inga ytterligare arkeologiska insatser är motiverade utan Herrestad 347 kan betraktas som färdigundersökt.

Herrestad 415

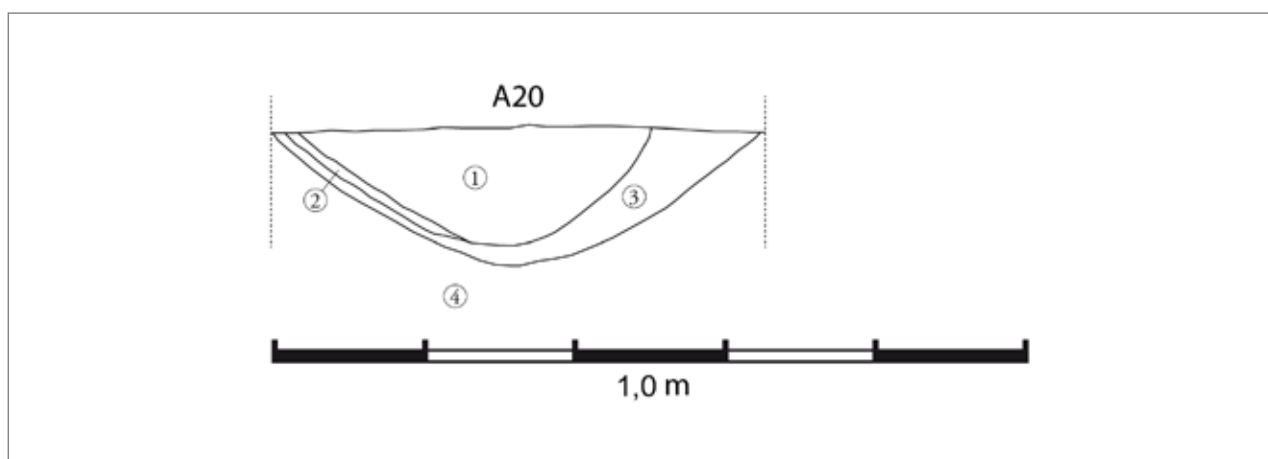
Bakgrund

Herrestad 415 upptäcktes i samband med 2012 års utredning inför byggandet av Nordlänken (Ytterberg & Hernek 2012). Ödegården Dikeröd, NY 3, bedömdes sannolikt ha legat någonstans i västra delen av Grytingens inägor (Connelid 2010:29). Vid etapp 1-utredningen besiktigades en naturlig men sannolikt påbättrad terrass, 10x15 meter stor (figur 26). Terrassen ligger direkt nedanför en mindre bergskant på en i åkermarken utskjutande udde. Platsen låg precis intill modern åkermark och var bevuxen med ekblandskog och viss lövsly.

Inom samma område låg, enligt den geometriska kartan från 1720, ett ryttartorp till Bohusläns dragoner, med en kålgård och två åkrar omgiven av ängsvall. En väg ledde från Grytingens bytomt till ryttartorpet. Torpet sägs vara ”uptagit af uthmarken” och låg under krono- och rusthållshemmanet i Grytingen (figur 27). Det är möjligt att ryttartorpet etablerades på samma plats som den övergivna gården. Torpet finns därefter inte utmärkt på storskifteskartan från 1772 (Connelid 2010:31; bilaga 1).

Figur 23. Plan över Herrestad 347 med grävda schakt, årderspår och övriga anläggningar markerade. Skala 1:1 000.

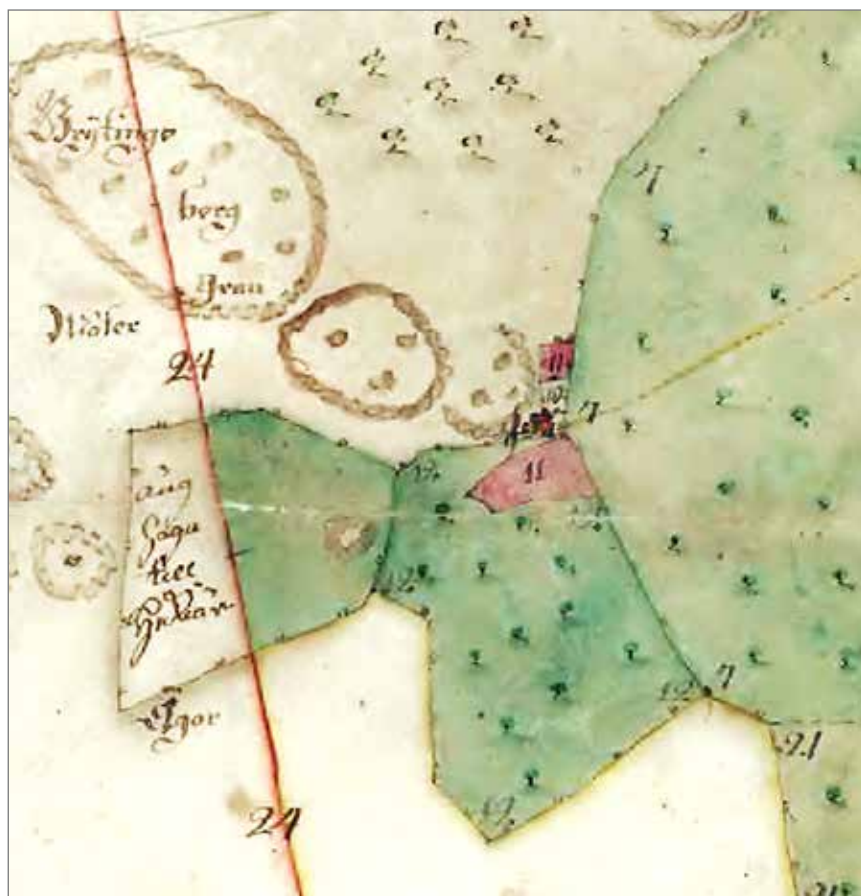
Figur 24. Profilritning över en kokgrop, A20 in schakt 22 inom Herrestad 347. Legend; 1: svart sotigt lager med skörbränd sten, 2: ljus vitgrå lins av lerinblandad sand 3: brun lerinblandad sand, 4: lera. Renritning: Johan Peterson.

Figur 25. Bilden visar de plog- och årderspår som framkom i botten av schakt 12 inom Herrestad 347. Foto mot sydväst, Oscar Ortman.

Figur 26. Vy över Herrestad 415. Den förmodade ödegården antas ha legat bland ekarna strax bakom åkern. Upp till höger i bild skymtar servicehemmet Åldersro. Foto mot nordnordost, Oscar Ortman.

Figur 27. Detalj över geometrisk avmätning över inägor till Grytingen år 1720. Här syns ryttartorpet (nr 9), kålgård (10), åkrar (11) och ängsvall (12) samt en beteshage. Den väg som leder från torpet till rusthåll i Grytingen är närmast identisk med den grusväg som idag går cirka 100 meter söder om servicehemmet Åldersro. Norr är uppåt på kartan. Ur Lantmäteristyreliens arkiv (N36-11:1).

Vid utredningen grävdes ett antal provgropar på terrassen med magert resultat; lite bränd lera samt eventuellt eldpåverkad sten (Ytterberg & Hernek 2012).

Vid förundersökningen undersöktes även den intilliggande åkermarken då 1700-talstorpet på de historiska kartorna är markerat strax nedanför bergspartiet. Kålgården och den mindre åkerns placering norr om torpet kan eventuellt tala för att torpet legat öster om terrassen. På terrassens öst- och sydsida löper en smal vägbank som i öster sträcker sig mot Åldersro. Vägen finns inte belagd i historiskt kartmaterial.

Avsikten med 2012 års förundersökning var således att försöka bekräfta misstankarna om förekomsten av ett ryttartorp och om möjligt även finna spår efter ödegården Dikeröd.

Genomförande

I ett första skede genomsöktes området med metalldektektor. Detta moment utfördes av Jonas Paulsson, expert på detektering. Därefter schaktades området med maskin. Totalt grävdes åtta schakt till en sammanlagd längd av 76 meter (figur 28 och bilaga 5a).

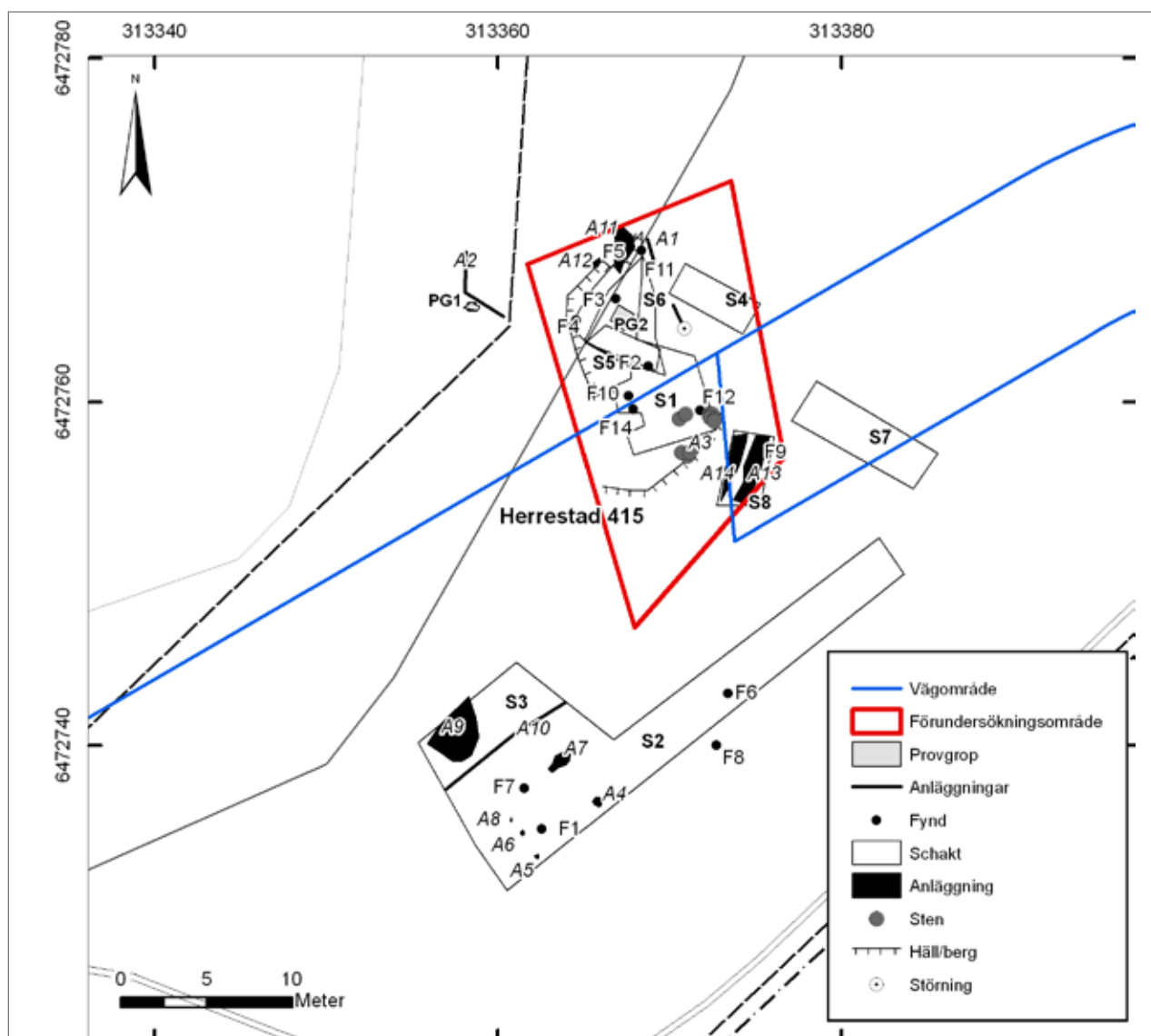
Terrassen

Terrassen norr om åkern undersöktes genom att stora delar av vegetationsskiktet torvades av med maskin (29). Efter att den avtorvade ytan rensats och avsökts efter fynd och anläggningar grävdes två djupare schakt dels genom en av stenpackningarna (A11) i övergången mellan berg i dagen och jordlagret på terrassen. Även centralt på terrassen banades ett område för att söka efter fynd och anläggningar. På terrassen grävdes en meterruta (Pg 2) genom gråbrun humös sandig silt, ner till ljusare grusig silt (figur 30). På en mindre avsats strax ovanför terrassen grävdes en halvmeterstor provgrop (Pg 1) som utvisade en naturlig podsolprofil.

I schakt 1 påträffades en stensträng, A1, samt en terrasskant med spridd

upplagd sten, A3 (figur 30 och bilaga 5b). De övriga anläggningarna på terrassen utgjordes av två stenpackningar A12 och A11 längst i norr där terrassen ansluter till berg i dagen. Stenpackningarna bestod av fem respektive tio stenar, 0,1–0,25 meter stora, som låg under torven och vilade på alven.

Beträffande den väg som löper längs terrassens öst- och sydsida kan man utifrån profilerna i schakten 4 och

Figur 28. Plan över Herrestad 415 med grävda schakt, rutor, anläggningar med mera markerade. Skala 1:400.

8, som grävdes i vägbanken, sluta sig till att det antagligen är frågan om en sentida konstruktion.

Åkern

När det gäller grävningen i åkermarken så är matjorden 0,25–0,55 meter tjock och alven utgörs gulgrå lera. I schakten 2 och 3 påträffades vad som tolkas som en syllstensrad. Den bestod av tre stenar benämnda A5, A6, A8, samt ett stenlyft, A4 (figur 32). De övriga anläggningarna i dessa båda schakt utgjordes av ett odlingsröse, A9 (figur 33) och en härd, A7. Dessutom fanns i schakten ett 0,6 meter brett dike, A10. Detta dike kan eventuellt hänga ihop med något av diken A13 och A14 i schakt 8.

Fynd

Vid metaldetekteringen gjordes nio fynd varav sju togs tillvara. Fem av dessa fynd gjordes i matjorden före och i samband med avbaningen i åkermarken nedanför terrassen. F1 utgörs av ett silvermynt och F8 av ett kopparmynt. F7 är en del av en hästsko. F9 utgör någon form av beslag i järn och hittades i ett av diken A13. På terrassen hittades patronhylsor, en klämma samt några oidentifierade föremål i järn och tenn. Övriga fynd från förundersökningen utgörs av enstaka flintor som hittades vid rensningen av schakt 1 och anläggning 11 (bilaga 5c).

Figur 29. Vy över den övertorvade bergsknallen där ödegården förmodades ha legat. Foto mot nordnordväst, Oscar Ortman.

Figur 30. Bilden visar terrasskanten, A3, på bergknallen. I bakgrunden grävs pg 2. Foto mot nordväst, Oscar Ortman.

Figur 31. Pågående schaktning i åkern söder om bergknallen vid Herrestad 415. Här grävs schakt 3 och intill skopan står Marianne Lönn och metalldetekterare Jonas Paulsson. Foto mot norr, Johan Peterson.

Figur 32. Bild över schakt 2 i åkermarken. Stenarna närmast tolkas som en syllstensrad, A5, A6 och A8. I höjd med den upprättstående spaden är ett stenlyft, A4. Det mörka partiet till vänster är en härd, A7. Foto mot nordost, Johan Peterson.

Figur 33. Bild över odlingsröse, A9 i schakt 3 på Herrestad 415. Foto mot nordväst, Johan Peterson.

Bedömning

Vid förundersökningen av Herrestad 415 framkom svaga indikationer på någon form av bebyggelse i form av en syllstensrad samt diken längs med bergskanten. Även om man antar att ryttartorpet är noggrant avhyst när marken skulle tas i anspråk som åker, borde rimligtvis någon form av avfallslager, grop eller avskrädesplats ha bevarats. Dikena i schakt 3 och 8 kan eventuellt vara grävda för att minska avrinningen från berget ner mot en eventuell tomtplats.

I sin sammanställning av agrarbebyggelse i Bohuslän och Halland under 1000- och 1200-talet går Jörgen Streiffert igenom lämningar från tidigmedeltida landsortsbebyggelse (Streiffert 2011). Han konstaterar att bebyggelsen är anpassad till en dynamisk och föränderlig period. Övergången från långhus till enkelhus innebär att social status fortfarande kan uttryckas i byggnadssättet, men det ger också möjlighet till att bygga mindre hus avsedda för specifika ändamål. Dessa hus behövde inte vara så gediget byggda, de är lättare att flytta och lämnar inte så omfattande spår (a. a.:37). Vad beträffar Ödegården Dikeröd och Ryttartorpet under Grytingen så har det antagligen varit frågan om en

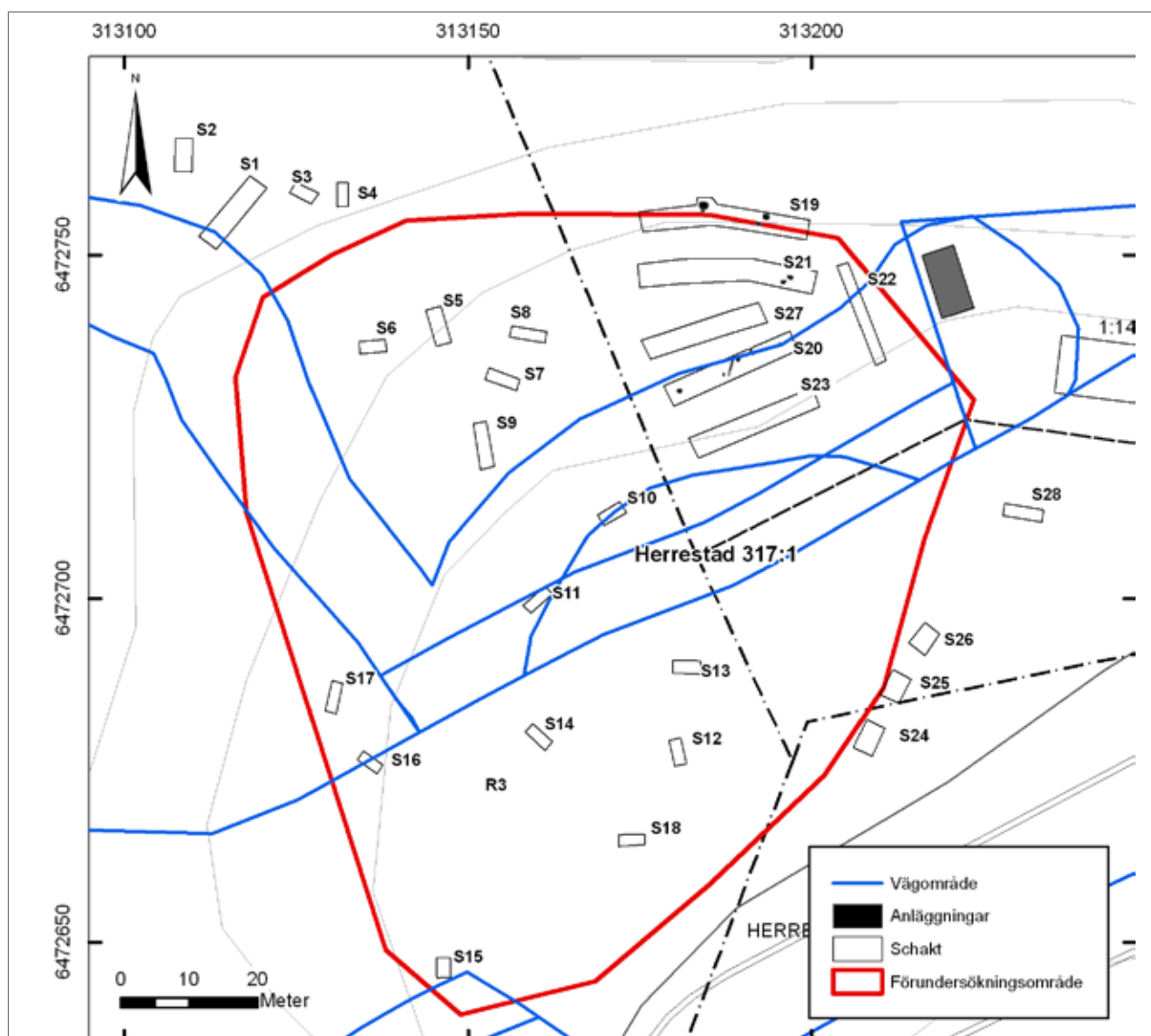
enklare bebyggelse med ett boningshus och eventuell uthus. Det är svårt att säga hur länge torpen/torpet legat på platsen. Vi vet att ryttartorpet är belagt på 1720 års geometriska karta över hemmanet Grytingen. Samtidigt finns det inte upptaget på 1772 års storskifteskarta.

Sammanfattningsvis råder fortfarande oklarheter var ödegården Dikeröd och Ryttartorpet varit placerade. Herrestad 415 bedöms som färdigundersökt i och med 2012 års förundersökning.

Herrestad 317

Bakgrund

Herrestad 317 är en sedan tidigare registrerad boplats med oklar begränsning. Fornlämningen täckte in en cirka 110x110 meter stor yta med skog i väster och en åker i öster. Enligt revideringsinventeringen 1990 har man i åkerns östra del hittat flera slagna flintor och ett par redskap. I skogsmarken skall flinta ha hittats i ett hjulspår. Det finns även några lösfynd, Herrestad 317:2, som byråmässigt märkligt nog förts till Herrestad 317:1. Fynden utgörs av en flathuggen spjutspets, en skrapa,

Figur 34. Plan över Herrestad 317 med förundersökningsområde, grävda schakt och anläggningar markerade. Skala 1:1 000.

ett spån och en knacksten. Dessa härrör sannolikt från Klypen nere i dalgången som schaktades bort inför bygget av Torp köpcentrum (se ek. karta från 1937 i Nordell 2012).

Herrestad 317 innehåller två naturtyper. Den västra delen ligger till stora delar i en sydsluttning i gallrad skogsmark. Nivåskillnaden är stor; mellan 47–60 meter över havet. Nedanför sluttningen i söder är en mindre avsats och i skogskanten i väster går en skogsväg. Detta område utgörs av siltig mark som mestadels är stenig. Bara de lägst liggande partierna av skogsmarken uppvisar spår av att ha varit odlad men här finns också mycket fuktiga partier som antagligen inte kunnat brukats.

Östra delen av Herrestad 317 utgörs av en trädad tämligen flack åker. Längst i öster gränsar fornlämningen till ett par hus med tillhörande trädgårdstomter. På

kartor från mitten och slutet av 1700-talet var större delen av boplatsen ängsmark, förutom de västra och norra delarna som var utmark. Gränsen mellan Grytingen och Hedkärr går tvärs genom boplatsen i form av en stengärdesgård åtminstone från denna tid.

Genomförande

Vid förundersökningen grävdes 28 schakt till en sammanlagd längd av 215 meter. Nedan följer en närmare beskrivning av vad som framkom.

Det ur arkeologisk synpunkt enda intressanta området inom Herrestad 317 var åkern belägen i fornlämningens nordöstra del. Här grävdes fem stycken längre schakt med dubbel skopbredd (figur 34 och bilaga 6a). Denna del av åkern ligger på sand med varierande

Figur 35. Grävning i den gallrade granskogen på Herrestad 317. Här undersöks schakt 5. Foto mot sydsydväst, Robert Hernek.

inblandning av grus. Åkerns östra och södra delar utgörs av silt eller ren lera och här är även matjorden lerig. Gränsen mellan sand och silt/lera går en bit söder om schakt 23. Mellan schakt 23 och schakten 24–26 finns en speciellt fuktigt sänka.

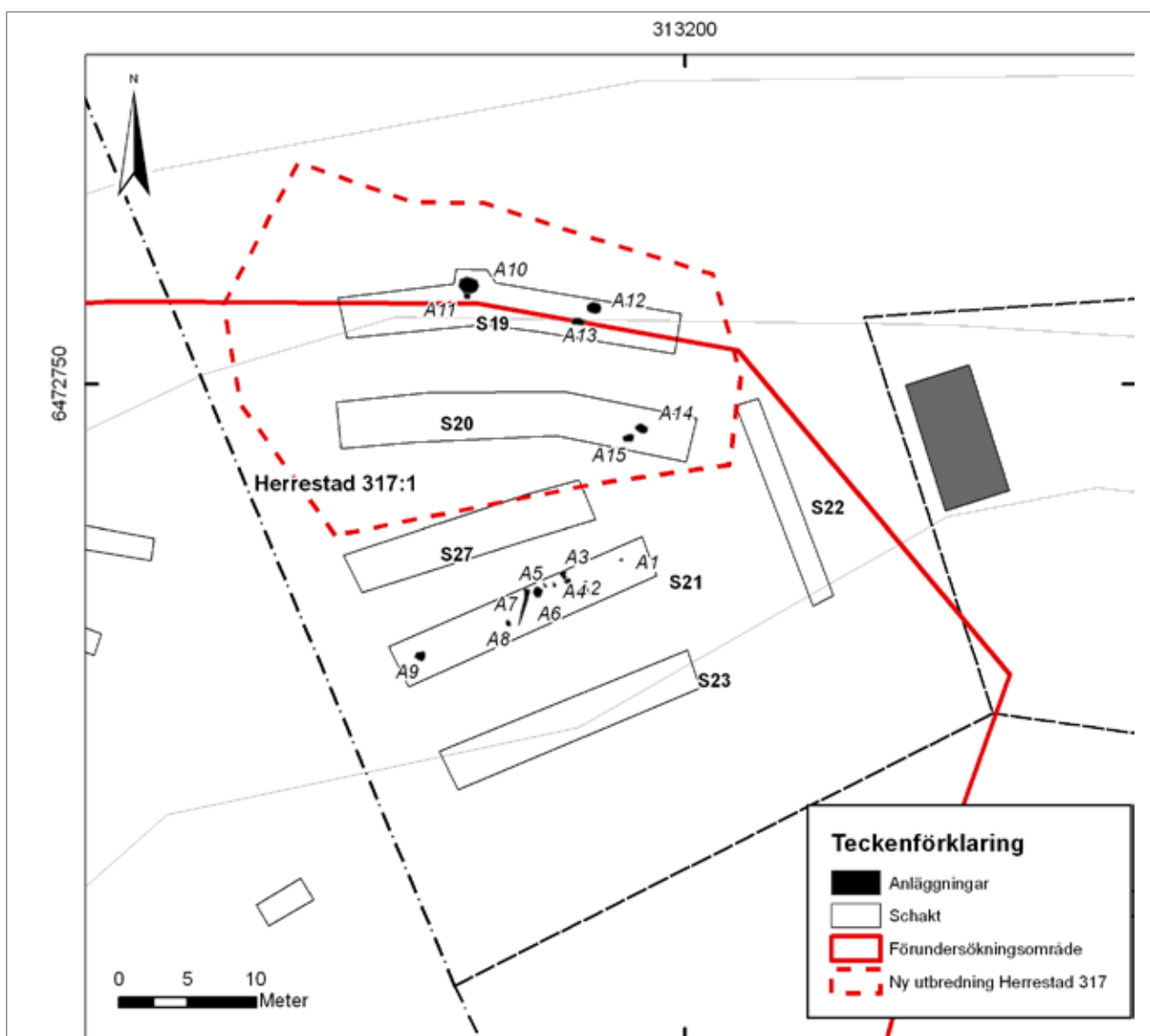
I åkerns norra del och nära den bergvägg som ansluter i den riktningen registrerades femton anläggningar (bilaga 6b). I schakt 21 framkom nio stycken anläggningar men vid undersökning avfärdades alla utom en; en grop, A8.

Övriga anläggningar utgörs av fem stycken härdar och i kanten till en av härdarna är en anläggning med fyllning av ljusgrå silt, A11. Härdarna är av allmän typ med kol, sot och skörbränd sten. Härden A10 i schakt 19 har på träkol från ek, daterats till romersk järnålder; 1710±30 BP (Beta 336033, se bilaga 13 och 14). Enda fyndet i åkern är ett flintavslag funnet intill A14. Detta område med härdar har föreslagits ha fortsatt status som fast fornlämning under beteckningen Herrestad 317.

Skogsområdet i väster ligger på sandig silt oftast med inblandning av större stenar. Terrängen närmast berget i norr utgörs av moras. I sluttningens nedre del, omkring schakt 11, återfinns ett mycket fuktigt parti. Ett stråk

i den östra delen av sluttningen har spår efter tidigare odling, det gäller schakten 7–10 och schakten 12–14. I ena kanten av schakt 8 framkom också en flack ansamling röjningssten med 0,20–0,30 meter stora stenar (ej inmätt).

Schakten 1–4 längst i norr grävdes precis på krönet ovanför sluttningen som ligger utanför den markerade fornlämningen. I det långa och breda schakt 1 påträffades några stora grovt slagna flintor som bland annat genom passning visar sig härröra från en och samma nodul. Det var svårt att med säkerhet avgöra om dessa överhuvudtaget var slagna men i samma schakt fanns två mindre flintor som otvetydigt var slagna. Förutom dessa fynd hittades två flintor i schakt 6. Inga fynd härifrån eller från Herrestad 317 överhuvudtaget har tillvaratagits. Slutsatsen man kan dra är att de tidigare kända lösfynden, Herrestad 317:2, skulle ha hittats i detta skogsparti förefaller uteslutet.

Figur 36. Plan över schakt och anläggningar samt området för den del av Herrestad 317 som allttjämt är fast fornlämning. Området är beläget i åkermark strax intill en brant bergvägg. Skala 1:500.

Bedömning

Förundersökningen av Herrestad 317 innebär att fornlämningen, likvärdigt med det föreslagna slutundersökningsområdet, ytmässigt är reducerad till en mindre yta beläget i den norra sandiga delen av åkern. Inom detta område finns ett flertal härdar med sot, kol och skörbränd sten.

Det föreslagna slutundersökningsområdet omfattar 715 kvadratmeter varav 160 kvadratmeter (23%) undersökts vid förundersökningen. Dock har ingen av de sex anläggningar som finns inom fornlämningen undersökts. En härd har emellertid daterats till romersk järnålder och det är högst troligt att fler näraliggande härdar har samma ålder.

Potential och förslag till inriktning

Flera härdar kan förväntas finnas och från andra platser vet man att dessa kan ligga helt intill en bergvägg, till exempel vid Håby 278 (Ängeby 2003:24). Utifrån jämförelser och platsens storlek antar vi rent spekulativt att det rör sig om i storleksordningen 10–15 härdar med självklart kan även andra anläggningstyper förekomma.

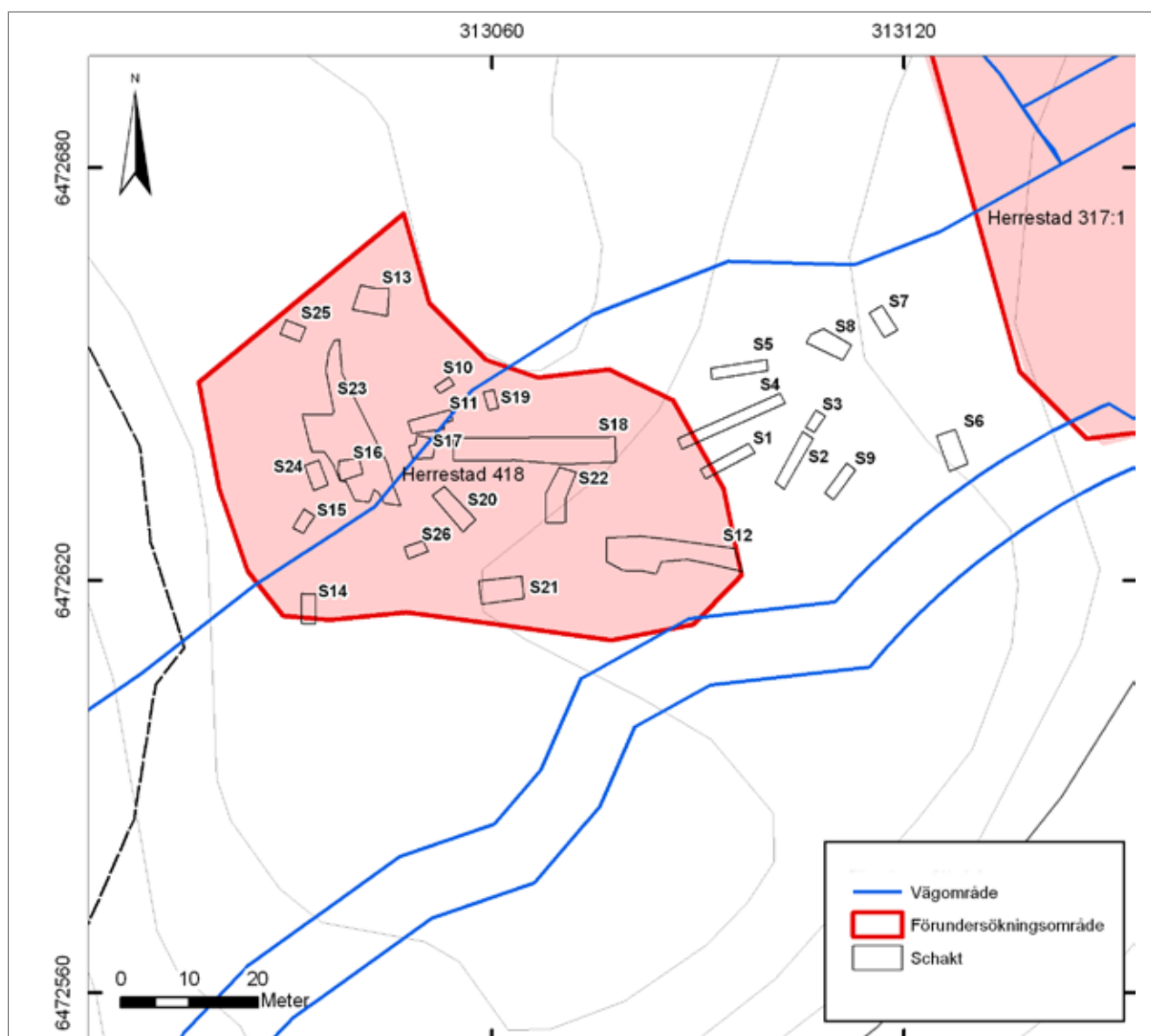
Läget intill en bergvägg är väl känt från andra platser. En studie av nitton bohuslänska kokgropslokaler visar att ett tredjedel återfinns invid lodräta bergväggar. Vidare anføres att ett sådant läge skulle kunna innebära att anläggningarna varit knutna till någon form av kultutövning (Lönn 2007:53). Att härdarna på Herrestad 317 primärt skulle ha anknytning till rituella aktiviteter

Figur 37. Vy över delar av det härdområde som påträffades i den nordöstra delen av Herrestad 317. Foto mot nordost Robert Hernek.

Figur 38. Vy över södra delen av undersökningsområdet vid Herrestad 418. Närmast i bild är krönet ovanför dalgången i öster. Precis i bildens framkant ligger skogsvägen. Det långa schakt 18 kom att grävas i bildens mitt. Granridån i bakgrunden ligger i västra kanten av Herrestad 317 (jämför figur 39). Foto från utredningen 2011, taget mot öster av Niklas Ytterberg.

Figur 39. Plan över Herrestad 418 samt sluttningen öster därom med grävda schakt markerade. Skala 1:1 000.

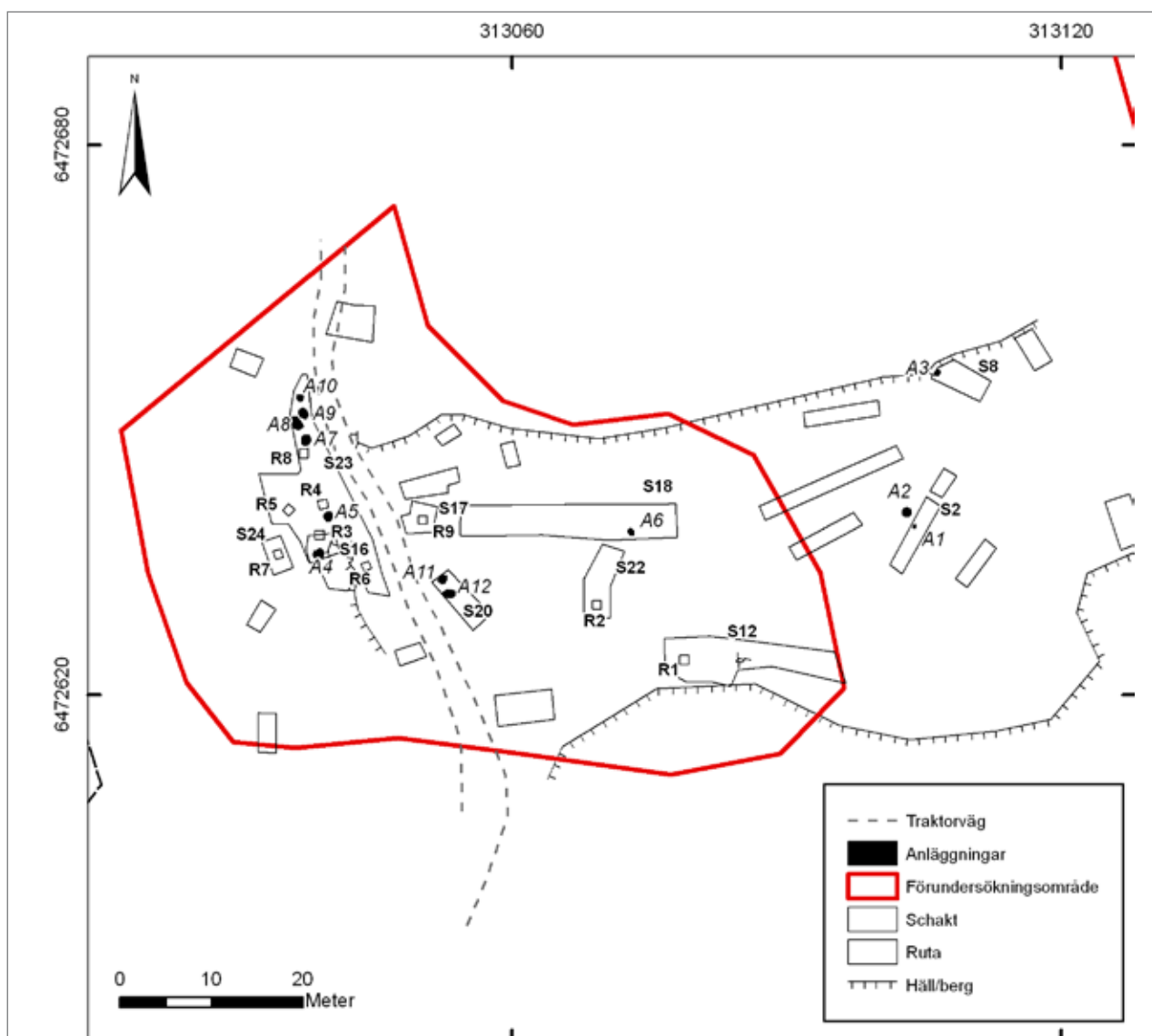
förefaller mindre troligt. Det finns självklart en mängd alternativa förklaringar. En sådan är att härdarna använts i samband med djurhållning och bete; möjligen också att de ingått i någon form av herdedrift (jämför Lönn 2010:50).

Frågor man kan ställa till ett härdområde som detta är; Kan härdarna vara samtida och om inte, under vilken tidsrymd har området utnyttjats? Vilka anläggningar finns på platsen, förutom härdar? Bildar härdar och eventuella andra anläggningar strukturer? Vilken typ av bränsle har använts i härdarna? Finns fynd i anslutning till härdarna? Frågan är också vilka kopplingar det kan finnas mellan härdområdet och de samtida lämningarna på den närliggande boplaten Herrestad 418.

Herrestad 418

Bakgrund

Herrestad 418 är ett boplatsoområde som påträffades vid utredningen våren 2012 och i rapporten betecknas den som NY 4 (Ytterberg & Hernek 2012:30). Boplaten bedömdes vara minst 75×50 meter stor (Ö-V). Den ligger i ett sadelläge och vidare ner mot en mot öster vänd sluttning ner mot Herrestad 317. Sluttningen ligger mellan två bergssidor och vid utredningen grävdes schakt enbart i den delen. Den resterande, nedre delen av sluttningen ingick däremot i 2012 års förundersökning. Området, som i historisk tid utgjorts av utmark till Hedkärr, har tills nyligen varit beväxt med barrskog, som nu till stor del har avverkats. Kvar finns ett glest

Figur 40. Plan över Herrestad 418 med anläggningar och grävda rutor markerade. Skala 1:750.

bestånd av höga furor och enstaka björkar. Undervegetationen utgörs av mossa och gräs. Höjden över havet varierar mellan 59 och 66 meter.

Vid utredningen påträffades ett tiotal anläggningar där merparten utgjordes av gropar. Fynden vid utredningen utgjordes av flinta, kvarts samt ett par skärvor keramik av järnålderskaraktär (Ytterberg & Hernek 2012, bilaga 11.2 och 11.3). Strax öster om fornlämningen noterades minst tre kolningsgropar. Bevarandegraden ansågs vara god och man bedömde att det inom området kunde finnas välbevarade konstruktioner, exempelvis hus.

Genomförande

Om man inbegriper sluttningen i öster så grävdes vid förundersökningen 26 stycken schakt till en sammanlagd längd av cirka 200 meter. Förutom schakt med dubbel skopbredd upptogs en större yta på krönet i den västra delen, kallat schakt/yta 23 (figur 39 och bilaga 7a). Grävningen av schakt 23 omfattar till största delen enbart borttagande av det humösa växtlagret. För att närmare bestämma lager och fyndinnehåll grävdes också nio rutor om 1 x 1 meters storlek (figur 40). Sammanlagt registrerades 11 anläggningar vilka utgjordes av en 1 flatmarksgrav/bengömma, 7 hårdar, 2 gropar samt 1 kolningsgrop (figur 41 och bilaga 7b). Precis som på västra delen av Herrestad 317 fanns indikationer på att området varit utsatt för skogsbrand. Nedan

Figur 41. Vy över schakt/yta 23. Till vänster i bild går en skogsväg (jämför figur 42). Foto mot söder, Robert Hernek.

följer en närmare beskrivning av undersökningen. Från utredningen hade man i några schakt registrerat anläggningar i form av gropar och nedgrävningar. Några kunde avskrivas, andra kunde inte återfinnas medan två stycken kvarstår. Vid utredningen påträffades också enstaka keramik, flinta och kvarts. Vid förundersökningen hittades keramik i två schakt. Det ena låg inom schakt 12 på södra sidan av dalgången och vid förundersökningen påträffades ytterligare några få skärvor (F2–F3) som bedömts vara från äldre järnålder (bilaga 12). Det andra schaktet med keramik låg i östra änden av det långa schakt 18. Här påträffades en grop, A6, men inga ytterligare fynd gjordes på den ytan.

Området som är av störst intresse ligger uppe på krönet och i den övre delen av slutningen. Här finns flest fynd och anläggningar. Jordarten utgörs något siltig sand som på några ställen också har inslag av grus. Strax väster om skogsvägen banades en större yta, schakt 23. Denna ligger i ett från berget utskjutande parti. Jordtäcket är på sina ställen mycket tunt och i schaktets södra del går berget i dagen (figur 41, 42 och 43).

Inom schakt 23 påträffades, en flatmarksgrav, (A5, se nedan), en möjligen grävd grop med keramik (A4), samt fyra härdar (A7–A10) belägna i norra delen där

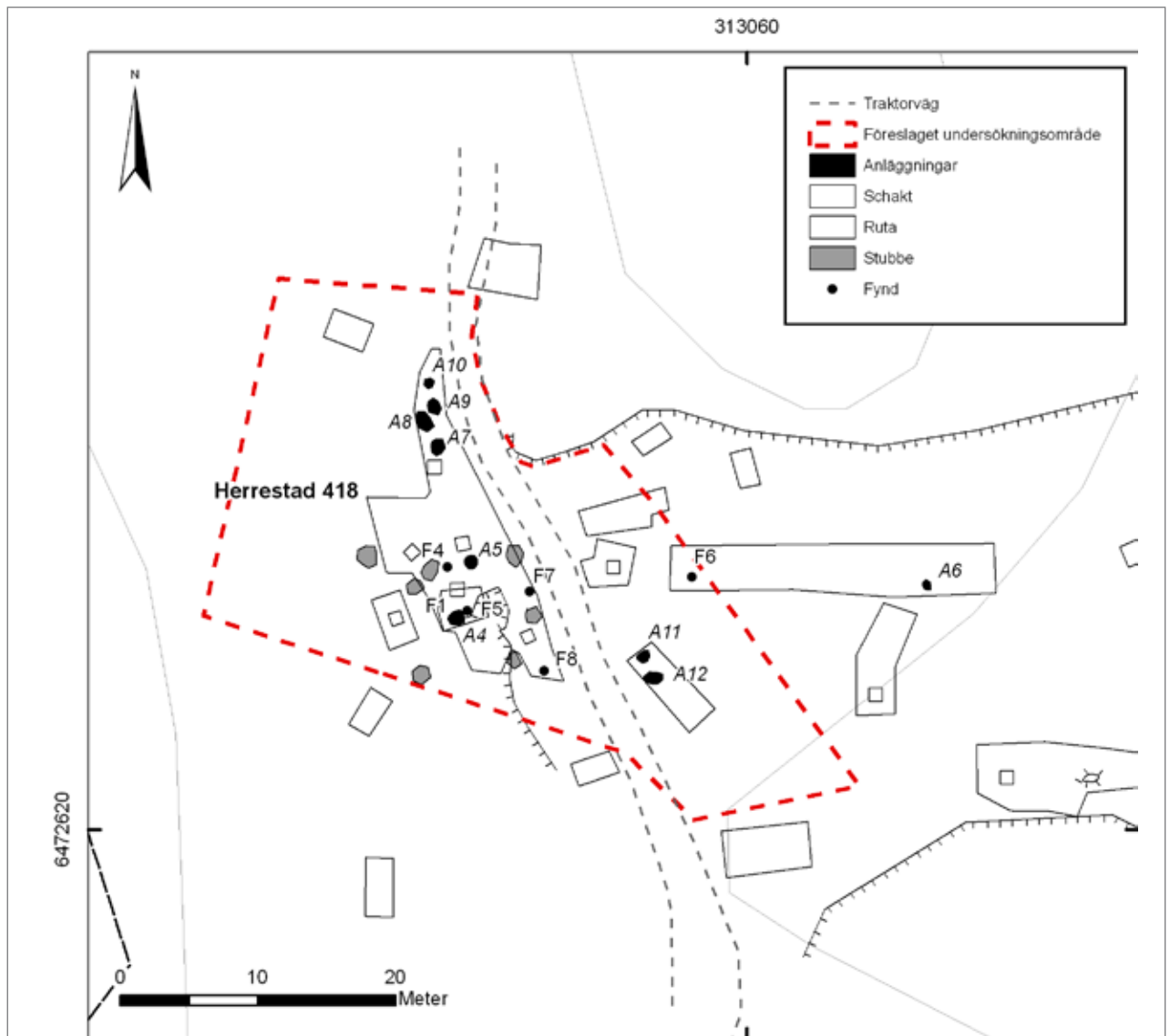
jordtäcket är tjockare. Inom schakt 23 finns tunt lager med både keramik och flinta. Lagret är cirka 0,05–0,10 meter tjockt, är brungrått till färgen och består av något humös sand med enstaka kolbitar. Ett keramikfynd på ytan av det fyndförande lagret utgörs av en hank (F4) men de grävda rutorna visar att lagret innehåller sparsamt med fynd (bilaga 7a). Keramiken från A4 visar dock att fyndkoncentrationer kan förekomma.

Enstaka fynd förekommer även öster om skogsvägen och i schakt 20 fanns två härdar, A11 och A12 av samma typ som i schakt 23, det vill säga med kol, sot och skörbränd sten. Kolprov togs ur härdarna men ingen undersöktes.

Två stycken härdar har daterats. Den ena gäller A7, en av fyra härdar i norra delen av schakt/yta 23. Den andra daterade härdan är A11 i schakt 20. Båda härdarna daterades till romersk järnålder och med

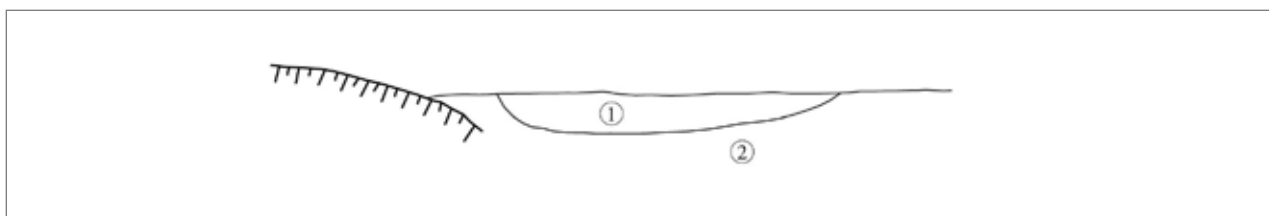
Figur 42 (Motsatt sida). Plan över västra delen av förundersökningsområdet vid Herrestad 418. Skala 1:500.

Figur 43 (Motsatt sida). Vy över delar av schakt/yta 23. Pilen visar platsen för den undersökta bengömman. Foto mot östydost, Johannes Nieminen.

Figur 44. Bilden visar en till hälften undersökt grav, A5, belägen inom den större frilagda ytan i väster (se även figur 43). Graven var av typen bengömma och innehöll förutom brända ben även keramik och flinta. Strax till vänster i bild är det frilagda berget. Foto mot väster Pia Claesson.

Figur 45. Profil av bengömma A5, mot väster. Lager 1; brunsvert något humös grusinblandad sand med ett flertal mindre stenar samt kol och sot. Lager 2; rödgul grusinblandad sand. Renritning: Johan Peterson.

det samstämmiga värdet 1710 ± 30 BP eller kalibrerat 250–410 AD (bilaga 13 och 14a).

Bengömma A5

Centralt inom den upptagna ytan schakt 23 påträffades en flatmarksgrav av typen bengömma. De brända benen hade samlats i rund, 0,10 meter djup grop. Anläggningen mätte 0,70 meter i diameter (figur 44 och 45). Hela anläggningen undersöktes och all jord sållades. De

brända benen utgjordes av små fragment och förekom mestadels som små koncentrationer i gropen. Samtliga ben har analyserats av osteolog Astrid Lennblad. 21 av de 86 fragmenten har identifierats som människa. Troligtvis härrör alla ben från människa och sannolikt från en vuxen individ (bilaga 10).

I A5 fanns också sju flintor och tio bitar keramik, de flesta mycket små. Keramiken är tunnväggig, 3–4 millimeter tjock, och har en mörk glättad yta. Det finns en mynning och tre skärvor har dekor i form av tunna

*Figur 46. Bilden visar samtliga keramikskärvor från bengö-
man A5. Tre bitar har fin dekor med tunna streck och i mit-
ten längst ner är en mynningskårva. Foto Cecilia Ahlsén,
Bohusläns museum.*

*Figur 47. Närbild på största keramikskärvan från bengö-
man A5. Observera dekoren. Foto Cecilia Ahlsén,
Bohusläns museum.s*

Figur 48. En kolningsgrop, A2, så som den såg ut vid inventeringen i november månad 2011. Foto mot norr, Robert Hernek

Figur 49. Bilden visar profilen av en kolningsgropen, A2. Det snabbt framträngande vattnet gör profilen otydlig men mot botten kan man ändå se att anläggningen innehöll två separerade lager med träkol. En datering från undre kollagret visar att den anlagts under sen historisk tid. Foto mot sydväst, Robert Hernek.

horisontella streck i parallella rader (figur 46 och 10). En skärva har ett avtryck efter som visar att kärlet varit försedd med en liten hank/hänkel. Det är dock fråga om den hank som hittades i nära anslutning till A5 (F4). Enligt Torbjörn Brorsson härrör de glättade buxskärvorna troligtvis från minst två stycken kärl men i den bedömningen ingår även hänkeln F4, som påträffades utanför själva anläggningen. Utifrån godskvaliteten och skärvtjockleken bör kärlet klassificeras som större hushållskärl, en typ av kärl som även påträffas i gravar. Dateringen är troligtvis romersk järnålder eller möjligtvis senare delen av förromersk järnålder (bilaga 12).

De sju flintorna från A5 utgörs av avslag och övriga slagen flinta. Jämför man detta antal med fynden från de intilliggande grävda rutorna är det troligt att flintorna verkligen deponerats i graven. Detta är emellertid ett ovanligt fenomen i järnålderns flatmarksgravar (Hernek i tryck). Ett bränt ben har genom ¹⁴C-analys daterats till folkvandringstid, 1571±30 BP (Ua-45188, bilaga 13 och 14b). Resultatet överensstämmer väl med den typ av keramik som fanns i anläggningen.

Jorden i bengömman har även analyserats avseende makrofossil. Det gäller två prover, båda med magert resultat. Båda innehöll rikligt med rötter och ovanjordiska växtrester som närmast är att beteckna som förna, vilket också visar att anläggningen legat ytligt. Proven innehöll enstaka förkolnade granbarr samt ett frö av mjölon (bilaga 15). Mycket talar för att detta är rester efter en sentida skogsbrand.

Färdigundersökta ytor i öster

Beträffande området närmast Herrestad 317, det vill säga den nedre delen av sluttningen så grävdes här nio schakt av varierande längd, schakten 1–9 (figur 39 och 40). Jordarten utgörs av siltig finsand eller sandig silt. Två anläggningar påträffades; en grund härd (A3), belägen helt nära den norra bergväggen, samt en stenomgärdad grop i schakt 2. Mitt i sluttningen fanns också en sentida kolningsgrop (A2), som undersöktes med maskin (se nedan). Inga fynd gjordes i schakten.

En kolningsgrop - A2

I uppdraget ingick även att närmare bestämma antal och status hos de kolningsgropar som identifierades vid utredningen. Vid förundersökningen undersöktes två anläggningar som på ytan tolkades som kokgropar. Den ena (A13), belägen i schakt 11, saknade såväl träkol som djup och kunde avfärdas (ej heller inmätt).

En motsvarande grund anläggning utan träkol undersöktes också vid utredningen (Ytterberg & Hernek 2012:31, figur 26).

En på ytan betydligt mer markerad och djupare grop, A2, var belägen centralt i sluttningen helt nära schakt 2 och som också var en kolningsgrop. Den har en antydning till vall och var i ytan 1,60 meter stor (figur 48). Anläggningen halverades med maskin och på grund av den starka vattentillströmningen dokumenterades profilen enbart genom foto och en enkel skiss.

Gropen var i ytan 1,60 meter i diameter och i botten 1,3 meter. Gropen hade nästan raka sidokanter och en närmast plan botten (figur 49). Det totala djupet uppgick till 0,40 meter och stratigrafin var följande: under växtlagret var ett 0,20 meter tjockt lager av humös sandig silt. Därefter var ett 0,06 meter tjockt lager med träkol. Under detta lager fanns ett 0,06 meter tjockt lager av grå sandig silt och därefter var ytterligare ett lager med träkol av samma tjocklek som det övre träkolslaget; cirka 0,06 meter. Gropen har följaktligen brukats vid minst två olika tillfällen. Av profilen framgår även att gropen i den senaste användningsfasen varit något mindre både vad gäller både djup och omfång. Kolningsgropen har genom träkol från en/enbuske (bilaga 13) från det undre kollagret daterats till sen historisk tid; 170±30 BP (Beta-336036). Den tänkbara åldern har dock en vid spridning från sent 1600-tal fram till 1900-talet (bilaga 14a). Inga ytterligare kolningsgropar kunde identifierats inom förundersökningsområdet.

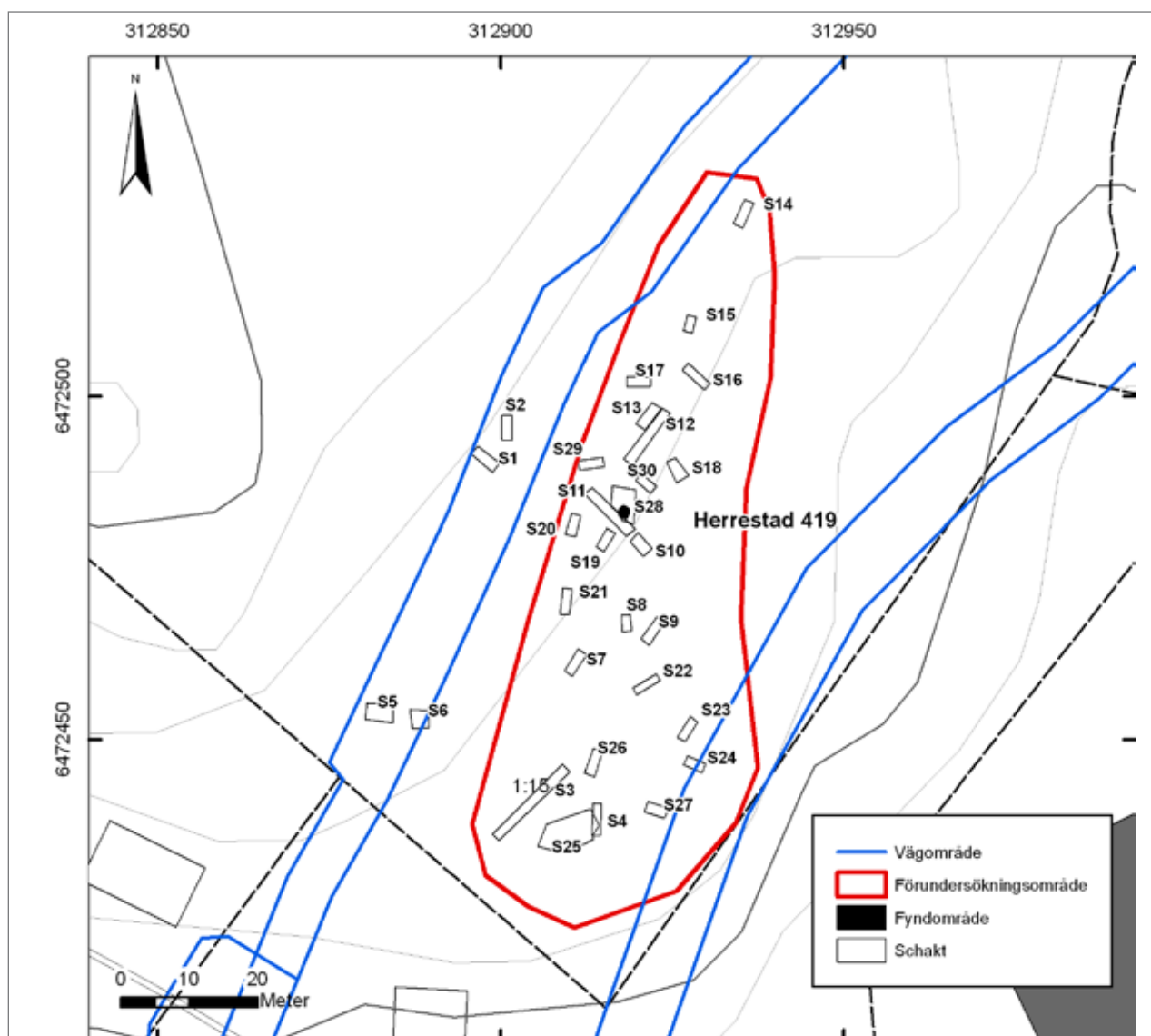
Som en sista åtgärd inom Herrestad 418 har större delen av schakt 23, inklusive härdarna A7–A10, täckts med fiberduk som i sin tur täckts med lösa jordmassor.

Bedömning

Enstaka spridda fynd av keramik och flinta förekommer i sluttningen samt i kanten av den södra dalsidan. Då även anläggningar i stort sett saknas anses fynden ha marginellt värde varför dessa ytor bedöms vara färdigundersökta.

Större intresse tilldrar sig ett område i norra delen av sadelläget, omkring den större frilagda ytan, schakt 23. Här finns ett tunt lager med keramik, flinta samt enstaka slagen kvarts. Inom ytan påträffades också en flatmarksgrav i form av en bengömma. Såväl graven som två stycken härdar med skörbränd sten har daterats till romersk järnålder och mycket talar för att lämningarna tillkommit under en begränsad tid, kanske inom ett eller några få år.

Detta område i den nordvästra delen föreslås ha

Figur 50. Plan över Herrestad med grävda schakt och det ena fyndområdet markerat. Skala 1:1 000.

fortsatt status som fast fornlämning. Herrestad 418 har därmed begränsats till ett 900 kvadratmeter stort område. Vid förundersökningen har 96 kvadratmeter (10 procent), av denna yta banats till botten. Till detta kommer ytterligare 98 kvadratmeter där enbart det humösa torvlagret tagits bort och det gäller schakt 24 och delar av schakt/yta 23. Större delen av sistnämnda schakt har täckts med fiberduk som i sin tur övertäckts med jord.

Potential och förslag till inriktning

Lämningarna på Herrestad 418 bedöms värdefulla ur ett vetenskapligt perspektiv. Kunskapen om platser med liknande kombination av lämningar är dåligt känd. Härdar/kokgropar i utmarksområden har påträffats på flera platser och de dateras vanligtvis inom perioden

yngre bronsålder- äldre järnålder (t. ex. Lönn 2007:27). Gemensamt för många härdområden är också att fynd och andra typer av anläggningar saknas. En sammanställning av härdområden/kokgropslokaler i Bohuslän utvisar att de lämningar som daterats till romersk järnålder och folkvandringstid legat på nivåer bara 3–6 meter över havet medan de äldre lokalerna generellt sett ligger högre i terrängen (Lönn 2007:30, tabell 1).

Herrestad 418 avviker därmed både vad gäller härdarnas placering och platsens komplexitet. Det finns ett antal frågor man kan ställa till de lämningar som framkommit. Platsen är förhållandevis otillgänglig och området bör rimligtvis ha varit ett utmarksområde även under järnålder. Mycket lite talar för att det rör sig om en boplats i egentlig mening. Det är istället graven som indikerar att platsen haft en annan funktion. Enda

anläggningstyp förutom graven är ett antal härdar som i någon mån kan sägas rama in graven med det omgivande fyndförande lagret.

Frågan är om det finns ytterligare gravar och härdar och hur dessa förhåller sig till varandra både rumsligt som kronologiskt. Av dateringarna att döma är lämningarna samtida. Frågan är vad platsen representerar och vad är det primära; härdarna eller graven. Har platsen primärt genom sina härdar haft rituell karaktär? Kan härdarna knytas till ritualer i samband med gravläggningen/-arna?

En annan möjlighet är att platsen varit knuten till verksamheter i utmarken eller bosätningens periferi. Man kan tänka sig en enklare byggnad knuten till transhumans eller betesdrift, där man bland annat vakat för rovdjuren. Det är också möjligt att sådana profana aktiviteter styrt valet av platsen för graven.

En slutundersökning bör inriktas på att noggrant undersöka det fyndförande lagret, inom och närmast den avbanade ytan, schakt 23. Området väster om schakt 23 och öster om skogsvägen undersöks mer extensivt i syfte att försöka finna ytterligare anläggningar. Ett mindre antal rutor bör dock grävas på nämnda ytor före avbaning.

Det bör understrykas att det fyndförande lagret innehåller förhållandevis få fynd vilket rimligtvis begränsar informationsvärdet. Herrestad 418 bedöms delvis av den anledningen ha medelhög potential.

Herrestad 419

Bakgrund

Herrestad 419 är en boplats som påträffades vid utredningen år våren 2012 och betecknas i rapporten som NY 5 (Ytterberg & Hernek 2012:34).

Förundersökningsområdet ligger på en långsmal ca 125×30 meter stor långsträckt avsats strax öster om Lerdalen. Avsatsen sluttar svagt mot söder men plan mark finns i de centrala delarna samt längst i söder. Området är bevuxen med delvis avverkad björk- och barrskog samt uppstickande hållar med hållmarksskog. Undervegetationen utgörs av ljung och mossor. Avsatsen sluttar svagt mot söder men ligger huvudsakligen kring 55 meter över havet. Området begränsas i söder av en brant bergvägg ner mot varuhuset Bauhaus. Det var också här i den södra delen som flest fynd gjordes vid utredningen men flintan var svår att tidsbestämma.

Genomförande

Vid förundersökningen grävdes 30 schakt till en sammanlagd längd av cirka 140 meter. Ett antal schakt grävdes med dubbel skopbredd medan schakten 25 och 28 utgör upptagna ytor (figur 50 och bilaga 8a). Det myckna regnandet gjorde att marken var mycket blöt och vattentillströmning i schakten var på sina ställen mycket stor. Jordarten inom Herrestad 419 består mestadels av siltig sand med varierande inblandning av sten. Speciellt stenig är ett par mindre plattåer strax väster om den avlånga avsatsen, schakten 1–2 samt 5–6 (figur 50).

Flertalet schakt saknade fynd medan det några bara fanns enstaka flintor (bilaga 8a). Två fyndområden kunde urskiljas där det ena, som utredningen också kunde visa, var belägen på en flack och delvis mycket fuktig terrass längst i söder. Här påträffades vid utredningen två anläggningar i form av en grop och en eventuell härd men vid förundersökningen påvisades inga ytterligare anläggningar. Inom schakt/yta 25 hittades 45 flintor av varierande färg och textur och både patinerad och icke patinerade flintor förekom. Fyra vitpatinerade flintor har spår av återbruk, det vill säga blivit återutnyttjade vid en långt senare tidpunkt. Ett fynd utgörs av ett brett spån härrör sannolikt från en ensidig tvåpolig kärna vilket placerar den i tidigmesolitikum, alltså vid en tidpunkt då platsen legat helt nära stranden. Även i det intilliggande långa schakt 3 fanns spridda flintor. Flintorna från södra delen av Herrestad 419 har bedömts härröra från både mesolitikum och neolitikum, troligtvis yngre mellan-neolitikum.

Det andra fyndområdet låg centralt inom Herrestad 419. Koncentrerat inom en liten fläck i norra kanten av schakt 11 hittades ett flertal flintor av samma färg och textur. Senare grävdes ett schakt, S28, i direkt i anslutning till denna fyndkoncentration.

Efter noggrann undersökning kunde en lite drygt två kvadratmeter stort fyndområde identifieras. Inom denna yta förekom flintan tämligen väl utspridd (figur 51). De flesta fynden gjordes i blekjorden/grå sand men några få förekom även i ytan av underliggande lager/siltig sand. Hela fyndområdet undersöktes och samtliga fynd har tillvaratagits. Omkring denna fyndkoncentration grävdes flera schakt men bara i två schakt hittades ytterligare flintor (bilaga 8a).

Av de sammanlagt 70 flintorna inom fyndområdet härrör flertalet från två noder (figur 52). Bland de till färgen något avvikande flintorna finns en mesolitisk flinta i form av ett fragment av en ensidig mikrosänkärna (F2). Till mesolitikum hör även två plattformsavslag

Figur 51. Bilden visar södra delen av schaktlyta 28. Inom markerat område fanns en koncentration av flintor som märkligt nog innehöll både mesolitiskt och metalltida material. I bakgrunden ses delar av Torp köpcenter. Foto mot sydsydost, Robert Hernek.

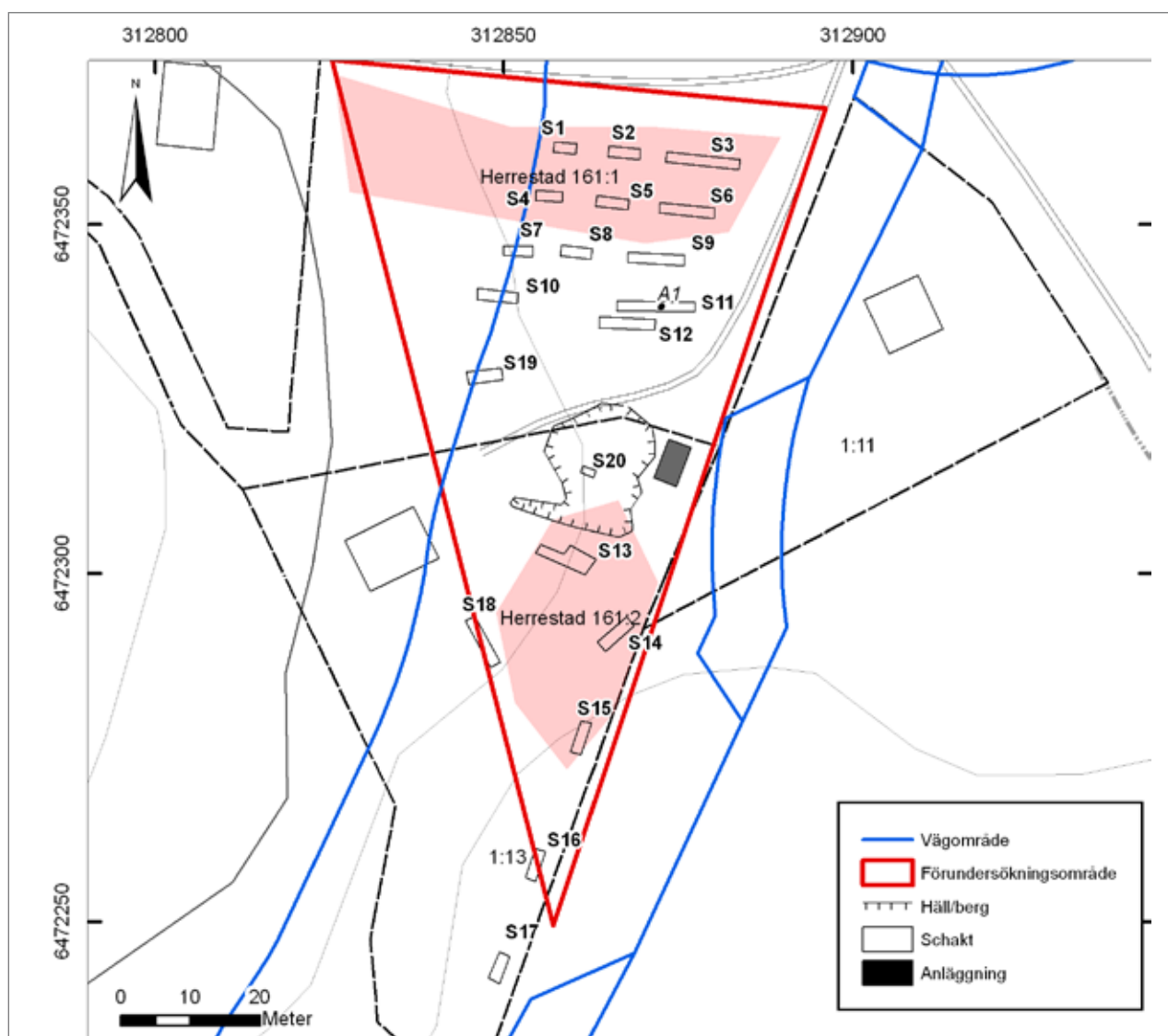
till spån-/mikrospånkärna (F3) samt en liten avlagsskrapa (F9). Det är troligt att de senare kärnfragmenten härrör från samma kärna. Flintorna har registrerats enligt följande (se även bilaga 8b):

- 1 avlagsskrapa
- 1 rundkärna
- 1 plattformfragment av mikrospånkärna, troligen ensidig
- 2 plattformfragment av spån-/mikrospånkärna
- 3 spån, varav 2 fragment
- 1 mikrospån, fragment
- 42 avslag, varav 2 brända
- 17 övriga slag, varav 6 brända
- 2 splitter

Det vore rimligt att tro att flintorna inom denna lilla yta härrör från samma tidsperiod och även samma tillfälle. Så är dock inte fallet. Minst fem flintor är metallslagna och reduktionen härrör följaktligen från metalltid. Flintorna från mikrospånkärnor samt avlagsskrapan kan dateras till yngre sandarnakultur.

Figur 52. Flintor från fyndområdet i schakten 11 och 28. Högst upp är ett fragment av en mikrospånkärna (F2). De större ljusare flintorna är från brons- eller järnålder. Foto Cecilia Ahlsén, Bohusläns museum.

Figur 53. Plan över Herrestad 161 med grävda schakt markerade. Skala 1:1 000.

Bedömning

Sammanfattningsvis bedöms lämningarna från Herrestad 419 härröra från flera tillfälliga uppehåll. Någon enstaka flinta i området södra del förefaller härröra från tidigmesolitisk tid/hensbackakultur, det vill säga då platsen legat helt nära stranden. I samma område finns också flintor från neolitikum och kanske också metalltid. Mesta flintan framkom centralt inom förundersökningsområdet. Inom en cirka två kvadratmeter stor yta påträffades sjuttio flintor med fynd från både mellanmesolitikum samt metalltid. De tolkas som spår efter tillfälliga besök. Själva fyndkoncentrationen har undersökts i sin helhet och då inga eller bara enstaka fynd hittades i intilliggande schakt anses inga ytterligare insatser vara motiverade. Herrestad 419 betraktas som färdigundersökt.

Herrestad 161

Bakgrund

Förundersökningsområdet för Herrestad 161 ligger i mynningen av en liten dalgång som i söder vetter ut mot den större dalgången där Torp köpcenter är beläget. Förundersökningen omfattar egentligen två fornlämningar, boplatserna Herrestad 161:1 och Herrestad 161:2, ett område däremellan samt ett mindre område söder om 161:2 (figur 53).

Området ligger i tomtmark samt gammal åkermark där den senare tills nyligen var beväxt med ett tätt bestånd av smågran (figur 54). Tomtmarken och åkermarken åtskiljs av en bergknalle (figur 55). Åkermarken ligger 41–48 meter över havet medan de lägst liggande ytorna i tomtmarken strax söder om Herrestad 161:2

Figur 54. Bilden visar norra delen av förundersökningsområdet där man strax innan avverkat ett tätt bestånd av unga granar. Den enda härden som hittades på Herrestad 161 låg ganska precis vid grävmaskinens skopa. På berget strax bakom huset i bakgrunden ligger en annan förundersökt boplats, Herrestad 419. Foto mot nordnordost, Robert Hernek.

ligger kring 38 meter. Området upptogs till odling första gången i samband med laga skifte 1893. Andelen åkrar utökades på ängens bekostnad, vilket kan ses på ekonomiska kartan 1937 (se kartor i Nordell 2012).

På Herrestad 161:1 påträffades vid förstagångsinventeringen 1975; 1 flintkärna, 1 sågtandad pilspets med atypisk hjärtform och cirka 15 flintavslag. I det södra området, Herrestad 161:2 hittades 20 flintavslag. Den senare platsen är känt sedan Göteborgsinventeringen på 1920-talet (Herrestad nr 47) och enligt denna gjordes fynd på båda sidor en mindre bergknalle och det anges att detta sannolikt är den plats, där en villa är byggd med omgivande djupa schaktningar. Någon grävning i området företogs ej vid 2011 års utredning.

Genomförande

Vid förundersökningen grävdes tjugo schakt till en sammanlagd längd av cirka 120 meter (figur 53 och bilaga 9). Arbetet inleddes på den gamla åkern längst i norr. Här finns ett plöjt 0,20–0,30 meter tjockt matjordslager av silt och sand. Under detta lager finns i vissa partier decimetertjocka kolluvier av mörkbrun sandig silt.

Botten utgörs mestadels av ljus lerig silt men på sina ställen förekommer lager av ursvallad grovsand och grus som ligger ovanpå lerig silt (bilaga 9).

I åkern hittades åtta flintor och de förekom i matjorden, i kolluvielagret och i det ursvallade sandiga gruset. Fynden i sistnämnda lager kan på geologiska grunder dateras till mesolitikum. Den enda anläggningen inom Herrestad 161 var en härd, A1, som påträffades i schakt 11. Härden, som var 0,90×0,70 meter stor och 0,10 meter djup, låg i sand och grus. Fyllningen utgjordes av sotig, sand, kol och skörbränd sten. Härden har genom träkol från al daterats till förromersk järnålder; 2160±30 BP (Beta-336032, se bilaga 13 och 14). Härden är inte oväntad då härdar av den typen ofta dateras till yngre bronsålder/äldsta järnålder.

Söder om åkern är en bergsknalle och ytorna närmast denna är urschaktade, bland annat för ett garage. Ett schakt grävdes på själva bergsklacken men i det tunna jordlagret fanns enbart sentida material. I den lågt liggand trädgårdstomten längst i söder finns inget av intresse. Enda fyndet var en slagen flinta funnen i matjord. Inga fynd från Herrestad 161 har tillvaratagits.

Figur 55. Vy över mellersta delen av förundersökningsområdet, vilket motsvarar norra delen av fornlämning Herrestad 161:2. Enligt Göteborgsinventeringen skall man ha gjort en hel del fynd kring bergsknallen mitt i bild. Här är det schakt 13 som grävs. Foto mot öster, Robert Hernek.

Bedömning

På Herrestad 161 förekommer enstaka spridda flintor där flertalet förefaller vara mesolitiska. Av anläggningar påträffades en härd som daterats till förromersk järnålder. Trots att området är kraftigt påverkat med hus, uppbyggda terrasser med mera är det högst tveksamt om det legat en boplats inom det område som förundersökts. I så fall borde rimligtvis fler fynd ha påträffats. Inga ytterligare arkeologiska insatser är motiverade utan Herrestad 161:1 och Herrestad 161:2 kan betraktas som färdigundersökta.

Resultat gentemot undersökningsplanen

Syftet med förundersökningarna var att förse Länsstyrelsen med ett fördjupat kunskapsunderlag inför prövning av arbetsföretaget enligt 2 kap. 12 § KML. Efter förundersökningen ska det vara möjligt att avgränsa fornlämningarna så att det inte råder tvekan om vilken/vilka fornlämning/er som berörs/inte berörs av planerad exploatering.

Arbetet omfattade nio platser och för åtta gällde att förundersökningen ingick som ett led i fornlämningens borttagande. För ett område var syftet att avgränsa en mindre yta gentemot den näraliggande fornlämningen Herrestad 176:1. Själva fältarbetet genomfördes som ett samarbetsprojekt såtillvida att även personal från Riksantikvarieämbetet deltog. Fältarbetet genomfördes under perioden 1–17 oktober 2012 men en av platserna, Herrestad 176, förundersöktes på begäran av exploatören, redan i september månad.

Inför fältarbetet hade en plan upprättats. Den utgick från två grävmaskiner och två arbetslag; ett i öster som omfattade platserna Herrestad 416 öster om E6 samt Herrestad 417, 347 samt 415 belägna kring servicehemmet Åldersro. Herrestad 176 var som nämnts ovan redan förundersökt. Det andra arbetslaget kom följaktligen att undersöka de återstående fornlämningarna väster om Åldersro. Arbetsplanen fick emellertid korrigeras redan första dagen. Ett tätt bestånd av gran inom Herrestad 161 hade ej avverkat och någon avverkning hade ej heller gjorts på Herrestad 417 och Herrestad 415. På de två sistnämnda platserna tog det tid att forsla

bort timret delvis på grund av att skotaren körde fast. Detta innebar en viss fördröjning i arbetet för det östra arbetslaget.

Det myckna regnandet under perioden medförde att det var mycket blött i markerna och på ett par platser vattenfylldes schakten mycket fort. Det gäller speciellt södra delen av Herrestad 418 och norra delen av Herrestad 417. Den enda säkert bestämda kolningsgropen inom Herrestad 418 kunde heller inte undersökas på noggrant sätt på grund av kraftig vattentillströmning. Profilen kunde enbart dokumenteras genom foto.

Samtliga moment och metoder som föreskrevs i undersökningsplanen har använts. Ett enstaka undantag är att fosfatanalysen på Herrestad 415 inte ansågs motiverat utifrån vad som framkom.

Beträffande fynden har huvuddelen återdeponerats men från fem platser har delar av fyndmaterialet tillvaratagits. För Herrestad 418 gäller dock att allt fyndmaterial från det föreslagna slutundersökningsområdet tagits tillvara. Fynden förvaras på Bohusläns museum och hänvisning finns angiven under rubriken *Tekniska och administrativa uppgifter*.

När det gäller på förhand angivna underkonsulter finns två avvikelser. Makrofossilanalyser har utförts av Institutionen för Naturgeografi och kvartärgeologi, Stockholms universitet. Då det osteologiska materialet var begränsat till ett mindre antal brända ben har den analysen utförts av osteolog Astrid Lennblad. Därtill har en ¹⁴C-analys gjorts vid Ångströmslaboratoriet i Uppsala då det aktuella provet först ej kunnat analyseras.

Jämför man resultaten med resultaten från utredningen kan man generellt sett säga att förväntningarna efter utredningen var något hög. Från tidig mesolitisk tid påträffades enbart enstaka fynd. Tidigmesolitiska material förväntades framförallt på Herrestad 419 och 417. På Herrestad 418 och 419 kunde anläggningar från utredningen avskrivs. Likaså bedömdes möjligheten stor att finna spår efter ödegården, Herrestad 415, men dessa förväntningar infriades inte. Förundersökningen gav endast svaga indikationer på en bebyggelse under historisk tid. Vad beträffar Herrestad 416 gällde den övergripande frågeställningen om det var frågan om regelrätta boplatser eller inte. Boplatslämningarna som påträffades inom den sydöstra delen av Herrestad 416 uppvisade en tydlig boplatstruktur med minst två huskroppar. Herrestad 417 bedömdes inför förundersökningarna som en i huvudsak mesolitisk boplat, här visar resultatet från förundersökningen på ett helt annat förhållande; att det rör sig om en aktivitetsyta från bronsåldern med spår av offer eller gravläggning.

De tidigare registrerade fornlämningar som ej ingick i utredningen; Herrestad 161 och Herrestad 317, gav mycket litet.

När det gäller publik verksamhet presenterades undersökningarna på Bohusläns museums hemsida Utgångspunkten. Tidningen Bohusläningen gjorde också ett reportage, publicerat den 15 oktober. I samband med Kulturarvsdagen (Europarådets projekt European Heritage Days) den 9 september 2012 hade Bohusläns museums arkeologer ett evenemang på Hem & Fridshuset på Torp köpcentrum (intill Bauhaus). Detta gjordes i samarbete med Steen & Strøm, ägare av Torp köpcentrum. Där berättades om arkeologiska utgrävningar, besökarna fick se arkeologiska fynd och utrustning, främst av marinarkeologisk karaktär. Dessutom förevisades det nyupptäckta gravfältet Herrestad 369, beläget omedelbart bakom varuhusbyggnaden.

I stort svarar således resultaten mot de uppställda målen i undersökningsplanen. Med mindre avvikelser har de metoder, de analyser och de underkonsulter som anges i undersökningsplanen följts.

Materialets potential

Efter förundersökning bedöms fyra fornlämningar ha potential för särskild arkeologisk undersökning. Tidsmässigt omfattar lämningarna perioden från mellersta bronsålder fram i yngre järnålder, kanske vikingatid. En av platserna, Herrestad 416 längst i öster, förefaller omfatta traditionella bebyggelseämningar med stolpbyggda hus. Övriga tre platser har det gemensamt att de kan antas ha legat något perifert i förhållande till den samtida bebyggelsen.

Två platser, Herrestad 317 och Herrestad 418, kan utifrån dateringarna vara helt samtida och de ligger dessutom på ett avstånd mindre än tvåhundra meter ifrån varandra. Den ena är Herrestad 317, en härdlokal som för den lämningskategorin ligger i ett typiskt läge nedanför en brant bergvägg. En av härdarna har daterats till romersk järnålder och sannolikt har flera motsvarande ålder.

Den andra platsen är Herrestad 418 med lager av keramik och flinta, ett antal härdar samt minst en flatmarksgrav. Lämningarna kan ha tillkommit under en mycket kort tidsrymd under perioden sen romersk järnålder-folkvandringstid. Liknande kombination av lämningar i ett utmarksområde är dåligt känd. Gemensamt för många härdområden är annars att såväl fynd som andra anläggningstyper saknas (Lönn 2007).

Ett antal frågor kring platsen Herrestad 418 har

presenteras ovan under rubriken Resultat men den grundläggande är frågan om det finns ytterligare gravar och härdar och hur dessa förhåller sig till varandra, både rumsligt som kronologiskt. Vad representerar platsen och vad är det primära; härdarna eller graven? Har platsen primärt haft rituell karaktär och kan härdarna ha varit knutna till ritualer i samband med gravläggningen/-arna? Frågan är också om det funnits kopplingar mellan härdområdet Herrestad 317 och lämningarna på Herrestad 418.

En tredje plats är Herrestad 417 norr om Åldersro som omfattar ett aktivitetsområde med avfallsgrop, kokgrop, ett skärvstenslager samt en grop med ett deponerat keramikkrärl. Den senare tolkas som ett offer eller möjligtvis en grav. Platsens läge påminner till viss del om Herrestad 418; ett område med grav och ett antal härdar men lämningarna är äldre än på Herrestad 317/418. Det deponerade kärlet har daterats till förromersk järnålder medan en kokgrop/härd är daterad till mellersta bronsålder.

Den fjärde och sista platsen, Herrestad 416 (Område 4), avviker från de övriga. Här är det fråga om bebyggelselämningar i flack brukad åkermark belägen vid Grytinge by. Lämningarnas ålder är emellertid inte säkerställd där en ¹⁴C-datering (förromersk järnålder) inte korresponderar med keramiken, som är av yngre järnålderskaraktär (bilaga 12). Det kan därför förmodas finnas huslämningar från flera tidsperioder. För Bohusläns vidkommande har den yngre järnålderns lämningar varit utomordentligt svåra att identifiera men flera faktorer pekar på att Grytinge by haft bebyggelse åtminstone sedan yngre järnåldern.

Förslag till teman

Av sammanställningen ovan skulle ett tema kunna vara ”*I bebyggelsens utkanter*”. Den rimliga hypotesen för detta tema är att platserna Herrestad 317, 418 och 417 har legat perifert i förhållande till bebyggelsen, en bebyggelse som kan tänkas ha varit föregångare till Grytinge by och att Herrestad 416 är en reminiscens av denna bebyggelse.

För Herrestad 317, 418 och 417 rör det sig inte om boplatser i egentlig mening utan här har man ägnat sig åt aktiviteter utanför vad som kan beskrivas såsom människornas centrum; gården. Frågan är om också dessa utmarksaktiviteter eller utmarksnära aktiviteter främst hade praktiska orsaker. Var valet av plats styrt av speciella regler?

Ser man till det topografiska läget så är det Herrestad

418 som ligger mest otillgängligt och i ett område som bör ha varit utmärkt även under järnålder. Graven indikerar att platsen haft en sakral funktion och det offerade kärlet på Herrestad 417 visar att man även på den platsen ägnat sig åt rituella aktiviteter. Frågan är vad det är som gör att man väljer att gravlägga eller offra i den här typen av miljöer. Graven på Herrestad 418 ställer också frågan om bruket att gravlägga enstaka personer i perifera lägen i landskapet och som här, troligtvis utan synlig markering. Var det den gravlagdes ställning eller kanske avsaknad av släktband som var avgörande för gravens placering? Traditionellt utgör ett exponerat läge ett kriterium vid val av plats för graven. I fallet med Herrestad 417 och 418 är det snarare den slutna topografien som karakteriserar platsen. Eventuellt har vi möjlighet att problematisera de väl etablerade tankarna om exponerade lägen för gravläggning och offer.

En annan möjlighet är att platserna i allt väsentligt haft en rent praktisk betydelse i den agrara ekonomin. Till exempel kan tröskning i större eller mindre omfattning vara en av de sysslor som utförts. En annan möjlighet är att platserna och då framförallt Herrestad 418, varit knuten till transhumans eller betesdrift där man bland annat vakat för rovdjuren. Man kan tänka sig att det funnits någon enklare byggnad och fyndmaterialet, både keramik och flinta, är spåren efter dessa aktiviteter. Platsen eller minnet av platsen kan ha varit styrande vid valet av platsen för graven. Temat skulle också kunna benämnas *Järnålder: centrum och periferi* eller *Centrum och periferi i järnåldersbygd*. Detta eftersom bebyggelselämningarna på Herrestad 416 åtminstone till delar kan ha varit samtida med aktivitetsplatserna.

Ingående i detta tema alternativt ett separat tema, skulle vara att kunna fokusera på Herrestad 317 och 418 såsom härd-/kokgropslokaler. I någon mån kan även Herrestad 417 betraktas som en sådan. Ett flertal sådana platser har undersökts i Bohuslän under de senaste åren. En näraliggande plats av intresse är Herrestad 358 belägen inom det bergsparti som ligger på södra sidan av dalgången. Platsen har legat tämligen dolt i en fuktig sänka mellan berg och där undersöktes fjorton härdar/kokgropar och på platsen påträffades en keramikskärva. En härd är daterad till romersk järnålder (Gustafsson, 1999: bilaga 2). Närhet till berg och/eller vatten är något som återkommer på de flesta kokgropslokaler som undersökts i Bohuslän. Ett flertal teorier om vad som hänt på dessa platser har lanserats, de har föreslagits höra ihop med matlagning, oljeframställning, värmekälla för bastu eller basning av trä för exempelvis båtbygge (Lönn 2007:18ff). Marianne

Lönn menar att lokaler med ett mindre antal kokgropar intill ett berg eller vattendrag kan höra till enskilda aktiviteter som kräver avskildhet, som privata heliga handlingar vid *rites de passage*. Lokaler av sådant slag bör vara belägna i utmarkslägen en bit ifrån själva boplatsen (Lönn 2007:58).

För att kort summera skulle platserna för Nordlänken kunna ge bidrag till kunskaperna om användande av olika landskapsrum under förhistorien.

Visningspotential

När det gäller den pedagogiska potentialen bedöms den inte som optimal. Alla platser kan och bör självklart presenteras på den grävande institutionens hemsida.

När det gäller visningar bedöms Herrestad 416 öster om E6 vara direkt olämplig med tanke på trafiksituationen och att platsen ingår i ett arbetsområde för vägbygget. Platserna väster om E6 ligger tämligen otillgängligt och allmänna visningar kan därför vara problematiska men ändå möjliga att genomföra.

Visningar passar därför bättre där insatserna är riktade till bestämda grupper där antalet besökare är bestämt på förhand. Skolorna är ett sådant alternativ.

Det finns även alternativ som inte nödvändigtvis är knutna till själva grävningssplatserna. Ett sådant skulle kunna vara skärmpresentation eller föredrag på Torp köpcentrum.

Slutsatser samt åtgärdsförslag

Inför byggandet av Nordlänken vid Torp köpcentrum har Bohusläns museum genomfört en arkeologisk förundersökning av nio fornlämningar. Åtta platser förundersöktes som ett led i ett borttagande medan en (Herrestad 176) gällde en avgränsande förundersökning.

Efter förundersökning bedöms fyra fornlämningar ha potential för särskild arkeologisk undersökning, om de berörs av arbetsföretaget. Dessa är:

Herrestad 317:1: Bedöms efter förundersökning som en härdlokal inom en liten yta intill en bergsbrant i fornlämningens nordöstra del. Lämningarna dateras till romersk järnålder. Övriga delar av fornlämningen kan avskrivas efter förundersökning. Föreslaget slutundersökningsområde omfattar 700 kvadratmeter varav 160 kvadratmeter (23%) undersökts vid förundersökningen.

Herrestad 416 (Område 4): Bedöms efter förundersökning som en boplats med huslämningar belägen i östra delen av fornlämningen. Fynd och analyser tyder på bosättning under främst yngre järnålder men äldre faser kan förekomma. Övriga delar av fornlämningen kan avskrivas efter förundersökning. Föreslaget slutundersökningsområde omfattar 7 000 kvadratmeter varav 250 kvadratmeter (3,5%) undersökts vid förundersökningen.

Herrestad 417: Bedöms efter förundersökning som ett aktivitetsområde, möjligen med grav. Dateringar från mellersta bronsålder och förromersk järnålder. Övriga delar av fornlämningen kan avskrivas efter förundersökning. Föreslaget slutundersökningsområde omfattar 3 100 kvadratmeter varav 100 kvadratmeter (3,1%) undersökts vid förundersökningen.

Herrestad 418: Bedöms efter förundersökning som ett härd-/aktivitetsområde med flatmarksgravar. Datering till yngre romersk järnålder-folkvandringstid. Föreslaget slutundersökningsområde omfattar 900 kvadratmeter varav 96 kvadratmeter (10%) undersökts vid förundersökningen.

Ändrade utbredningar för berörda fornlämningar har anmälts till FMIS. Beslut om fortsatta antikvariska åtgärder och dessas omfattning för de berörda lämningarna fattas av Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Referenser

Litteratur

- Claesson, C. 1995. *Arkeologisk utredning samt förundersökning. Väg 161 Torsberg–Torp, Herrestad socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 1995:2.
- Connelid, P. 2010. Det äldre odlingslandskapet. I: Hernek, R. *Kring Torp och Grytingen. Arkeologisk utredning, Herrestad-Torp 1:3 m.fl. Herrestads socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 2010:9.
- Framme, G. 1999. *Jordrannsaking och skattläggning i Bohuslän 1662–1666*. Skrifter utgivna av Språk- och folkminnesinstitutet, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, Göteborg.
- Fornlämningsmiljöer i Göteborgs och Bohus län*. 1984. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Rapport nr 10, Göteborg.
- Gustafsson, A. 1999. *Arkeologisk utredning och slutundersökning, Herrestad-Torp 1:3, Herrestad socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 1999:15.
- Hernek, R. 1995. *Boplatser från äldre stenålder i Rollsbo. Arkeologiska undersökningar av fornlämning 47, 95 och 185 i Ytterby socken, Kungälv*. Riksantikvarieämbetet UV Väst rapport 1996:2.
- Hernek, R. 2010. *Kring Torp och Grytingen. Arkeologisk utredning, Herrestad-Torp 1:3 m.fl. Herrestads socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 2010:9.
- Hernek, R. 2012. *Förhistoriska boplatser vid Östra Torp. Arkeologisk förundersökning, Herrestad 178, 270, 400, 401 och 402, Herrestad-Torp 1:3 m.fl. Herrestads socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 2012:34.
- Karlsson Lönn, M. & Lindman, G. 1993. *Arkeologisk förundersökning för motorväg E6, Bohuslän, Forshälla-Torp: Stinneröd-Timmerås, Herrestad-Grytingen*. Internrapport Riksantikvarieämbetet UV Väst 1993:48, Kungälv.
- Lindman, G. 1997. Markutnyttjande och odling under forntiden i Herrestad. I: Lindman, G. & Ortman, O. *Hus och odlingsspår från forntiden i Herrestad. Arkeologiska undersökningar för motorvägen Lerbo–Torp. Del 1*. Riksantikvarieämbetet och Bohusläns museum. Arkeologiska resultat UV Väst Rapport 1997:10, Kungälv.
- Lindman, G. 2010. *Arkeologisk förundersökning inför detaljplan Herrestad-Torp 1:41, 1:45 med flera. Bohuslän Herrestad socken, Herrestad-Torp 1:26, fornlämning 168 samt del av fornlämning 167*. Riksantikvarieämbetet UV Väst Rapport 2010:23, Mölndal.
- Lönn, M. 2007. Bohuslänska kokgrovar. I: Lönn, M. & Claesson, P. (red). *Vistelser vid vatten. Gropkermiska platser och kokgrovar från brons- och järnålder*. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för Arkeologiska undersökningar och Bohusläns museum. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar. Skrifter 69. Ödeshög.
- Lönn, M. 2010. Vardagsmat och åkallan. *In Situ Archaeologica 2008*. Göteborgs universitet 2010.
- Meling, T. 2010. Et keramikffunn fra slutten av yngre bronsalder ved Tornesvatnet i Haugesund – en offernedleggelse i gårdsnær utmark? *Primitive Tider* 2010, 12 årgang.
- Nordell, L. 2012. Analys av historiska kartor inför arkeologisk utredning av trafikplats och väg norr om Torps köpcentrum (bilaga). I: Ytterberg, N. & Hernek, R. *Nordlänken. Arkeologi inför omläggning av väg 44/väg 161/väg E6. Arkeologisk utredning. Herrestad 176:1, 347:1 och 369. Hedkärr 1:5, Grytingen 1:1 m.fl. Herrestads socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 2012:30.
- Nyqvist, R. 1990. *Arkeologisk utredning E6 Stinneröd-Torp*. Bohusläns museum Rapport 1990.
- Nyqvist, R. 1997. *Arkeologisk förundersökning inför anläggande av ny cykelbana E6:an Torp-kryssat, Herrestad socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 1997:24.

Ortman, O. 1994. *Väg 161, Torp-Rotviksbro, Herrestads socken, Uddevalla kommun. Kulturhistorisk förstudie, komplettering*. Bohusläns museum Rapport 1994:8.

Ortman, O. 1997. *Arkeologisk utredning Väg 142, Herrestad 26:1, Herrestad socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 1997:28.

Ortman, O. 1998. *Arkeologisk utredning Torp-Geddeknippeln, Väg E6, Herrestad socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 1998:40.

Ortman, O. 1999. *Arkeologisk utredning, förundersökning Väg E6, etapp Torp-Geddeknippeln, Herrestad socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 1999:20.

Streiffert, J. 2011. Agrar bebyggelse i Bohuslän och Halland under 1000-1200-talet. *In Situ Archaeologica* 2009–2010. Göteborgs universitet. Göteborg.

Ytterberg, N & Hernek, R. 2012. *Nordlänken. Arkeologi inför omläggningen av väg 44/väg 161/väg E6. Arkeologisk utredning. Herrestad 176:1, 347:1, 369, Hedkärr 1:5, Grytingen 1:1 m.fl., Herrestads socken, Uddevalla kommun*. Bohusläns museum Rapport 2012:30.

Ängeby, G. 2003. Arkeologisk undersökning av fornlämning 278 och 4.1 i Håby socken, Västra Götalands län. I: Claesson, P & Munkenberg, B-A (red.) *Arkeologiska undersökningar längs E6 i Bohuslän, Teknisk rapport*, Uddevalla, Bohusläns museum.

Otryckta källor

Bohusläns museum/Västarvet. PM: Resultat av kulturhistorisk utredning inom programområdet Östra Torp, Herrestad-Torp 1:3 m.fl. fastigheter, Uddevalla kommun. Utredning etapp I, redovisad som PM med bilagor. Robert Hernek 16 oktober 2009.

Bohusläns museums arkiv: Yttrande 2006-04-04 beträffande program till detaljplan för del av Torps köpcentrum, norra delen, Herrestad-Torp 1:39 m.fl. Herrestads socken, Uddevalla kommun. Dnr NOK 147-2007 (gällande Herrestad 369).

Bohusläns museums arkiv: Yttrande 1999 beträffande planerad husbyggnation, Hedkärr 1:5, Herrestads socken, Uddevalla kommun. Dnr BM 549/99 K.

Ytterberg, N. & Hernek, R. (under arbete) Arkeologisk undersökning av stenåldersboplatser, Herrestad 401 och Herrestad 402. Bohusläns museum Rapport.

Övriga källor

e-post 2012-11-22 angående metallanalys på material från Herrestad 416. Från Erik Ogenhall, Geoarkeologiskt Laboratorium, UV GAL, Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	431-22584-2012
Västarvet dnr:	VA 533-2012
Västarvet pnr:	11004
Fornlämningsnr:	Herrestad 161:1, 161:2, 176:1, 317:1, 347:1, 415, 416, 417, 418, 419
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Uddevalla
Socken:	Herrestad
Fastighet:	Grytingen 1:1, 1:3, Hedkärr 1:5, 1:6 och Herrestads-Torp 1:3 m.fl.
Ek. karta:	8153
Läge:	X 6472050, Y 312600
Meter över havet:	35–90
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Uppdragsgivare:	Trafikverket Region Väst
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Niklas Ytterberg
Fältpersonal:	Robert Hernek, Oscar Ortman, Pia Claesson, Johan Peterson och Niklas Ytterberg (Bohusläns museum), Marianne Lönn och Johannes Nieminen (Riksantikvarieämbetet UV Väst)
Konsulter:	Jonas Paulsson (metalldetekterare, Kula HB), Stene Entreprenad AB (maskiner och etablering), Astrid Lennblad (osteologi), Thomas Bartholin, Hamburg (vedart), Institutionen för Naturgeografi och kvartärgeologi, Stockholms universitet (makrofossil), Beta Analytic Ltd, London (14C), UV GAL/Geoarkeologiskt laboratorium, Uppsala (metallanalys), Torbjörn Brorsson, Kontoret för keramiska studier (keramikanalys)

Fältarbetsid:	2012-09-25 till 2012-10-16
Arkeologtimmar:	490
Undersökt yta:	59 150 m ²
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Fynd:	Förvaras i Bohusläns museums magasin
	Herrestad 418: F1-F20, UM 29464
	Herrestad 419: F1-F8, UM 29465
	Herrestad 416: F9-F10, UM 29467
	Herrestad 417: F4-F5, UM 29468
	Herrestad 415: F1, F8, F9, UM 29466

Bilagor

- Bilaga 1a. *Herrestad 416 (Ö. E6 – stora åkern), Schaktbeskrivning*
- Bilaga 1b. *Herrestad 416 (Ö. E6 – stora åkern), Anläggningsbeskrivning*
- Bilaga 1c. *Herrestad 416 (Ö. E6 – stora åkern), Fyndlista (UM 29467)*
- Bilaga 2. *Herrestad 176 (Ö. E6 – avgränsande FU), Schaktbeskrivning*
- Bilaga 3a. *Herrestad 417 (grav Ålderso), Schaktbeskrivning*
- Bilaga 3b. *Herrestad 417 (grav Ålderso), Anläggningsbeskrivning*
- Bilaga 3c. *Herrestad 417 (grav Ålderso), Fyndlista (UM 29468)*
- Bilaga 4a. *Herrestad 347 (åker Åldersro), Schaktbeskrivning*
- Bilaga 4b. *Herrestad 347 (åker Åldersro), Anläggningsbeskrivning*
- Bilaga 5a. *Herrestad 415 (Ryttartorpet), Schakt- och rutbeskrivning*
- Bilaga 5b. *Herrestad 415 (Ryttartorpet), Anläggningsbeskrivning*
- Bilaga 5c. *Herrestad 415 (Ryttartorpet), Fyndlista (UM 29466)*
- Bilaga 6a. *Herrestad 317, Schaktbeskrivning*
- Bilaga 6b. *Herrestad 317, Anläggningsbeskrivning*
- Bilaga 7a. *Herrestad 418, Schakt- och rutbeskrivning*
- Bilaga 7b. *Herrestad 418, Anläggningsbeskrivning*
- Bilaga 7c. *Herrestad 418, Fyndlista (UM 29464)*
- Bilaga 8a. *Herrestad 419, Schaktbeskrivning*
- Bilaga 8b. *Herrestad 419, Fyndlista (UM 29465)*
- Bilaga 9. *Herrestad 161, Schakt- och anläggningsbeskrivning*
- Bilaga 10. *Osteologi för A5, Herrestad 418*
- Bilaga 11. *Metalldetektering inom Herrestad 415*
- Bilaga 12. *Keramikanalys, Kontoret för keramiska studier*
- Bilaga 13. *Vedart*
- Bilaga 14a. *C14 från Beta A*
- Bilaga 14b. *C14 från Ångström*
- Bilaga 15. *Makrofossilanalys, Herrestad 415, 417 och 418*
- Bilaga 16. *Föreslagna områden för slutundersökning*

Bilaga 1a. Herrestad 416 (Ö. E6 – stora åkern), Schaktbeskrivning

FMS Id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H416	S1	29,0	3,00	0,3-0,45			F1-3, F12-13	
H416	S1:1	10,0	3,00	0,45	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,42 - Matjord. 0,42-0,45 - Ljusbrun finsand (alv)			
H416	S1:2	8,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,26 - Matjord. 0,26-0,3 - Brun, ngt gråfärgad, grusig, sand i NO delen, övergår i NV delen i rödbrun, rostfärgat, kompakt lerinblandat, grusigt lager. S om avdelande dike, grå gusig sand, ngt grövre grus	A1, A48	F12-13	
H416	S1:3	11,0	3,00	0,32	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3-0,32 - Lera			Dike slutar i denna del, rödbruna fläckar i schaktet.
H416	S2	11,0	3,00	0,35	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,31 - Matjord. 0,31-0,35 - Ljusbrun finsand (alv)			
H416	S3	8,0	3,00	0,32	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3-0,32 - Brun finsand	A2, A3		I södra halvan av schaktet är sand, i norra halvan lera i botten.
H416	S4	11,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3 - Rödbrun finsand i sydöst, gulgrå lera i nordväst			
H416	S5	8,0	3,00	0,40	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3-0,4 Mörk svartgrå humös sand (äldre odlingshorisont), där under grå lera.	A43; kulturlagersvacka, A44; ränna, A46 & A47; (tegdiken), A50; äldre odlingshorisont		
H416	S6	8,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,29 - Matjord. 0,29-0,3 - Rödbrun sand	A4, A5, A6	F4-6	Förekomst av klumpar av järnmaterial. Åtmonstone 6 olika ställen i schaktet, varav ett större område i NV, ca 1m diam. Tog in en klump järn som jämförelse.
H416	S7	13,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,27 - Matjord. 0,27-0,3 - Varierande (se separat skiss)	A43, A49 (äldre odlingshorisont)		
H416	S8	8,0	3,00	0,28	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,28 - Matjord. 0,28 - Gulgrå lera	A45		
H416	S9					A7, A8 och A10 (tegdiken), A9 (härdbotten)		Beskrivning saknas.
H416	S10	12,0	3,00	0,28	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,28 - Matjord. 0,28 - Gulgrå finsand	A11, A13, A15 (tegdiken)		
H416	S11	11,0	3,00	0,40	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,4 - Matjord. 0,4 - Gulgrå sand	A12, A14 (tegdiken)		
H416	S12	10,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,28 - Matjord. 0,28-0,3 - Fin brunsand (alv)	A16, A51 (lagerrest)	F9	Äldre matjordslager under matjorden, sporadiskt förekommande bränd lera och skärvig sten i mitten av schaktet.
H416	S13	18,0	3,00	0,35	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3-0,35 - Gulbrun finsand (alv)	A17, A18, A19, A20		
H416	S14	7,0	3,00	0,32	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,25 - Matjord. 0,25-0,32 - Ljusbrun grusig sand	A21, A22, A23, A24		
H416	S15	11,0	3,0	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3 - Gulgrå sand	A25, A26, A27, A36		

FMS Id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H416	S16	11,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,26 - Matjord. 0,26-0,3 - Brun finsand (alv)	A28, A29, A30, A31, A32, A33, A34, A35		
H416	S17	9,0	3,00	0,25	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,25 - Matjord. 0,25 - Gul-grå finsand			
H416	S18	3,5	3,00	0,35	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,35 - Matjord. 0,35 - Gul-grå finsand			
H416	S19	8,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,35 - Matjord. 0,35 - Gul-grå finsand			
H416	S20	10,5	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3 - Gulgrå sand			
H416	S21	7,5	2,60	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3 - Gulgrå sand			
H416	S22	7,4	2,6	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3 - Gulgrå sand			
H416	S23	7,0	3,00	0,28	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,25 - Matjord. 0,25-0,28 - Gulbrun finsand (alv)	A37	F13	
H416	S24	4,0	4,00	0,31	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3-0,31 - Ljus gulbrun finsand (alv)	A38		
H416	S25	4,0	1,60	0,40	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,4 - Matjord. 0,4- Ljus gul-brun finsand (alv)			
H416	S26	7,0	1,60		0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,4 - Matjord. 0,4- Rödbrun grusig sand.	A 39; stolphål, A 40; tegdike, A 41; stolphål		
H416	S27	4,0	3,00	0,38	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3-0,38 - Rödaktig ljusgul finsand (alv)			
H416	S28	4,0	3,00	0,35	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,35 - Matjord. 0,35- Ros-brun finsand (alv)	A42		
H416	S29	4,0	3,00	0,30	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3- Rödbrun grusig sand.			
H416	S30	4,0	3,00	0,35	0-0,05 - Grästorv. 0,05-0,3 - Matjord. 0,3-0,35 - Gulaktig finsand (alv)			

Bilaga 1b. Herrestad 416 (Ö. E6 – stora åkern), Anläggningsbeskrivning

FMIS Id	Anl Id	Typ	Undersökt	Und. andel	Form	L (m)	B (m)	Dj (m)	Fyllning	Schakt	Fynd	Anmärkning
H416	A1	Nedgrävning			Oval	0,70	0,40		Mörk brun grusig sand	S1		Järnfragment
H416	A2	Nedgrävning			Oval	0,80	0,60		Mörk brun grusig sand	S3		Bitar av ev.skällrar, järnfragment
H416	A3	Mörkfärgning			Rund	0,40	0,40	0,09	Mörk brun grusig sand	S3		Järnfragment
H416	A4	Fyndkoncentration								S6		Järnfragment
H416	A5	Fyndkoncentration								S6		Järnfragment
H416	A6	Fyndkoncentration								S6		Järnfragment
H416	A7	Stensatt dike				3,8+	0,5-1,5	0,35	Rikligt med stenar (0,15-0,35 m stora), skiktad mörk brun till gråbrun till ljusbrun finsand, vattenavsatt, övergående mot grusig sand mot botten. Alven ljusbrun-beige finsand, mot N dock ljus sitig lera	S9		Stenfyllt dike alt. stenkista. Ligger förvånansvärt ytligt, ca 0,2 m under markytan, ej avgränsat i schakt.
H416	A8	Ränna			Avlång	3+	1,80		Brunt humöst sandlager med sotfläckar	S9		
H416	A9	Härbotten			Rund	0,80	0,80		Brunt humöst sandlager	S9		
H416	A10	Ränna			Avlång	3+	1,00		Brunt humöst sandlager	S9		
H416	A11	Ränna			Avlång	3+	1,40		Brunt humöst sandlager, är lika med fortsättningen på A10	S10		
H416	A12	Ränna			Avlång	3+	1,30		Brunt humöst sandlager är lika med fortsättningen på A10	S11		
H416	A13	Stensatt dike			Avlång	3+	0,60		Är lika med fortsättningen på A7	S10		
H416	A14	Stensatt dike			Avlång	3+	0,80		Är lika med fortsättningen på A7	S11		
H416	A15	Ränna			Avlång	3+	1,20		Brunt humöst sandlager med sotfläckar, är lika med fortsättningen på A8	S10		
H416	A16	Grop	Ja	50%	Rund	0,50	0,50	0,25	Kol, skärvig sten och bränd lera	S12		Utgår
H416	A17	Stensatt dike				2+	0,80	0,30	Rikligt med stenar (0,1-0,3 m stora), brun, gråaktig sand, därefter ljusbrun finsand	S13		
H416	A18	Stenlyft	Ja	50%	Oval	0,50	0,65	0,35	0-0,25 - gråaktig grusig sand, 0,25-0,35 - rödbrun grusig sand	S13		

FMIS Id	Anl Id	Typ	Undersökt	Und. andel	Form	L (m)	B (m)	Dj (m)	Fyllning	Schakt	Fynd	Anmärkning
H416	A19	Ränna	Ja	20%	Avlång	2,00	0,80	0,18	Mörkbrun något siltig sand	S13		
H416	A20	Ränna	Ja		Avlång	2,80	1,10		Gråbrun humös sand	S13		
H416	A21	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,50	0,50	0,13	Mörk grå siltig sand.	S14		Stört av ett dike i SO delen.
H416	A22	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,30	0,30	0,12	Mörk grå siltig sand till 0,12 m, därefter ljus grå siltig sand till 0,23 m	S14		
H416	A23	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,50	0,50	0,20	Mörk grå siltig sand	S14		
H416	A24	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,30	0,30	0,20	Grå, något siltig sand	S14		Stolphål i en nedgrävning (0,9 m diam)?; stolphålet i den norra delen av den ev. nedgrävningen.
H416	A25	Grop			Oval	0,60	0,50	0,35	Gråaktig grusig sand till 0,25 m, därefter rostig grusig sand ovanför alven	S15		En del rostfärgning i södra delen av gropen
H416	A26	Sotigt stråk				3+	0,50	?	?	S15		Ej avgränsat i schakt
H416	A27	Grop	Ja	50%	Oval	1,20	0,90	0,18	En del sten (0,02-0,1 m stora), mörk grå något siltig sand, därunder ljus gulaktig finsand (alv).	S15		Gränsar till A36
H416	A28	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,30	0,30	0,09	Brunsvart, något siltig siltig sand	S16		
H416	A29	Mörkfärgning	Ja	50%	Rund	0,40	0,40	0,05	Mörk brun sand	S16		
H416	A30	Ränna				3+	1,00		Ytan består av mörkbrun grusig sand och en del stenar (ca 0,05 m stora)	S16		
H416	A31	Stolphål			Rund	0,20	0,20		Mörkbrun siltig sand i ytan	S16		Ej undersökt.
H416	A32	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,20	0,20	0,13	Mörk grå siltig sand	S16		
H416	A33	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,30	0,30	0,20	Mörk grå siltig sand, keramik	S16	keramik (F10)	Kolprov taget.
H416	A34	Stolphål?	Ja	50%	Rund	0,35	0,35	0,10	Brunsvart siltig siltig sand	S16		Mörkfärgad sotig fläck.
H416	A35	Mörkfärgning			Rundad	0,60	0,60			S16		Mörkfärgning med ett fåtal kobitar i ytan, ej undersökt vidare
H416	A36	Dike				3+	0,40			S15		Ej avgränsat i schakt
H416	A37	Koncentration; slagg			Rundad	1,5+	2,00			S23	slagg (F11)	Område med slagg, ej avgränsat i SV
H416	A38	Mörkfärgning			Rundad	1,60	1,6+	0,35	Sotigt lager bestående av brunsvart sand (ca 0,1 m) därunder ett band (ca 0,1 m) grå siltig sand, ljus gulaktig alv därunder	S24		Ej avgränsat i SV

FMIS.Id	Anl.Id	Typ	Undersökt	Und. andel	Form	L (m)	B (m)	Dj (m)	Fyllning	Schakt	Fynd	Anmärkning
H416	A39	Stolphål	Ja	50%			0,3	0,09	Gråbrun humös sand	S26		Skålad profil
H416	A40	Tegdike				1,6+	0,6		Gråbrun humös sand	S26		
H416	A41	Stolphål	Ja	50%			0,40	0,10	Gråbrun humös sand	S26		Skålad profil, störning i norra delen
H416	A42	Stolphål	Ja	50%	Rund	0,20	0,20	0,07	Mörk brun siltig sand	S28		Stensköning?
H416	A43	Mörkfärgning			Rundad	4,00	4+	0,10	Mörkbrun något sotig sand med naturstenar (0,02-0,15 m stora), där- under ljusbrun sand (älv) med järnutfällningar	S5		
H416	A44	Ränna					0,22	0,10	Grå sand med 0,01-0,02 tjocka inslag av slagg-klumpar	S5	klumpar av slagg	I A43: tegdike
H416	A45	Ränna			Avlång	2,60	1,00		Mörkbrun humös sand	S8		Sentida tegdike?
H416	A46	Tegdike	Ja	10%	Avlång	2,20	0,40	0,15	Mörkbrun något sotig sand	S5		
H416	A47	Tegdike	Ja	10%	Avlång	1,60	0,60	0,10	Mörkbrun något sotig sand	S5		
H416	A48	Nedgrävning	Ja		Rund	1,00	1,00		Mörk brun grusig sand	S1	Järnfråg-ment	Bitar av eventuella skällor
H416	A49	Äldre matjordslager	Ja	10%	oformlig	3,00	4,00		Brungrå sand med en- staka 0,05-0,2 m stora stenar	S7		
H416	A50	Äldre matjordslager	Ja	10%	Ej av- gränsad				Mörkgrå sand med en- staka 0,05-0,2 m stora stenar	S5		
H416	A51	Lagerrest			oformlig	1,60	1,50	0,05	Äldre matjordslager, spo- radisk förekomst av bränd lera och skärvig sten.	S12		

Bilaga 1c. Herrestad 416 (Ö. E6 – stora åkern), Fyndlista (UM 29467)

FMIS Id	Nr	Antal	Sakord	Material	Kontext	Vikt (g)	Tillvaratagen	Anmärkning
H416	F1	1	Slagg	Slagg	S1		Nej	Skenskålla? 0,35 m stor
H416	F2	1	Slagg	Slagg	S1		Nej	Skenskålla? 0,3-0,5 m stor
H416	F3	1	Slagg	Slagg	S1		Nej	Skenskålla analyserad av GAL
H416	F4	1	Bult?	Stål?	S6		Nej	Mindre järnklump.
H416	F5	1	Bult?	Stål?	S6		Nej	Mindre järnklump.
H416	F6	1	Bult	Stål	S6		Nej	
H416	F7	1	Avslag	Flinta	A49 i S5		Nej	
H416	F8	1	Övrigt slagen	Flinta	A49 i S5		Nej	
H416	F9	5	Bränd lera	Lera	S12	12,8	UM 29467	
H416	F10	85	Keramik	Lera	A33	379	UM 29467	En bit med övergång buk hals. Svartgrått gods 0,6-0,7 cm tjockt, (se bilaga 12)
H416	F11	1	Slagg	Slagg	A37		Nej	
H416	F12	1	Rundad sten	Slagg	S1		Nej	Från matjorden.
H416	F13	1	Slagg		S1		Nej	

Bilaga 2. Herrestad 176 (Ö. E6 – avgränsande FU), Schaktbeskrivning

FMS Id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning	Anl	Fynd	Anmärkning
H176	S1	5,5	1,60	0,3	Avbanad matjord, därunder grågul lera, sand i nordost			
H176	S2	3,6	2,80	0,15	Avbanad matjord, därunder gulbrun lera			
H176	S3	6,3	1,90	0,25-0,3	Matjord, därunder gulbrun silt lera			
H176	S4	5,1	1,60	0,35-0,4	Matjord, därunder gulbrun silt och sand			
H176	S5	16,0	1,00	0,35-0,6	0-3 meter från öster: matjord 0,6 m tjock. 3-7 meter: matjord 0,4 meter tjock. 7- matjord 0,35 meter tjock. Under matjorden gulbrun sand			
H176	S6	4,2	3,70	0,25	Avbanad matjord, därunder grå sand			
H176	S7	6,4	2,00	0,28	Matjord, därunder gulbrun lera, berg i dagen i norra och nordöstra delen			

Bilaga 3a. Herrestad 417 (grav Älderso), Schaktbeskrivning

FMS Id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H147	S1	4,0	1,60	0,55	0-0,25 förna, 0,25-0,35 mörkhumös sand, 0,35-0,55 brungrå sand			SÖ delen innehåller mycket sten, alven var mer kompakt i NV delen
H147	S2	4,0	1,60	0,55	0-0,1 förna, 0,1-0,3 rödbrun humös sand, 0,3-0,4 samma lager mer stenblandat (0,1-0,5 m stora), 0,4-0,55 grå siltig sand			
H147	S3	4,0	1,60	0,45	0-0,2 förna, 0,2-0,4 rödbrun humös sand, i övergången en del sten (0,1-0,4 m stora), 0,4-0,45 kompakt grå siltig sand			
H147	S4	2,8	4,00	0,25	0-0,1 förna, 0,1-0,25 matjord, 0,25 brungul siltig lera	A1		A1: Foto i plan och i profil, kolprov 1
H147	S5	4,0	4,50	0,30	0-0,1 förna, 0,1-0,3 matjord, 0,3- brunröd sandig silt	A2, A3		A2: foto i plan och profil, makroprov.
H147	S6	3,0	4,00	0,35	0-0,1 förna, 0,1-0,2 mörkbrun humös sand, 0,2-0,3 brun siltig sand, 0,3-0,35 ljusbrun siltig sand	A4		A4, en mörkfärgning som utgår
H147	S7	4,0	1,60	0,40	0-0,1 förna, 0,1-0,2 matjord, 0,2-0,35 brun ljusfläckig sand, 0,35-0,4 ljusbrun siltig sand			
H147	S8	4,5	1,60	0,20	0-0,1 förna, 0,1-0,2 mörkgrå humös sand, 0,2-rödbrun stenig sand	A5	3 flintavslag, 2 övrigt slagen, 1 kvartavsavslag (F1-3)	A5, en grav, profilritad, foto
H147	S9	5,0	1,60		0-0,25 brunjord, 0,25 siltig sand, stråk med sten i mitten av schaktet (0,1-0,15 m stora)		1 avslag med retusch (F6)	Gräns mellan sand och grus
H147	S10			0,30	0-0,3 brunjord i V delen, 0,2 i Ö. delen, något grusigare i Ö. delen, därunder brun lerinblandad sand	A8	1 flintavslag (F7)	
H147	S11	4,0	1,60	0,25	0-0,08 förna, 0,08-0,25 rödbrun (rostjord) lerinblandad sand	A6		
H147	S12	4,0	1,60	0,30	0-0,05 förna, 0,05-0,25 lerinblandad grå sand, svart sotigt lager	A7		
H147	S13	4,0	1,60	0,30	0-0,05 vegetationsskikt, 0,05-0,2 matjord, 0,2-0,3 rödbrun siltig sand, relativt mycket sten (0,05-0,5 m stora)			

Bilaga 3b. Herrestad 417 (grav Ålderso), Anläggningsbeskrivning

FMSId	AnlId	Typ	Und.	Und. andel	Form	L (m)	B (m)	Dj (m)	Fyllning	Schakt	Fynd	Anmärkning
H417	A1	Dike	Ja	2%	Avlång		0,70	0,25	Stendike, historisk tid, svart mycket humös sand	4		
H417	A2	Kokgrop	Ja	50%	Rund	0,90	0,90	0,40	Tätt packad med skörbränd sten, spridd kol mellan stenarna	5		14C
H417	A3	Avfallsgröp	Ja	50%	Rund	0,70	0,70	0,30	Gråbrun humös sand	5		
H417	A4	Mörkfärgning	Ja	50%					Svartgrå humös sand, något torvig	6		
H417	A5	Flatmarksgrav?	Ja	100%	Rund	0,50	0,50	0,12	Brungrå något humös sand, 0,25 m i diameter, sotigt lager i kärlet 0,1 m diam. 0,1 m djup	8	1 lerkärl (F4), 1 naturflinta (F5)	
H417	A6	Mörkfärgning	Ja	50%		0,60	0,60		Svartgrå humös sand med en del sten i västra delen	11		
H417	A7	Ränna			Avlång				Svartgrå humös sand	12	samma som A1	
H417	A8	Dike								10		
H417	A9	Kantdike				20				-		

Bilaga 3c. Herrestad 417 (grav Ålderso), Anläggningsbeskrivning

FMS Id	Nr	Antal	Sakord	Material	Kontext	Tillvaratagen	Anmärkning
H417	F1	3	Avslag	Flinta	S8, rensfynd	Nej	
H417	F2	2	Övrigt slagen	Flinta	S8, rensfynd	Nej	
H417	F3	1	Övrigt slagen	Kvarts	S8, rensfynd	Nej	
H417	F4		Keramik	Lera	A5	UM 29468	Helt kärl från hals till botten, grovt bruksgods, enligt T. Brorsson: yngre bronsålder-äldre järnålder
H417	F5	1	Naturlig flinta	Flinta	A5	UM 29468	Låg i botten på nedgrävningen intill keramiken
H417	F6	1	Avslag med retusch	Flinta	S9, rensfynd	Nej	
H417	F7	1	Avslag	Flinta	S10, rensfynd	Nej	

Bilaga 4a. Herrestad 347 (åker Åldersro), Schaktbeskrivning

FMS If	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H347	S1	8,0	3,00	0,30	0-0,3 matjord, därunder gulgrå siltig lera, sand i öster	A1		
H347	S2	8,0	3,00	0,30	0-0,3 matjord, därunder gulgrå siltig sand			
H347	S3	5,0	5,00	0,30	0-0,3 matjord, därunder gulgrå lera	A2		
H347	S4	5,0	2,50	0,35	0-0,35 matjord, därunder styv grå lera			
H347	S5	4,8	3,00	0,30	0-0,3 matjord, därunder gulgrå lera	A3		
H347	S6	6,0	3,00	0,30	0-0,3 matjord, därunder gulgrå sand	A4, A5		
H347	S7	4,4	3,00		0-0,3 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S8	6,0	3,00	0,40	0-0,3 matjord, därunder gulgrå lera			Djupa plogspår
H347	S9	4,0	3,00	0,20	0-0,05 grästov, 0,05-0,2 matjord, därunder gråbrun siltig sand	A6, A7	1 övrigt slagen flinta	fynd ej tillvarataget
H347	S10	4,0	3,00	0,40	0-0,05 grästov, 0,05-0,35 matjord, 0,35-0,40 ljusgrå sandig silt		2 övrigt slagen flinta	flintan i matjorden, ej tillvarataget
H347	S11	4,0	3,00	0,30	0-0,05 grästov, 0,05-0,25 matjord, 0,25-0,3 ljusgrå sandig silt		1 övrigt slagen flinta	flintan i matjorden, ej tillvarataget
H347	S12	4,0	3,00	0,30	0-0,05 grästov, 0,05-0,25 matjord, 0,25-0,3 ljusgrå sandig silt	A8, A9, A10, A11		
H347	S13	5,0	11,00	0,30	0-0,05 grästov, 0,05-0,25 matjord, därunder gulbrun sand med grusinslag	A12, A13, A14, A15		A12-A14 utgår,
H347	S14	8,0	2,80	0,35	0-0,05 grästov, 0,05-0,35 matjord, därunder grå lera	A16		A16 stolphål efter telestolpe?
H347	S15	5,0	3,00	0,40	0-0,05 grästov, 0,05-0,4 matjord, därunder gulgrå lera	A17, A18		A18 recent stopphål
H347	S16	9,0	3,00	0,34	0-0,05 grästov, 0,05-0,34 matjord, därunder gulgrå lera	A19		A19 stenyft
H347	S17	4,0	2,5	0,28	0-0,05 grästov, 0,05-0,28 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S18	4,0	3,00	0,25	0-0,05 grästov, 0,05-0,25 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S19	4,0	3,00	0,35	0-0,05 grästov, 0,05-0,35 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S20	4,0	3,00	0,30	0-0,05 grästov, 0,05-0,3 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S21	4,0	3,00	0,30	0-0,05 grästov, 0,05-0,3 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S22	4,0	3,00	0,25	0-0,05 grästov, 0,05-0,25 matjord, därunder gulgrå lera	A20		
H347	S23	7,0	4,00	0,25	0-0,05 grästov, 0,05-0,25 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S24	8,0	3,00	0,30	0-0,05 grästov, 0,05-0,3 matjord, därunder gulgrå lera, något sandinblandat			
H347	S25	4,0	3,00	0,32	0-0,05 grästov, 0,05-0,32 matjord, därunder gulgrå lera			
H347	S26	4,0	3,00	0,30	0-0,05 grästov, 0,05-0,3 matjord, därunder gulgrå lera			

Bilaga 4b. Herrestad 347 (åker Åldersro), Anläggningsbeskrivning

FMIS id	Nr	Typ	Und	Und. andel	Form	L (m)	B (m)	Dj (m)	Profil	Fyllning	Schakt	Anmärkning
H347	1	Ränna	Ja	2%	Avlång		0,35	0,10	Skålformad	Brungrå humös sand	1	
H347	2	Härd	Ja	50%	Rund		0,80	0,08	Flack profil	Gråsvart humös sand mycket kol	3	Gav ett recent intryck
H347	3	Nedgrävning	Ja	50%	Oval	1,00	0,40	0,09	Flack profil	Gråbrun humös sand	5	
H347	4	Stolphål			Rund		0,25				6	
H347	5	Stolphål	Ja	50%	Rund		0,38	0,13	Skålformad	Brungrå humös sand, kompakt	6	Makrofossilprov taget
H347	6	Stolphål									9	
H347	7	Stolphål									9	
H347	8	Åderspår			Avlång					Gråbrun humös sand	12	
H347	9	Åderspår			Avlång					Gråbrun humös sand	12	
H347	10	Åderspår			Avlång					Gråbrun humös sand	12	
H347	11	Åderspår			Avlång					Gråbrun humös sand	12	
H347	12	Mörkfärgning	Ja	50%							13	Utgår
H347	13	Mörkfärgning	Ja	50%							13	Utgår
H347	14	Mörkfärgning	Ja	50%							13	Utgår
H347	15	Kokgrop	Ja	50%	Rund		0,80	0,35	Flackt skålad	Tätt packad med skärvig sten	13	Kolprov
H347	16	Stolphål			Rund		0,2-0,35	0,09		Mörkbrun humös lerinblandad sand i mitten 0,2 diam., stenskott	14	Recent
H347	17	Pinnhål			Rund		0,13	0,08		Mörkt brungrå humös kompakt sand	15	
H347	18	Stolphål	Ja	50%	Runt		0,40	0,09		Mörkt svartgrå humös sand	15	Recent
H347	19	Sterlyft			Runt						16	
H347	20	Kokgrop			Rund		1,00	0,40		Mörk svartgrå humös fyllning, två 0,2x0,3 m stora skörbrända stenar i ytan	22	

Bilaga 5a. Herrestad 415 (Ryttartorpet), Schakt- och rutbeskrivning

FMS id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H415	S1	10,5	5,00	0,10	Se schakt 6	A1, A2, A11, A12	1 avslag fl. (F4), 2 övr avslag fl. (F10, I2)	Avser en första avtörning av terrassen
H415	S2	28,0	3,00	0,32	0-0,05 grästovr, 0,05-0,32 mat- jord, därunder gulgrå lera.	A4, A5, A6, A7, A8		Tre topografiska linjer mättes in, mellan dessa var alven betydligt mer sandig och grusig
H415	S3	8,7	6,60		0-0,05 grästovr, 0,05-0,32 mat- jord, därunder gulgrå lera.	A9, A10		
H415	S4	7,0	2,30	0,30	0-0,2 påfört grus, 0,2-0,25 mat- jord, 0,25-0,3 gulgrå lera			
H415	S5	4,1	1,30		0,2-0,25 gulbrun grusig silt, fast berg i norr och söder.			Djupschakt i schakt 6
H415	S6	6,0	3,50	0,25	0-0,1 m förna, 0,1-0,2 brunjord, därunder gulbrun grusig silt			Den norra delen av terrassen där förnan ba- nats av
H415	S7	8,0	3,00	0,25	0-0,05 grästovr, 0,05-0,32 mat- jord, därunder gulgrå lera		1 övrig slagen flinta (F13)	fynd: ej tillvaratagen
H415	S8	4,0	3,00	0,55	0-0,2 påförd grus, 0,2-0,35 mat- jord, 0,35-0,55 gulgrå lera	A13, A14	1 metallbleck i A13	fynd: ej tillvaratagen
H415								
H415	PG 1	0,5	0,5	0,23	0-0,08 förna, 0,08-0,2 brunjord, 0,2- rödbrun grusig sand			Två stycken 0,2 m stora stenar i övergången till alven
H415	PG 2	1	1	0,2	0-0,2 gråbrun humös sandig silt, därunder ljusbrun grusig silt			Rutan grävdes efter att förnan banats av, makrofossil

Bilaga 5b. Herrestad 415 (Ryttartorpet), Anläggningsbeskrivning

FMS Id	Anl Id	Typ	Und	Und. andel	Form	L (m)	B (m)	Dj (m)	Profil	Fyllning	Schakt	Fynd	Anmärkning
H415	1	Stensträng	Ja	10%	Avlång					1-2 skikt med sten, ställvis avbruten	1		Kan ursprungligen varit del av 1720 års gräns mellan inågor och utmark, stensträngen omplockad runt störning i söder
H415	2	Stensträng			Avlång					2-3 skikt med sten	1		Omplockad laga-skiftes gårdsgård.
H415	3	Terasskant								Berg i dagen, enstaka mindre stenar direkt på berget	-		
H415	4	Stenlyft	Ja	50%	rund	0,30	0,30	0,05		Brungrå humösa sand	2		
H415	5	Sten				0,20	0,20				2		
H415	6	Sten				0,20	0,20				2		
H415	7	Grop	Ja	50%	Avlång	1,00	0,70	0,15	Flack	Mörk svargrå humösa sand	3		
H415	8	Sten				0,15	0,15				2		
H415	9	Odlingsröse			Oval	2,80	2,60		Flack	Stenpackning med 0,2-0,4 m stora stenar, gles något oregelbunden packning med något humösa brungrå fyllning mellan stenar	3		
H415	10	Dike			Avlång		0,6			Gråbrun humösa sand	3		Troligen samma som A13 eller A14
H415	11	Stenpackning på berg	Ja	50%	Oregelbunden					Ett totalt stenar i ett lager (0,1-0,25 m stora) direkt på berg eller alv. Stenen ligger delvis i förnan	1	1 flinta (F11)	Fynd: ej tillvaratagen
H415	12	Stenpackning på berg			Oval					Fem stenar (0,1-0,2 m stora) i ett skikt direkt på berg	1		
H415	13	Dike			Avlång	3,9+	0,70			Gråbrun humösa sand	8	Metalbleck	Fynd: ej tillvaratagen
H415	14	Dike	Ja	1%	Avlång	3,9+	0,90		Flackt skålad	Gråbrun humösa sand	8		

Bilaga 5c. Herrestad 415 (Ryttartorpet), Fyndlista (UM 29466)

FMS id	Nr	Antal	Sakord	Material	Kontext	Vikt (g)	Storlek	Tillvaratagen	Anmärkning
H415	F1	1	Mynt	Koppar	Metalldetektering matjord	4,7	2,3 cm	Ja (UM 29466)	Inmätt som 1F31
H415	F2	1	Klämma	Järn	Metalldetektering matjord	18,1	4,6 cm l	Nej	Inmätt som 1F45
H415	F3	1		Järn	Metalldetektering matjord	192	14,3 l, 3,1 br	Nej	Inmätt som 1F46
H415	F4	1	Avslag	Flinta	Rensfynd, schakt 1	48		Nej	Inmätt som 1F47
H415	F5	1	Patronhylsa	Mässing	Metalldetektering matjord			Nej	Inmätt som 1F48
H415	F6	1	Ten	Bly ?	Metalldetektering matjord	4,7	0,5 br, 25 cm l	Nej	Inmätt som 1F49
H415	F7	1	Hästska	Järn	Metalldetektering matjord	50,7		Nej	Inmätt som 1F62
H415	F8	1	Mynt	silver	Metalldetektering matjord	3,1	2 cm	Ja (UM 29466)	Inmätt som 1F64
H415	F9	1		Järn	Metalldetektering matjord	53		Ja (UM 29466)	Inmätt som 1F201
H415	F10	1	Övrigt slagen	Flinta	Rensfynd, schakt 1			Nej	Inmätt som 1F92
H415	F11	1	Övrigt slagen	Flinta	Rensfynd, A11			Nej	Inmätt som 1F152
H415	F12	1	Övrigt slagen	Flinta	Rensfynd, schakt 1			Nej	Inmätt som 1F153
H415	F13	1	Övrigt slagen	Flinta	Rensfynd, schakt 7			Nej	
H415	F14	1	Patronhylsa	Mässing	Metalldetektering förna			Nej	Inmätt som 1F91

Bilaga 6a. Herrestad 317, Anläggningsbeskrivning

FMIS Id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H317	S1	12,0	3,2	0,50	0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - grå sand (bara ställvis). 0,15- brun sandig silt med enstaka stora stenar; 0,3-0,4m stora		8 flintor + enstaka små bitar bränd lera	I västra delen övergår lager 3 närmast i ren sand, fynd: 1 kärna + 5 grova avslag från en nodul (540 gram) + 2 övrig slagen flinta (6 gram)
H317	S2	4,0	3,2	0,30	0-0,20 - förna. 0,20- brun sandig silt; rikligt med sten; 0,2-0,5m stora			
H317	S3	3,0	1,6	0,30	0-0,20 - förna. 0,20- gulbrun siltig finsand med enstaka stora stenar; 0,4-0,8m stora			
H317	S4	4,0	1,6	0,20	0-0,20 - förna. 0,20- gulbrun siltig finsand med någon enstaka stor sten			
H317	S5	4,0	2,0	0,30	0-0,20 - förna/ploglager. 0,20-0,30 - svagt hu- mös siltig sand med inblandning av grovt grus. 0,30- siltig sand; mörkbrun i ytan pga fukt			
H317	S6	4,0	1,6	0,30	0-0,20 - förna/ploglager. 0,20-0,30 - svagt hu- mös siltig sand med inblandning av grovt grus. 0,30- ljusgul silt		2 flintor i kolluviet	Fynd: ett avslag samt en 25 mm hög stöt- kantskärna
H317	S7	4,0	1,6	0,40	0-0,08 - förna. 0,08-0,30 - grå något siltig sand (ploglager). 0,30-0,40 - grå siltig sand, kolluvium (äldre ploglager). 0,40- ljusbrun silt			
H317	S8	4,0	1,6	0,30	0-0,10 - förna. 0,10-0,40 - grå något siltig sand (ploglager). 0,30- ljus silt			En koncentration med röjningssten i östra kanten av schaktet men ej synlig på mark- ytan, stenen 0,2-0,3m stora
H317	S9	4,0	1,6	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - grå något siltig sand (ploglager). 0,30- ljus silt			
H317	S10	3,0	1,6	0,45	0-0,05 - förna. 0,05-0,30 - mörk mylla- ljus silt. 0,30-0,40 - brun siltig sand med enstaka sten. 0,40- ljusgul silt			
H317	S11	4,0	1,6	0,70	0-0,60 humus. 0,60 - siltig lera			Grävt i surhål, oerhört blött
H317	S12	2,5	1,6	0,35	0-0,20 - matjord. 0,30- ljus silt			Grävd intill bäckravin
H317	S13	4,0	1,6	0,35	0-0,20 - matjord. 0,30- ljus silt			
H317	S14	3,0	1,6	0,30	0-0,30 - matjord; siltig sandig. 0,30- ljus sandig silt			
H317	S15	3,0	3,0	0,40	0-0,25 - förna. 0,25- ljus siltig sand			Grävd intill bergsbrant i fuktigt område
H317	S16	6,0	1,6	0,40	0-0,30 - förna. 0,30- ljus siltig sand			
H317	S17	3,0	1,6	0,20	0-0,10 - förna. 0,10-0,20 - humös siltig sand. 0,20- sandig silt			
H317	S18	4,5	1,6	0,30	0-0,10 - förna. 0,10-0,20 - humös siltig sand. 0,20- sandig silt			
H317	S19	24,0	3,0	0,35	0-0,30 - matjord. 0,30- brun grusinblandad sand med någon steninblandning; 0,10-0,15m stora	A10-11, A12- 13		
H317	S20	26,0	3,0	0,35	0-0,30 - matjord. 0,30- brun grusinblandad sand med enstaka stenar	A14, A15	1 flintavslag invid A14	
H317	S21	20,0	3,0	0,35	0-0,30 - matjord. 0,30- brun grusinblandad sand, nästan helt utan sten	A1-9		Alla anläggningar utom A8 utgår

FMS id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H317	S22	15,5	1,6	0,40	0-0,30/0,35 - matjord. 0,35- ljusbrun silt			
H317	S23	19,5	3,0	0,35	0-0,30 - matjord. 0,30- brun grusinblandad sand, nästan helt utan sten			
H317	S24	4,0	3,0	0,35	0-0,30 - lerig matjord. 0,30- ljusgul siltig lera			
H317	S25	4,0	3,0	0,35	0-0,30 - lerig matjord. 0,30- ljusgul siltig lera			
H317	S26	4,0	3,0	0,35	0-0,30 - lerig matjord. 0,30- ljusgul siltig lera			
H317	S27	18,0	3,0		0-0,30 - matjord. 0,30- brun grusinblandad sand, nästan helt utan sten			
H317	S28	6,0	1,6	0,35	0-0,30 - lerig matjord. 0,30- ljusgul siltig lera			

Bilaga 6b. Herrestad 317, Anläggningsbeskrivning

FMIS Id	Anl Id	Typ	Und	Und. andel	Form	L (m)	B (m)	Dj (m)	Profil	Fyllning	Schakt	Fynd	Anmärkning
H317	A1	Grop	Ja	Uppg saknas						Något humös sand	21		Utgår
H317	A2		Ja	Uppg saknas						Något humös sand	21		Utgår
H317	A3		Ja	Uppg saknas						Något humös sand	21		Utgår
H317	A4		Ja	Uppg saknas						Något humös sand	21		Utgår
H317	A5		Ja	Uppg saknas						Något humös sand	21		Utgår
H317	A6		Ja	Uppg saknas						Något humös sand	21		Utgår, stentyft
H317	A7		Ja	Uppg saknas						Något humös sand	21		Utgår, plogspår
H317	A8	Grop	Ja	50%	Rund	0,50	0,50	0,20	Skålformig	Grå siltig sand, enstaka träkol	21		
H317	A9		Ja	Uppg saknas							21		Utgår
H317	A10	Härd	Ja	4%						Sot, kol och skörbränd sten	19		¹⁴ C-daterad
H317	A11	Grop?			Rund					Ljusgrå silt/lera	19		
H317	A12	Härd								Sot, kol och skörbränd sten	19		
H317	A13	Härd								Sot, kol och skörbränd sten	19		
H317	A14	Härd								Sot, kol och skörbränd sten	20	1 flintavslag	Flintan funnen invid A14
H317	A15	Härd								Sot, kol och skörbränd sten	20		

Bilaga 7a. Herrestad 418, Schakt- och rutbeskrivning

FMIS Id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H418	S1	6,0	1,6	0,50	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand			
H418	S2	8,0	1,6	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand	A1, A2 (utgård)		
H418	S3	3,0	1,6	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand			
H418	S4	18,0	1,6	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand			
H418	S5	8,0	1,6	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand			
H418	S6	8,0	3,2	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand			
H418	S7	4,0	1,6	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand			
H418	S8	8,0	3,2	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand	A3		
H418	S9	8,0	1,6	0,35	0-0,10 - förna. 0,10-0,30 - något humös siltig sand. 0,30- brun siltig sand			
H418	S10	3,0	1,6	0,15	0-0,10 - förna. 0,10- stenmatta med storsten i sand		1 flinta (F20)	Tämligen stenigt i östra delen, kolningsgrop som avskrevs
H418	S11	6,0	2,5	0,25	0-0,10 förna. 0,10- brun sand/grus med inblandning av silt	A13 (utgård)		
H418	S12	20,0	5,0-3,0	0,30	0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - grå sand. 0,15- brun siltig finsand		2 keramik (F2-3)	Keramik i mörkbrun färgning i schaktets östra del men ej anläggning. Delvis grävt dikt intill bergvägg. Uppstickande berghäll i schaktet.
H418	S13	5,0	3,5	0,20	0-0,13 - förna. 0,13-0,15 - grå sand. 0,15- brun sand		2 flintor (F19)	Delvis grävd i utredningsschakt (S94)
H418	S14	4,0	1,6		0-0,10 förna/grässvål. 0,10- brun sand, grus och sten			
H418	S15	3,0	1,6	0,20	0-0,15 förna/grässvål. 0,15- mörkbrun sandig silt med stora stenar			Grävd i fuktig svacka
H418	S16	3,5	2,5		se schakt 23			Tidigare schakt inom schakt/yta 23, berg i södra delen
H418	S17	3,5	3,2	0,20	0-0,10 förna. 0,10- brun sand/grus med inblandning av silt			
H418	S18	23,5	4,0-3,2	0,20	0-0,10 - förna. 0,10-0,14 - grå sand. 0,14-0,20 - gråbrun något siltig sand. 0,20- brun siltig sand	A6	1 flinta (F6)	IF458 i schaktets västra del
H418	S19	3,0	1,6	0,15	0-0,10 - förna. 0,10- stenmatta i sand			
H418	S20	6,5	1,6	0,15	0-0,10 - förna. 0,10- gråbrun något siltig sand	A11-12		Ej grävd helt i botten
H418	S21	6,0	3,2	0,20	0-0,10 förna. 0,10-0,15 grå sand. 0,15- brun sand			
H418	S22	7,5	2,5	0,30	0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - grå sand. 0,15- brun sand			

FMIS Id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H418	S23	24,0	8,5-3,0	0,05-0,15	0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - grå sand. 0,15- brun sand	A4-5, A7-10	keramik (F4-5), flinta (F1, F7-8), brända ben	Större yta, varierande grävdjup, mycket berg i södra delen enbart täckt av grästorv
H418	S24	4,0	2,5	0,10	0-0,10 förna. 0,10- siltig humös sand (se Ruta 7)			Enbart förnan borttagen
H418	S25	3,0	2,5	0,20	0-0,15 förna/grässvål 0,15- brun sand/grus med inblandning av silt			
H418	S26	3,0	1,6	0,20	0-0,15 - förna/grässvål. 0,15-0,25 - mörkbrun humös sand. 0,25- brun sand med sten			
H418	R1	1,0	1,0	0,15	0-0,15 - siltig grusiblandad sand	S12		
H418	R2	1,0	1,0	0,15	0-0,05 - grå sand. 0,05- brun sand	S22		
H418	R3	1,0	1,0	0,06	0-0,06 - siltig grusiblandad sand. 0,06- fast berg	S23	3 flintor (F13)	
H418	R4	1,0	1,0	0,05-0,11	0-05-0,11 - brungrå något humös grusig sand. 0,11- fast berg	S23	2 keramik, 1 avslög (F14-15)	
H418	R5	1,0	1,0	0,11-0,18	0-0,18 - siltig grusiblandad sand. 0,20- fast berg	S23	2 flintor, 1 kvarts (F16-17)	
H418	R6	1,0	1,0	0,15	0-0,15 - brungrå något humös sand. 0,15- grusig gulbrun sand och sten	S23	5 flintor (F18)	
H418	R7	1,0	1,0	0,15	0-0,10 - siltig humös sand. 0,10- ljusbrun siltig sand	S24		
H418	R8	1,0	1,0	0,13	0-0,15 - brungrå något humös grusig sand	S23		Nära härd A7
H418	R9	1,0	1,0	0,05	0-0,05 - svartbrun grusig sand. 0,05- rödbrun grusig sand	S17		

Bilaga 7b. Herrestad 418, Anläggningsbeskrivning

FMIS Id	Anl Id	Typ	Undersökt	Und. andel	L (m)	B (m)	Dj (m)	Fyllning	Schakt	Fynd	Anmärkning
H418	A1	Grop	Ja	50%	0,30	0,30	0,08	Gråbrun siltig sand med enstaka träkol mot botten	2		Stenar runt gropen
H418	A2	Kolningsgrop	Ja	50%	1,60	1,60	0,40				Två kolhorisonter
H418	A3	Härd	Ja	50%	0,70	0,40	0,10	Kol, sot och några få små skörbrända stenar	8		Belägen nära bergvägg
H418	A4	Grop?	Ja	100%	1,10	1,10	0,12	Gråbrun humös siltig sand	23	Keramik (F9)	Troligen ej grävd grop, fynd i lager
H418	A5	Flatmarksgrav	Ja	100%	0,70	0,70	0,11	Brunsvart, något humös gruginblandad sand med ett flertal mindre sten samt kol och sot	23	Ben (F12), keramik (F10), flinta (F11)	Bengörinna med keramik (yngre romersk järn/å/å/vt), är daterad
H418	A6	Grop	Ja	50%	0,35	0,35	0,08	Grå någort siltig sand med kollins längs kanter och botten	18		Plan bottenprofil
H418	A7	Härd	Nej		1,00	1,00		Sot, kol och skörbränd sten	23		¹⁴ C
H418	A8	Härd	Nej		1,50	1,20		Sot, kol och skörbränd sten	23		Storlek ungefärlig
H418	A9	Härd	Nej		1,10	0,90		Sot, kol och skörbränd sten	23		Storlek ungefärlig
H418	A10	Härd	Nej		0,75	0,75		Sot, kol och skörbränd sten	23		
H418	A11	Härd	Nej		1,00	1,00		Sot, kol och skörbränd sten	20		Är en sten alt fast berg mellan A11 och A12. I4C
H418	A12	Härd	Nej		1,40	0,90		Sot, kol och skörbränd sten	20		Är en sten alt fast berg mellan A11 och A12
H418	A13	Kolningsgrop	Ja	100%	1,00	1,00	0,10	Brun sand	11		Utgår, utan djup

Bilaga 7c. Herrestad 418, Fyndlista (UM 29464)

FMIS Id	Nr	Antal	Sakord	Material	Kontext	Tillvaratagen	Anmärkning
H418	F1	1	Avslag	Flinta	1F 292 (S23)	UM 29464	i ytan av A4, vikt 8 gram
H418	F2	1	Keramik	Keramik	1F 322 (S12)	UM 29464	25x18x7 mm, 2,5 gram
H418	F3	1	Keramik	Keramik	1F 323 (S12)	UM 29464	10x15x6 mm; 1,5 gram
H418	F4	1	Hank	Keramik	1F 428 (S23)	UM 29464	32 mm lång 22 mm bred; 6 gram
H418	F5	1	Keramik	Keramik	1F 429 (S23)	UM 29464	35x25x10 mm; 10 gram
H418	F6	1	Avslag	Flinta	1F 458 (S18)	UM 29464	i skt 18, avslaget hårt bränt
H418	F7	1	Avslag	Flinta	1F 459 (S23)	UM 29464	tät-kornig flinta, metalltida
H418	F8	1	Avslag	Flinta	1F 460 (S23)	UM 29464	har krusta
H418	F9	4	Keramik	Keramik	A4 (S23)	UM 29464	34 gram, största är 60x30x11 mm (24 gram)
H418	F10	10	Keramik	Keramik	A5 (S23)	UM 29464	1 mynning, 2 med dekor, 3-4 mm tjockt gods; 15 gram
H418	F11	7	Avslag	Flinta	A5 (S23)	UM 29464	17 gram, 2 brända, grå matt flinta
H418	F12	86	Bränt ben	Ben	A5 (S23)	UM 29464	17 gram, se bilaga osteologi
H418	F13	3	Avslag	Flinta	Ruta 3	UM 29464	en bränd, grå matt flinta, 5,5 gram
H418	F14	2	Keramik	Keramik	Ruta 4	UM 29464	9,5 gram, en har matskorpa
H418	F15	1	Avslag	Flinta	Ruta 4	UM 29464	1,5 gram
H418	F16	2	Avslag	Flinta	Ruta 5	UM 29464	2,0 gram, en bränd
H418	F17	1	Avslag	Kvarts	Ruta 5	UM 29464	1,0 gram
H418	F18	5	Avslag	Flinta	Ruta 6	UM 29464	14,5 gram, en naturlig?, en bränd, en tät-kornig
H418	F19	2	Avslag	Flinta	Schakt 13	UM 29464	1,0 gram; en bränd, en tät-kornig
H418	F20	1	Avslag	Flinta	Schakt 10	UM 29464	0,5 gram

Bilaga 8a. Herrestad 419, Schaktbeskrivning

FMS Id	Nr	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H419	S1	4,0	1,60	0,15	0-0,15m - förna + rotffit. 0,15- fast berg			Grävd på plåtå strax NV om Raä 419
H419	S2	3,5	1,60	0,15	0-0,15m - förna + rotffit. 0,15- klappersten, stora stenar med siltig sand			Grävd på plåtå strax NV om Raä 419
H419	S3	14,0	1,60	0,30	Västra halvan: 0-0,08 - förna. 0,08-0,10 - grå sand. 0,10- ljusbrun sandig silt med steninblandning. 0,04-0,05m stora. Östra halvan: 0-0,08 - förna 0,08-0,16 - grå sand. 0,16- brun siltig grusinblandad sand med en del sten		17 flintor, 119 gram (1 spånfragment, 1 fragment av plattformskärna samt avfall)	Enbart 2 flintor i östra halvan av schaktet, flintorna ger ett heterogent intryck
H419	S4	4,5	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,18 - grå sand. 0,18-0,24 - brun siltig sand med inblandning av grovt grus. 0,24- gulbrun sandig silt med viss inblandning av grus			Fynd f.a. i grå sanden men även en del fynd i underliggande lager 3
H419	S5	4,0	3,20		0-0,08 - förna. 0,08- stembemängt, brun sand			Grävd på plåtå ovan nedre terrassen
H419	S6	3,0	3,20		0-0,08 - förna. 0,08- stembemängt, brun sand			
H419	S7	4,0	1,60		0-0,15 - förna. 0,15-0,25 - brun, något siltig sand. 0,25- gulbrun siltig sand			
H419	S8	3,0	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,14 - mörkbrun silt. 0,14- gråbrun, något siltig sand med en del sten		1 flinta (kärnfragment), bränd	
H419	S9	4,0	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - mörkbrun silt. 0,15- gråbrun, något siltig sand med sten			
H419	S10	3,0	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - gråvit sand. 0,15- brun, något siltig grusinblandad sand med en del stenar		2 flintor i grå sanden, 61 gram (1 avslag med bruksretusch, kraftiga slagvågor)	Fynd i både grå sanden samt ytligt i brunna sanden, rikligt med fynd inom en ca 0,5 kvm stor yta i schaktets norra kant (se även skt 28)
H419	S11	8,5	1,60		0-0,08 - förna. 0,08-0,14 - grå sand. 0,14- brun, något siltig sand med enstaka stenar	Fyndkonc	36 flintor. 6 brända (1 rundkärna, 24 avslag, 8 övr slagen, 2 splittr)	
H419	S12	9,0	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,16 - grå sand. 0,16- brun, något siltig sand med en del sten		4 flintor. 163 gram (1 plattformskärna, 3vslag)	Fynd i grå sanden samt ytligt i brun sand, en påbörjad kärna troligen tidigmesolitikum
H419	S13	4,0	1,60		Saknas		3 flintor (avslag), 7 gram	Schaktet parallellt med och kant i kant med N delen av skt 12
H419	S14	4,0	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,16 - grå sand. 0,15- brun sand			
H419	S15	2,5	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - grå sand. 0,15- brun siltig sand samt stora stenar, fotbollsstorlek och större		3 flintor (210 gram)svallade, troligen naturflinta	Fynd i bruna sanden: svallat spånfragment + 2 svallade och troligen slagna flintor
H419	S16	4,5	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - grå sand. 0,15- brun sand med en del sten		1 flinta (avslag) i brun sand	

FMS Id	Nr	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H419	S17	3,5	1,60		0-0,08 - förna. 0,16- brun siltig sand samt stora stenar		1 ev. metallslagen flinta (kärnfragment) i lager 2	Fanns en 0,4x0,3 m stor håll med isräfflor som stod på högkant
H419	S18	4,0	1,60		0-0,20 - förna (fuktigt), 0,20- fast berg			
H419	S19	3,0	1,60		0-0,08 - förna. 0,08-0,16 - grå sand. 0,16- brun siltig sand med småsten			
H419	S20	3,5	1,60		0-0,10 - förna. 0,10-0,13 - grå sand. 0,13- brun siltig sand samt rikligt med sten; 0,20-0,40m stora			
H419	S21	4,0	1,60	0,24	0-0,08 - förna. 0,08-0,13 - grå sand. 0,18- brun siltig sand, rikligt med stora stenar			
H419	S22	4,0			0-0,20 - förna. 0,20- brun siltig sand med sten			
H419	S23	3,0	1,60		0-0,15 - förna. 0,15- brun sandig silt med en del sten; 0,10-0,15m stora			
H419	S24	4,0	1,60		0,18 - förna. 0,10-0,35 - mycket mörk sump, tonjord. 0,35- rödbrun siltig sand			Schaktet grävt inom ett mycket sumpigt parti, stor vattentillströmning, närmare iakttagelser kunde inte göras
H419	S25	8,5	1,6		0-0,10 - förna. 0,10-0,18 - grå sand (fynd f.a. i detta lager). 0,18-0,24 - brun siltig sand med inblandning av grovt grus (en del fynd). 0,24- gulbrun sandig silt med viss inblandning av grus		45 flintor, 244 gram (mesolitiskt och neolitiskt)	Östra delen av schaktat sammanfaller med uppgrävt schakt från utredningen (schakt 107), fuktigt och stark vattentillströmning
H419	S26	4,0	1,60	0,25	0-0,15 - förna. 0,15-0,17 - grå sand. 0,17- brun siltig sand med steninblandning; 0,10-0,20m stora			
H419	S27	3,0	1,60					Ingen flinta kunde iakttas, kunde ej dokumenteras pga vattentillströmning
H419	S28	4,0	3,50	0,25	0-0,10 - förna. 0,10-0,16 - grå sand. 0,16-0,20 - mörkbrun siltig sand med viss grusinblandning. 0,20- rödbrun grusinblandad sand	Fyndkonc	3 plattformsfragm av m-spånkärna 3 spån, 1 mikrospån, 18 avslag, 9 övr slagen (F1-8)	Fyndkoncentration; fynd i lager 2 och 3 och f.a. i övergången grå sand-mörkbrun siltig sand
H419	S29	4,0	1,60	0,20	0-0,10 - förna. 0,10-0,14 - grå sand. 0,14- brun siltig sand med gles matta av sten; 0,10-0,30m stora			
H419	S30	3,0	1,60	0,20	0-0,10 - förna. 0,10-0,15 - grå sand. 0,15- brun siltig sand med sten; 0,20-0,30m stora			

Bilaga 8b. Herrestad 419, Fyndlista (UM 29465)

FMS id	Fyndnr	Antal	Sakord	Material	Kontext	Vikt (g)	Tillvaratagen	Anmärkning
H419	F1	1	Rundkärna	Flinta	S11 och 28		UM 29465	73 gram
H419	F2	1	Plattformsfragment	Flinta	S11 och 28		UM 29465	3,5 gram, plattformsfragment av mikrospånkärna, troligen från ensidig
H419	F3	2	Plattformsfragment	Flinta	S11 och 28		UM 29465	1,5 och 1,5 gram, av spån-/ mikrospånkärna
H419	F4	3	Spån	Flinta	S11 och 28		UM 29465	4 gram, 1 helt + proximal- och distalfragment
H419	F5	1	Mikrospån	Flinta	S11 och 28		UM 29465	proximalfragment
H419	F6	41	Avslag	Flinta	S11 och 28	UM 29465	UM 29465	134 gram, 2 brända (brända från skt 11)
H419	F7	17	Övrig slagen	Flinta	S11 och 28	UM 29465	UM 29465	42 gram, 6 brända (brända från skt 11)
H419	F8	2	Splitter	Flinta	S11 och 28	UM 29465	UM 29465	
H419	F9	1	Avslagsskrapa	Flinta	S11 och 28	UM 29465	UM 29465	18x15 mm, krusta på ovarsidan

Bilaga 9. Herrestad 161, Schakt- och anläggningsbeskrivning

FMS id	Schakt	L (m)	B (m)	Dj (m)	Lagerbeskrivning (m)	Anl	Fynd	Anmärkning
H161	S1	4,0	1,60	0,55	0-0,25 - matjord/ploglager, grå siltig sand. 0,25-0,45 - mörkt gråbrun sandig silt (kolluvium). 0,45-0,50 - ljusgrå silt. 0,50- gråbrun siltig sand/grus		1 flinta i kolluvium	
H161	S2	4,5	1,60	0,45	0-0,30 - matjord/ploglager. 0,30-0,40 - mörkbrun sandig silt (kolluvium). 0,40- gulbrun silt sand/grus. 0,30- lerig silt		1 flinta i matjorden	Inget kolluvium i schaktets östra del
H161	S3	10,0	1,60	0,30	0-0,20 - matjord. 0,20-0,30 - ursvallad brun sand/grus. 0,30- lerig silt			
H161	S4	4,0	1,60	0,40	0-0,25 - matjord. 0,25-0,35 - kolluvium (enbart V. delen). 0,25/0,35 - siltig sand/grus		1 flinta i matjorden	Inget kolluvium i schaktets östra del
H161	S5	4,5	1,60	0,45	0-0,30 - matjord. 0,30-0,40 - kolluvium. 0,40 - gulbrun silt			Dräneringsdike, stensatt
H161	S6	8,0	1,60	0,30	0-0,20 - matjord. 0,20-0,30 - gråbrun ursvallad sand/grus. 0,30- lerig silt			
H161	S7	4,5	1,60	0,30	0-0,25 - matjord. 0,25 - grågul lerig silt			Dräneringsdike, stensatt
H161	S8	5,0	1,60	0,40	0-0,30 - matjord. 0,30-0,40 - kolluvium. 0,40- grågul lerig silt			
H161	S9	8,0	1,60	0,40	0-0,20 - matjord. 0,20-0,30 - ursvallad brun sand/grus. 0,30- lerig silt			
H161	S10	4,5	1,60	0,35	0-0,30 - matjord. 0,30-0,35 - grå lerig silt. 0,35- gulbrun sandig silt			
H161	S11	11,0	1,60	0,35	0-0,25 - matjord. 0,25-0,30 - mörkbrun sandig silt. 0,30- ursvallad sand/grus	A1	3 flintor i gruset	A1 är en härd, är en 0,80 m bred dränering i östra delen
H161	S12	8,0	1,60	0,35	0-0,25 - matjord. 0,25-0,30 - mörkbrun sandig silt. 0,30- ursvallad sand/grus		2 flintor i gruset	Kolluvium saknas i östra delen. En 0,80 m bred dränering finns i östra delen av schaktet
H161	S13	8,0	3,00	0,30	0-0,25 - matjord. 0,25- ljusbrun siltig lera		Recent glas	Invid bergssida och delvis i äldre rabatt
H161	S14	5,5	1,60	0,80	0-0,30 - matjord/ploglager. 0,30-0,50 - mörkbrun sandig silt (kolluvium). 0,50- ljusbrun siltig lera (botten)			
H161	S15	5,0	1,60	0,50	0-0,20 - matjord/ploglager. 0,20-0,40 - mörkbrun sandig silt. 0,40- siltig lera			Dräneringsdike, stensatt
H161	S16	4,5	1,60	0,50	0-0,20 - matjord/ploglager. 0,20-0,40 - mörkbrun sandig silt. 0,40- brun sand/grus			
H161	A17	4,5	1,60	0,35	0-0,20 - matjord. 0,20-0,30 - mörkbrun sandig silt med stenblandning. 0,30- gulbrun silt			
H161	S18	8,0	1,60	0,40	0-0,20 - matjord, mörkt grå. 0,20-0,30 - mörkbrun sandig silt. 0,30- brun något siltig finsand med någon grusinblandning		1 flinta i matjorden	Flintan ev. ej slagen
H161	S19	5,0	1,60	0,40	0-0,30 - matjord. 0,30-0,40 - grå lerig silt. 0,40- gulbrun sandig silt			
H161	S20	2,5	1,60	0,20	0-0,20 - multrik jord innehållande avfall. 0,20- fast berg		Recenta material (tegel, eternit, glas etc)	Grävd på bergkulle
H161	A1	0,90	0,70	0,10	Kol, sot och skärvig sten	Härd		I schakt 11, härden är daterad (14C)

Projekt: FU Nordlänken
Fornlämning: Herrestad 418, Herrestad socken,
Uddevalla kommun, Bohuslän

Osteologisk Rapport, 2012
Astrid Lennblad

Det osteologiska materialet från A5, bengömma, omfattar totalt 86 fragment. Fragmenten är genomgående små, med en genomsnittlig storlek om ca 2-3 mm, det största fragmentet är ca 1 cm stort.

Resultat

Av de totalt 86 fragmenten har 21 fragment identifierats som människa (*Homo sapiens*), varav 8 fragment som skalltak (*calvarium*). Fragmenten har identifierats utifrån synliga Haverska kanaler samt skalltakens diploë. Utöver detta har inga andra karakteristiska drag bevarats hos fragmenten.

Ålder: Adultus, 18-44 år. Bedömningen är gjord utifrån att diploëns, den interna- och externa kompaktans tjocklek är 1/3 vardera (Sigvallius 1994:10). Inga andra fragment än skalltak har kunnat åldersbedömmas.

Kön och individantal: Inga könsbedömningar har kunnat göras. Inte heller någon säker individantalsbedömning, dock finns det inga indikationer på att det finns mer än en individ representerad i benmaterialet.

Fragmentfärg och förbränningstemperatur: Benen har varit genomgående gråvita vilket tyder på en förbränningstemperatur från 800 °C (Holck 1997).

Källor

Holck, P. 1997. *Cremated bones. A medical- anthropological study of an archaeological material on cremation burials.* Antropologiskeskrifter nr 1. c. Third revised edition. Anatomical institute, University of Oslo.

Sigvallius, B. 1994. *Funeral Pyres, Iron age cremations in north Spånga.* Thesis and Papers in Osteology. Stockholms Universitet. Akademitryck AB, Edsbruk. Sid. 10

Metalldetekteringsrapport

Metalldetektering i samband med arkeologisk utredning inom fastigheten Herrestads-Torp 1:16, fornlämning RAÄ Herrestad 415, Herrestads socken, Uddevalla kommun, Västra Götalands län (Bohuslän)

Metalldetektor som användes: Modell: C-Scope CS-1220-XDP. En mycket känslig metalldetektor som med mätar- och ljudsignal registrerar magnetiska olikheter i undergrunden ner till ett största djup av cirka 30 cm.

Undersökningen:

Arbetsmetod och utförande:

En systematisk detektering genomfördes.

Efter avtorvning vid fornlämning RAÄ Herrestad 415 (den registrerade platsen för ett ryttartorp, ev. även plats för medeltida ödegård), metalldetekterades jordlagret skiktvis. Även inom ett mindre område i åkern omedelbart söder om RAÄ 415 detekterades ploglagret skiktvis. Slutligen avsöktes även de anläggningar som hade frilagts sedan ploglagret hade avlägsnats.

Vid undersökningen av ploglagret negligerades generellt utslag från järnföremål medans utslag från övriga metaller kontrollerades. Metallföremål som med säkerhet kunde tillföras tiden före 1900 eller med osäkerhet kunde dateras i fält togs upp och mättes in. Metallföremål som med säkerhet kunde bestämmas till senare tid (d.v.s. efter 1900) tillvaratogs ej.

Alla metallutslag i anläggningar och strukturer markerades. Visade sig föremålen ligga ytligt togs de försiktigt upp, annars lämnades de för att kontrolleras vid de fortsatta arkeologiska undersökningarna.

Detekteringssituationen: (fysiska faktorer som kan påverka detekteringsresultatet)

Vid den registrerade platsen för ryttartorpet (RAÄ 415) fanns rötter och stubbar som försvårade detekteringen.

Arbetet utfördes vid meteorologiskt gynnsamma förhållanden.

Jonas Paulsson

Arkeolog och Metalldetekteringsspecialist

Keramik och bränd lera från Herrestad 416, 417, 418

Torbjörn Brorsson

Vid undersökningen i Herrestad år 2012 påträffades ett begränsat keramikmaterial och antalet skärvor uppgick till endast 149 stycken och vikten var 695 g. Keramiken har varit föremål för en förhållandevis detaljerad registrering och syftet har främst varit att datera materialet och diskutera gravkeramikens karaktär och funktion. Keramikskärvorna har fördelats på sju fyndposter och det kan noteras att 85 skärvor tillhör en fyndpost från Herrestad 416. Utifrån form, gods samt ytbehandling har keramiken daterats till äldre järnålder samt till vendel- och vikingatid.

Metoder

Keramiken har registrerats i MS Excel, och följande variabler har studerats: vikt, antal skärvor, kärlform, kärldel och ytbehandling. Magringstyp, största korn och skärvtjocklek har uppmätts på ett urval skärvor. När det har varit möjligt har en datering av skärvorna noterats.

Herrestad	Vikt (g)	Antal	Datering
416	379	85	YJÅ
417	238	44	ÄJÅ
418	78	20	ÄJÅ

Tab. I. Fördelning av keramik från Herrestad.

Keramik från äldre järnålder

Från Herrestad 417 påträffades 44 skärvor i A5 som tolkats som antingen en grop eller ett stolphål. Delar av botten och kärlväggen var bevarade medan mynningspartiet saknades helt. Kärlet hade troligtvis framställts av en lera som magrats med sand och största korn har uppmätts till 1,4 mm och skärvtjockleken var 8 mm. Kärlväggen var glättad och någon dekor har inte identifierats.

Utifrån godskvaliteten är det troligt att kärlet är från perioden yngre förromersk järnålder till och med romersk järnålder. Man kan inte utesluta en äldre datering men det är mindre troligt.

Keramiken från Herrestad 418 påträffades i en gravkontext och antalet skärvor var 20 stycken med en vikt av 78 gram. Keramiken har fördelats på sju fyndposter.

Det har påträffats minst två olika kärl i gravkontexten varmed menas bengömman A5 och keramikfynd i nära anslutning till denna. Fynd F4 utgjordes av en hänkel som tillhört en mindre kopp. Godskvaliteten bestod av en lera som sannolikt var naturligt magrade vilket innebär att någon magring inte tillsatts till leran utan den var tillräckligt grov från början. Största korn har uppmätts till 0,5 mm och troligtvis hade koppen varit fint glättad.

Det är en typ som ofta förekommer i gravar under romersk järnålder och folkvandringstid, men man kan inte utesluta en datering till yngre förromersk järnålder.

Fynd F2, 3, 5, 9, 10 och 14 från Herrestad 418 utgjordes av 19 buxskärvor som var glättade och de hade tillhört kärl som tillverkats av leror som magrats med krossad bergart.

Kärlväggen var cirka 10 cm tjock och största bergartskorn i lerorna var cirka 2,5 mm stora. I materialet från graven, A5, fanns keramik med dekor. Flera skärvor var ornerade med horisontella linjer (F5).

De glättade buxskärvorna i och i nära anslutning till graven A5 har troligtvis tillhört minst två kärl och utifrån godskvaliteten och skärvtjockleken bör kärlen klassificeras som större hushållskärl, men kärl av denna typ fanns även i gravar. Dateringen är troligtvis romersk järnålder eller möjligtvis senare delen av förromersk järnålder.

Keramik från vendel- och vikingatid

Från Herrestad 416 påträffades 85 skärvor och samtliga har tillhört ett kärl. Kärlet framkom i stolphål A33 och man kan notera att delar av botten och kärlväggen var bevarade men däremot saknades mynningspartiet. Man kan vidare notera att kärlväggen var grovt glättad, ojämn och saknade dekor.

Kärlet hade framställts av en lera som magrats med krossad bergart och största korn har uppmätts till nästan 3 mm. Skärvtjockleken var 10 mm och därmed hade kärlet var relativt stort. Godskvaliteten och det ojämna kärlväggen påminner om den vendel- och vikingatida AIV-keramiken och detta har även stöd i formen på bottenpartiet eftersom botten hade en markerad kant (Fig. 1). Detta är synnerligen vanligt på AIV-keramiken. Man kan dock notera att träkol från anläggningen har daterats till förromersk järnålder och därmed är keramikdateringen osäker. Man kan dock notera att kärl med snarlik form som AIV-keramiken fanns under just förromersk järnålder, men godset på keramiken från Herrestad 416 påminner tydligt om den vendel- och vikingatida AIV-keramiken.

Kärlet tillhörde den vanligaste typen i södra Skandinavien under perioden 700 till 1050 och man kan inte datera kärlet närmre än så. Kärlet i stolphålet var troligtvis en öppen kruka med svagt inåtböjt mynningsparti. Kärlen användes både som hushållskärl och de var även vanliga i gravar från perioden.

Med hänsyn till att så stor del av botten fanns kvar i stolphålet är det troligt att kärlet var nedsatt som ett byggnadsoffer. Sedan att placera en botten i ett stolphål var väl förankrad i den skandinaviska traditionen och skärvorna från Herrestad 416 utgjorde byggnadsoffer och just botten förefaller ha varit viktiga. En studie av byggnadsoffer i södra Skandinavien har visade att flera stolpbyggda hus från romersk järnålder hade fått någon form av byggnadsoffer (Carlie 2004) och det fanns andra platser som exempelvis daterats till förromersk järnålder där man påträffat kärlobbottnar i stolphål som var avsedda för en takbärande stolpe (Brorsson, manus).

Fig. 1. Bottenskarva med markerad bottenkant. Kärlet kan klassificeras som AIV-keramiken med en datering till vendel- och vikingatid.

Litteratur

Brorsson, T. manus. Den förromerska och romerska keramikens kronologi och funktion – exempel från Gustavslund i Helsingborg. Rapport. Riksantikvarieämbetet UV Syd, Lund

Carlie, A. 2004. *Forntida byggnadskult*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar, Skrifter No 57. Stockholm

Bilaga 13. *Vedart*

Vedanatomisk analyse af 10 trækulsprover fra FU "Nordlänken" Herrestad sn, Bohuslän.

Herrestad 161:1, A1, härd:

Ca. 40 ml ej rent kol.

10 stk. = stickprov, analyseret med følgende resultat:

10 stk. *Alnus sp.*, al, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al, med egenalder, som skønnes at være max. 30 år.

Herrestad 317:1, A10, härd:

Ca. 10 ml ej rent kol.

7 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

7 stk. *Quercus sp.*, ek, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Quercus sp.*, ek, med egenalder, som skønnes at være max. 30 år.

Herrestad 347:A15, A15, kokgrop:

Ca. 2 ml ej rent kol.

10 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

10 stk. *Betula sp.*, björk, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Betula sp.*, björk, med egenalder, som skønnes at være max. 30 år.

Herrestad 415:63, A7, grop:

Ca. 20 ml ej rent kol.

10 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

4 stk. *Juniperus communis*, en, fra grene og unge stammer.

6 stk. *Quercus sp.*, ek, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Juniperus communis*, en, med egenalder, som skønnes at være max. 5 år.

Herrestad 416:198, A33, stolphål:

< 1 ml ej rent kol.

1 stk. = alla, analyseret med følgende resultat:

1 stk. *Alnus sp.*, al?, fra gren.

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al?, med egenalder, som skønnes at være max. 10 år.

Provet er meget lille.

Herrestad 417:176, A2, kokgrop:

Ca. 40 ml ej rent kol.

10 stk. = stickprov, analyseret med følgende resultat:

4 stk. *Corylus avellana*, hassel, fra grene.

3 stk. *Betula sp.*, björk, fra unge stammer.

3 stk. *Quercus sp.*, ek, fra grene og unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Corylus avellana*, hassel, med egenalder, som skønnes at være max. 10 år.

Herrestad 417:A5, A5, grop:

< 1 ml ej rent kol.

1 stk. = alla, analyseret med følgende resultat:

1 stk. *Alnus sp.*, al, fra ung stamme?

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al, med egenalder, som skønnes at være max. 30 år.

Provet er meget lille.

Herrestad 418:1, A7, härd:

Ca. 6 ml ej rent kol.

12 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

12 stk. *Quercus sp.*, ek, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Quercus sp.*, ek, med egenalder, som skønnes at være max. 50 år.

Herrestad 418:2, A11, härd:

Ca. 4 ml ej rent kol.

2 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

2 stk. *Quercus sp.*, ek, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Quercus sp.*, ek, med egenalder, som skønnes at være max. 30 år.

Herrestad 418:3, A2, kolningsgrop:

Ca. 25 ml ej rent kol.

5 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

5 stk. *Juniperus communis*, en, fra grene og unge stammer.

Thomas Bartholin,

Am Haidberg 18

D 21 465 Wentorf bei Hamburg.

0049 40 720 1821

thomas.bartholin@gmx.de

*Consistent Accuracy . . .
... Delivered On-time*

Beta Analytic Inc.
4985 SW 74 Court
Miami, Florida 33155 USA
Tel: 305 667 5167
Fax: 305 663 0964
Beta@radiocarbon.com
www.radiocarbon.com

Darden Hood
President

Ronald Hatfield
Christopher Patrick
Deputy Directors

December 13, 2012

Mr. Niklas Ytterberg
County Museum of Bohuslan Vastarvet
Box 403
Uddevalla, SE-451 19
Sweden

RE: Radiocarbon Dating Results For Samples Her_415_A7, Her_416_A33, Her_417_A2, Her_417_A5,
Herrestad 161:1, Herrestad 317:1, Herrestad 418:1, Herrestad 418:2, Herrestad 418:3

Dear Mr. Ytterberg:

Enclosed are the radiocarbon dating results for nine samples recently sent to us. They each provided plenty of carbon for accurate measurements and all the analyses proceeded normally. The report sheet contains the dating result, method used, material type, applied pretreatment and two-sigma calendar calibration result (where applicable) for each sample.

Note that one of the samples (Her_416_A33, Beta-336029) does not have a Measured Radiocarbon Age and $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ Ratio reported. This is because the sample was too small to do a separate $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ ratio and AMS analysis. The only available $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ ratio available to calculate a Conventional Radiocarbon Age was that determined on a small aliquot of graphite. Although this ratio corrects to the appropriate Conventional Radiocarbon Age, it is not reported since it includes laboratory chemical and detector induced fractionation.

We analyzed these samples on a sole priority basis. No students or intern researchers who would necessarily be distracted with other obligations and priorities were used in the analyses. We analyzed them with the combined attention of our entire professional staff.

Information pages are enclosed with the mailed copy of this report. They should answer most of questions you may have. If they do not, or if you have specific questions about the analyses, please do not hesitate to contact us. Someone is always available to answer your questions.

Our invoice will be emailed separately. Please, forward it to the appropriate officer or send VISA charge authorization. Thank you. As always, if you have any questions or would like to discuss the results, don't hesitate to contact me.

Sincerely,

Digital signature on file

BETA ANALYTIC INC.

DR. M.A. TAMERS and MR. D.G. HOOD

4985 S.W. 74 COURT
MIAMI, FLORIDA, USA 33155
PH: 305-667-5167 FAX:305-663-0964
beta@radiocarbon.com

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Mr. Niklas Ytterberg

Report Date: 12/13/2012

County Museum of Bohuslan Vastarvet

Material Received: 11/26/2012

Sample Data	Measured Radiocarbon Age	13C/12C Ratio	Conventional Radiocarbon Age(*)
Beta - 336028 SAMPLE : Her_415_A7 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 1520 to 1590 (Cal BP 430 to 360) AND Cal AD 1620 to 1660 (Cal BP 330 to 290)	310 +/- 30 BP	-26.6 o/oo	280 +/- 30 BP
Beta - 336029 SAMPLE : Her_416_A33 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal BC 520 to 390 (Cal BP 2470 to 2340) COMMENT: The original sample was too small to provide a 13C/12C ratio on the original material. However, a ratio including both natural and laboratory effects was measured during the 14C detection to calculate the true Conventional Radiocarbon Age.	NA	NA	2380 +/- 30 BP
Beta - 336030 SAMPLE : Her_417_A2 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal BC 1130 to 970 (Cal BP 3080 to 2920) AND Cal BC 960 to 940 (Cal BP 2910 to 2890)	2880 +/- 30 BP	-25.5 o/oo	2870 +/- 30 BP
Beta - 336031 SAMPLE : Her_417_A5 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal BC 360 to 280 (Cal BP 2310 to 2230) AND Cal BC 260 to 240 (Cal BP 2210 to 2190) AND Cal BC 240 to 160 (Cal BP 2180 to 2110) AND Cal BC 130 to 120 (Cal BP 2080 to 2070)	2190 +/- 30 BP	-26.1 o/oo	2170 +/- 30 BP

Dates are reported as RCYBP (radiocarbon years before present, "present" = AD 1950). By international convention, the modern reference standard was 95% the 14C activity of the National Institute of Standards and Technology (NIST) Oxalic Acid (SRM 4990C) and calculated using the Libby 14C half-life (5568 years). Quoted errors represent 1 relative standard deviation statistics (68% probability) counting errors based on the combined measurements of the sample, background, and modern reference standards. Measured 13C/12C ratios (delta 13C) were calculated relative to the PDB-1 standard.

The Conventional Radiocarbon Age represents the Measured Radiocarbon Age corrected for isotopic fractionation, calculated using the delta 13C. On rare occasion where the Conventional Radiocarbon Age was calculated using an assumed delta 13C, the ratio and the Conventional Radiocarbon Age will be followed by "". The Conventional Radiocarbon Age is not calendar calibrated. When available, the Calendar Calibrated result is calculated from the Conventional Radiocarbon Age and is listed as the "Two Sigma Calibrated Result" for each sample.

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Mr. Niklas Ytterberg

Report Date: 12/13/2012

Sample Data	Measured Radiocarbon Age	13C/12C Ratio	Conventional Radiocarbon Age(*)
Beta - 336032 SAMPLE : Herrestad 161:1 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal BC 350 to 290 (Cal BP 2300 to 2240) AND Cal BC 230 to 160 (Cal BP 2180 to 2110) Cal BC 130 to 110 (Cal BP 2080 to 2060)	2180 +/- 30 BP	-26.5 o/oo	2160 +/- 30 BP
Beta - 336033 SAMPLE : Herrestad 317:1 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 250 to 410 (Cal BP 1700 to 1540)	1720 +/- 30 BP	-25.6 o/oo	1710 +/- 30 BP
Beta - 336034 SAMPLE : Herrestad 418:1 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 250 to 410 (Cal BP 1700 to 1540)	1710 +/- 30 BP	-25.2 o/oo	1710 +/- 30 BP
Beta - 336035 SAMPLE : Herrestad 418:2 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 250 to 410 (Cal BP 1700 to 1540)	1690 +/- 30 BP	-23.7 o/oo	1710 +/- 30 BP

Dates are reported as RCYBP (radiocarbon years before present, "present" = AD 1950). By international convention, the modern reference standard was 95% the 14C activity of the National Institute of Standards and Technology (NIST) Oxalic Acid (SRM 4990C) and calculated using the Libby 14C half-life (5568 years). Quoted errors represent 1 relative standard deviation statistics (68% probability) counting errors based on the combined measurements of the sample, background, and modern reference standards. Measured 13C/12C ratios (delta 13C) were calculated relative to the PDB-1 standard.

The Conventional Radiocarbon Age represents the Measured Radiocarbon Age corrected for isotopic fractionation, calculated using the delta 13C. On rare occasion where the Conventional Radiocarbon Age was calculated using an assumed delta 13C, the ratio and the Conventional Radiocarbon Age will be followed by "". The Conventional Radiocarbon Age is not calendar calibrated. When available, the Calendar Calibrated result is calculated from the Conventional Radiocarbon Age and is listed as the "Two Sigma Calibrated Result" for each sample.

BETA ANALYTIC INC.

DR. M.A. TAMERS and MR. D.G. HOOD

4985 S.W. 74 COURT
MIAMI, FLORIDA, USA 33155
PH: 305-667-5167 FAX:305-663-0964
beta@radiocarbon.com

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Mr. Niklas Ytterberg

Report Date: 12/13/2012

Sample Data	Measured Radiocarbon Age	13C/12C Ratio	Conventional Radiocarbon Age(*)
Beta - 336036 SAMPLE : Herrestad 418:3 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 1660 to 1700 (Cal BP 290 to 250) AND Cal AD 1720 to 1820 (Cal BP 230 to 140) Cal AD 1830 to 1880 (Cal BP 120 to 70) AND Cal AD 1920 to post 1950 (Cal BP 30 to post 1950)	150 +/- 30 BP	-23.5 o/oo	170 +/- 30 BP

Dates are reported as RCYBP (radiocarbon years before present, "present" = AD 1950). By international convention, the modern reference standard was 95% the 14C activity of the National Institute of Standards and Technology (NIST) Oxalic Acid (SRM 4990C) and calculated using the Libby 14C half-life (5568 years). Quoted errors represent 1 relative standard deviation statistics (68% probability) counting errors based on the combined measurements of the sample, background, and modern reference standards. Measured 13C/12C ratios (delta 13C) were calculated relative to the PDB-1 standard.

The Conventional Radiocarbon Age represents the Measured Radiocarbon Age corrected for isotopic fractionation, calculated using the delta 13C. On rare occasion where the Conventional Radiocarbon Age was calculated using an assumed delta 13C, the ratio and the Conventional Radiocarbon Age will be followed by "***". The Conventional Radiocarbon Age is not calendar calibrated. When available, the Calendar Calibrated result is calculated from the Conventional Radiocarbon Age and is listed as the "Two Sigma Calibrated Result" for each sample.

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-26.6:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-336028

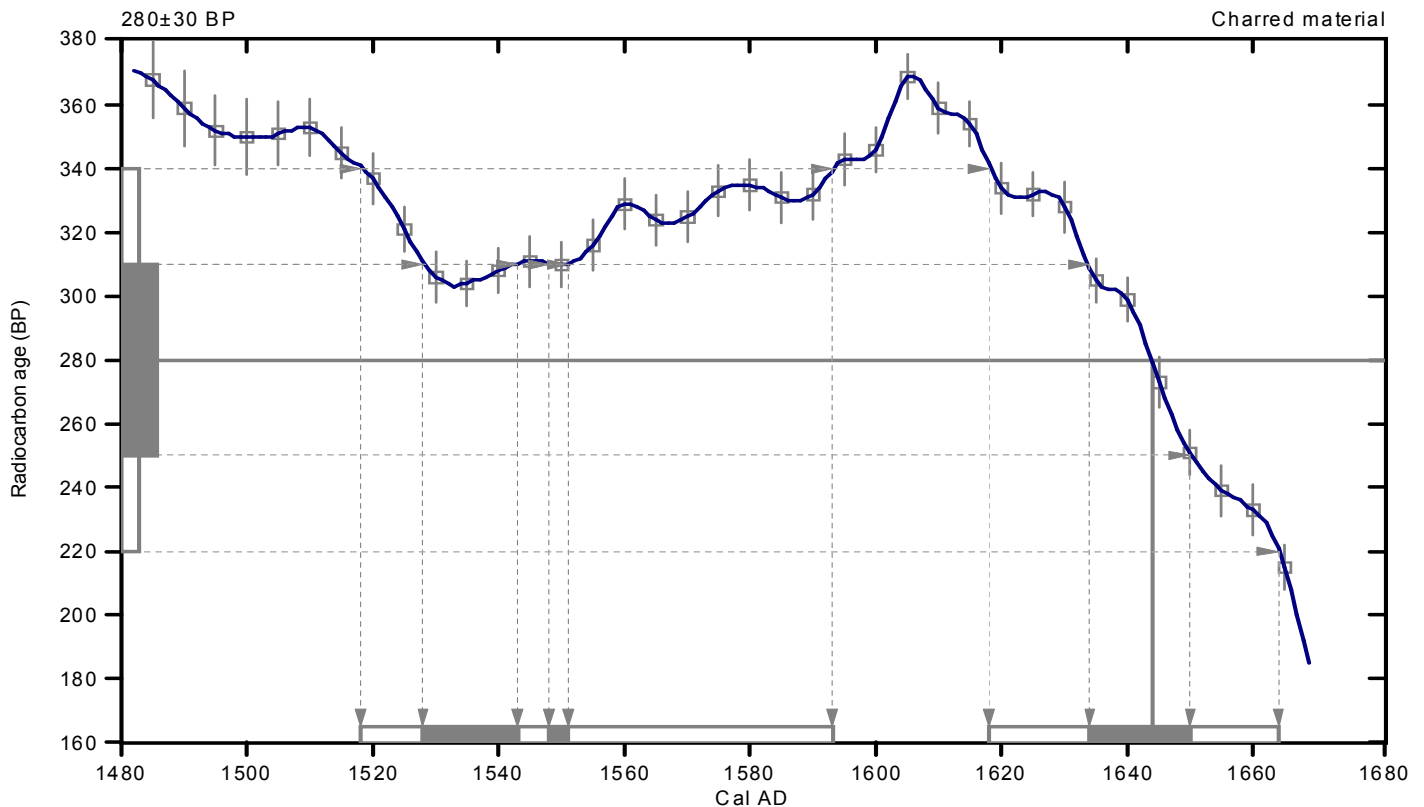
Conventional radiocarbon age: 280±30 BP

**2 Sigma calibrated results: Cal AD 1520 to 1590 (Cal BP 430 to 360) and
(95% probability) Cal AD 1620 to 1660 (Cal BP 330 to 290)**

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: Cal AD 1640 (Cal BP 310)

1 Sigma calibrated results: Cal AD 1530 to 1540 (Cal BP 420 to 410) and
(68% probability) Cal AD 1550 to 1550 (Cal BP 400 to 400) and
Cal AD 1630 to 1650 (Cal BP 320 to 300)

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, *Radiocarbon* 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, *Tellus* 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=N/A:lab. mult=1)

Laboratory number: **Beta-336029**

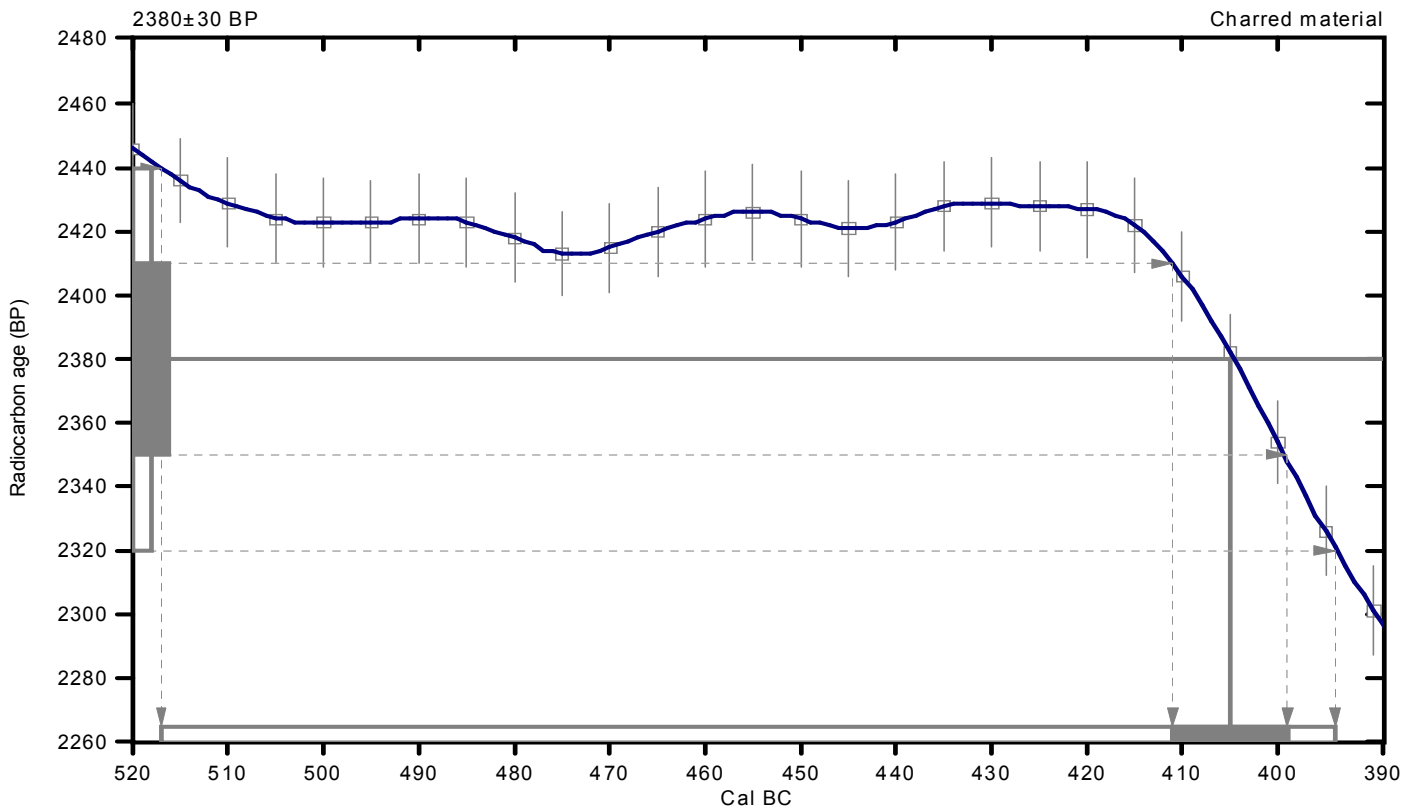
Conventional radiocarbon age: **2380±30 BP**

2 Sigma calibrated result: Cal BC 520 to 390 (Cal BP 2470 to 2340)
(95% probability)

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: Cal BC 400 (Cal BP 2360)

1 Sigma calibrated result: Cal BC 410 to 400 (Cal BP 2360 to 2350)
(68% probability)

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1111-1150,
Stuiver, et al., 1993, *Radiocarbon* 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, *Tellus* 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-25.5:lab. mult=1)

Laboratory number: **Beta-336030**

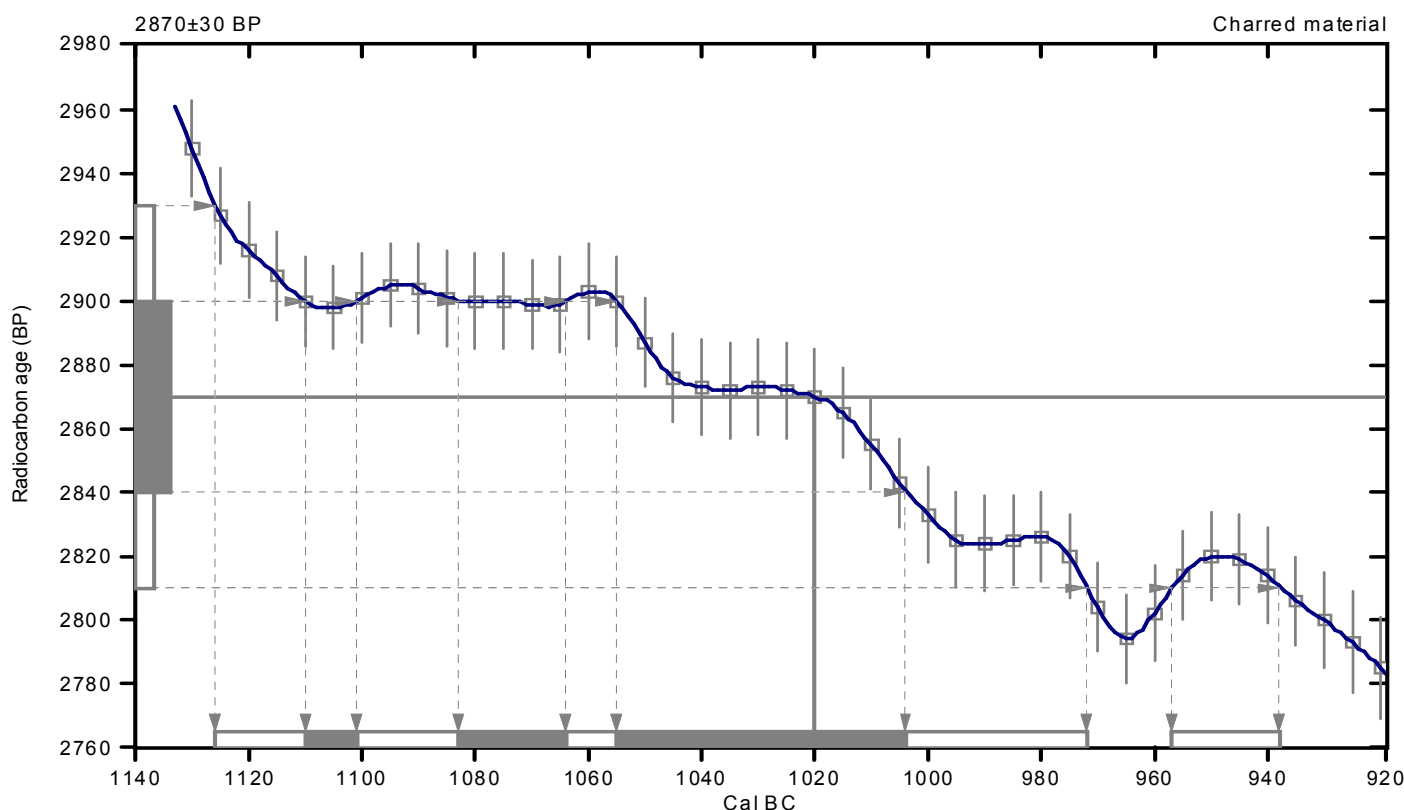
Conventional radiocarbon age: **2870±30 BP**

**2 Sigma calibrated results: Cal BC 1130 to 970 (Cal BP 3080 to 2920) and
(95% probability) Cal BC 960 to 940 (Cal BP 2910 to 2890)**

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: **Cal BC 1020 (Cal BP 2970)**

**1 Sigma calibrated results: Cal BC 1110 to 1100 (Cal BP 3060 to 3050) and
(68% probability) Cal BC 1080 to 1060 (Cal BP 3030 to 3010) and
Cal BC 1060 to 1000 (Cal BP 3000 to 2950)**

References:

Database used

INTCAL09

References to *INTCAL09* database

Heaton, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, Radiocarbon 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, Tellus 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-26.1:lab. mult=1)

Laboratory number: **Beta-336031**

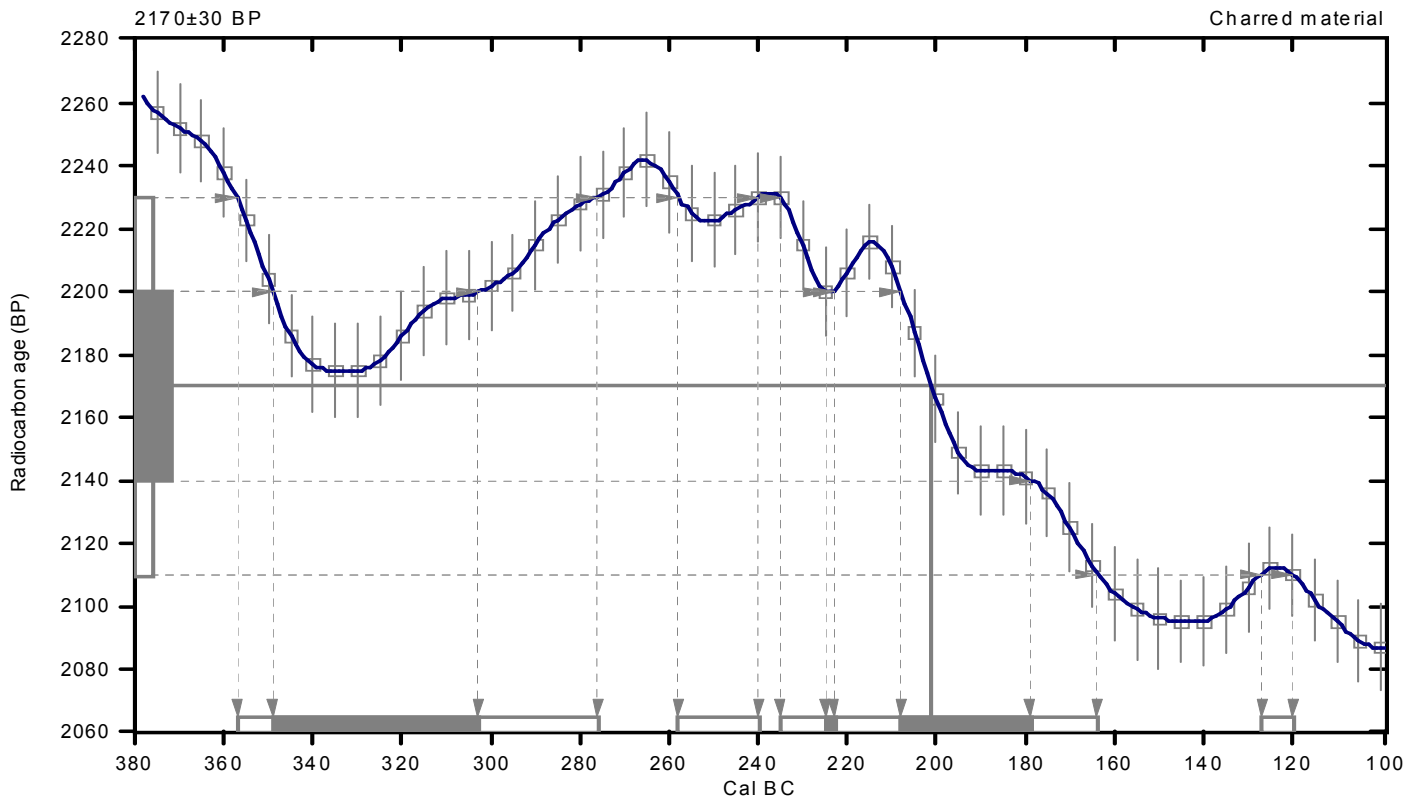
Conventional radiocarbon age: **2170±30 BP**

**2 Sigma calibrated results: Cal BC 360 to 280 (Cal BP 2310 to 2230) and
(95% probability) Cal BC 260 to 240 (Cal BP 2210 to 2190) and
Cal BC 240 to 160 (Cal BP 2180 to 2110) and
Cal BC 130 to 120 (Cal BP 2080 to 2070)**

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: Cal BC 200 (Cal BP 2150)

**1 Sigma calibrated results: Cal BC 350 to 300 (Cal BP 2300 to 2250) and
(68% probability) Cal BC 220 to 220 (Cal BP 2180 to 2170) and
Cal BC 210 to 180 (Cal BP 2160 to 2130)**

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, *Radiocarbon* 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, *Tellus* 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-26.5:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-336032

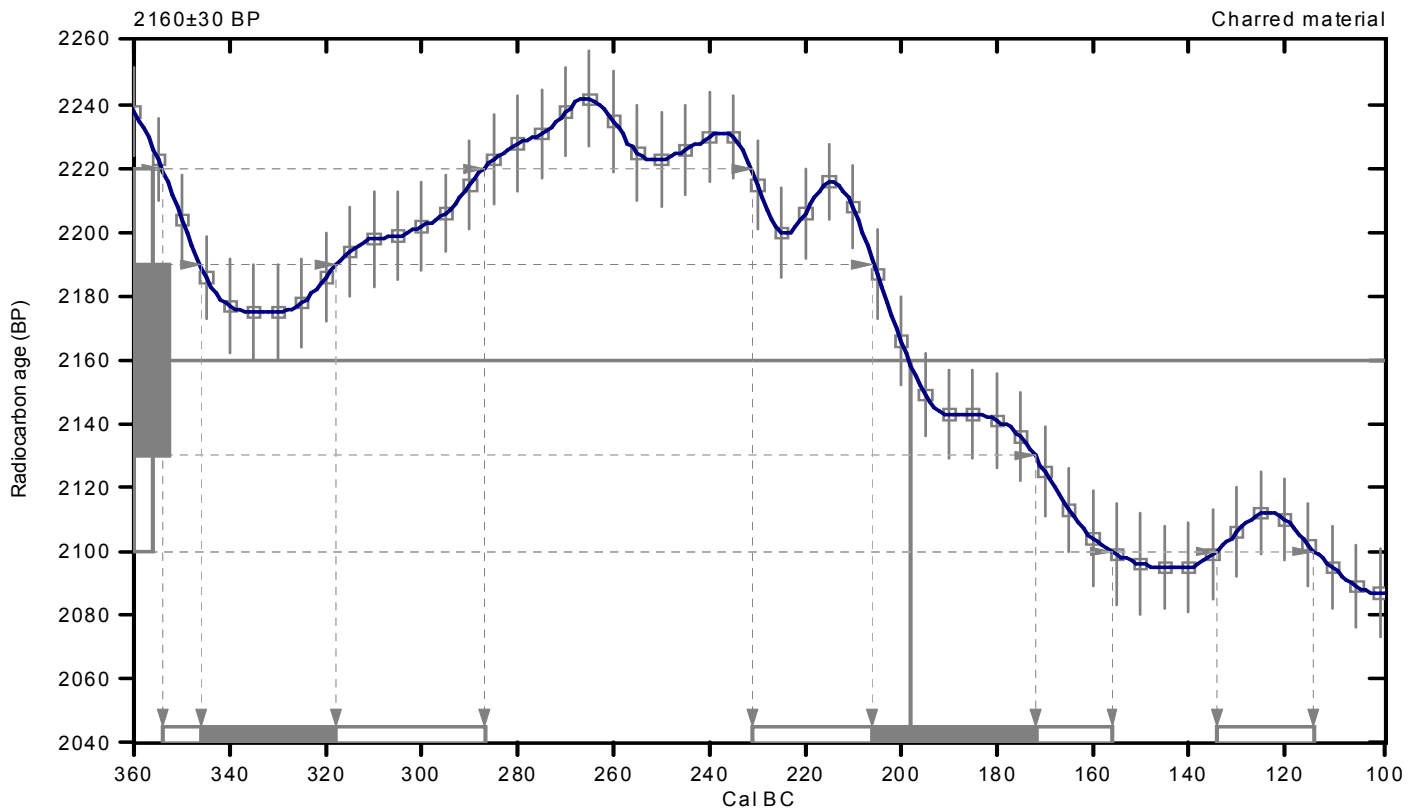
Conventional radiocarbon age: 2160±30 BP

**2 Sigma calibrated results: Cal BC 350 to 290 (Cal BP 2300 to 2240) and
(95% probability) Cal BC 230 to 160 (Cal BP 2180 to 2110) and
Cal BC 130 to 110 (Cal BP 2080 to 2060)**

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: Cal BC 200 (Cal BP 2150)

1 Sigma calibrated results: Cal BC 350 to 320 (Cal BP 2300 to 2270) and
(68% probability) Cal BC 210 to 170 (Cal BP 2160 to 2120)

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, *Radiocarbon* 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, *Tellus* 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-25.6:lab. mult=1)

Laboratory number: **Beta-336033**

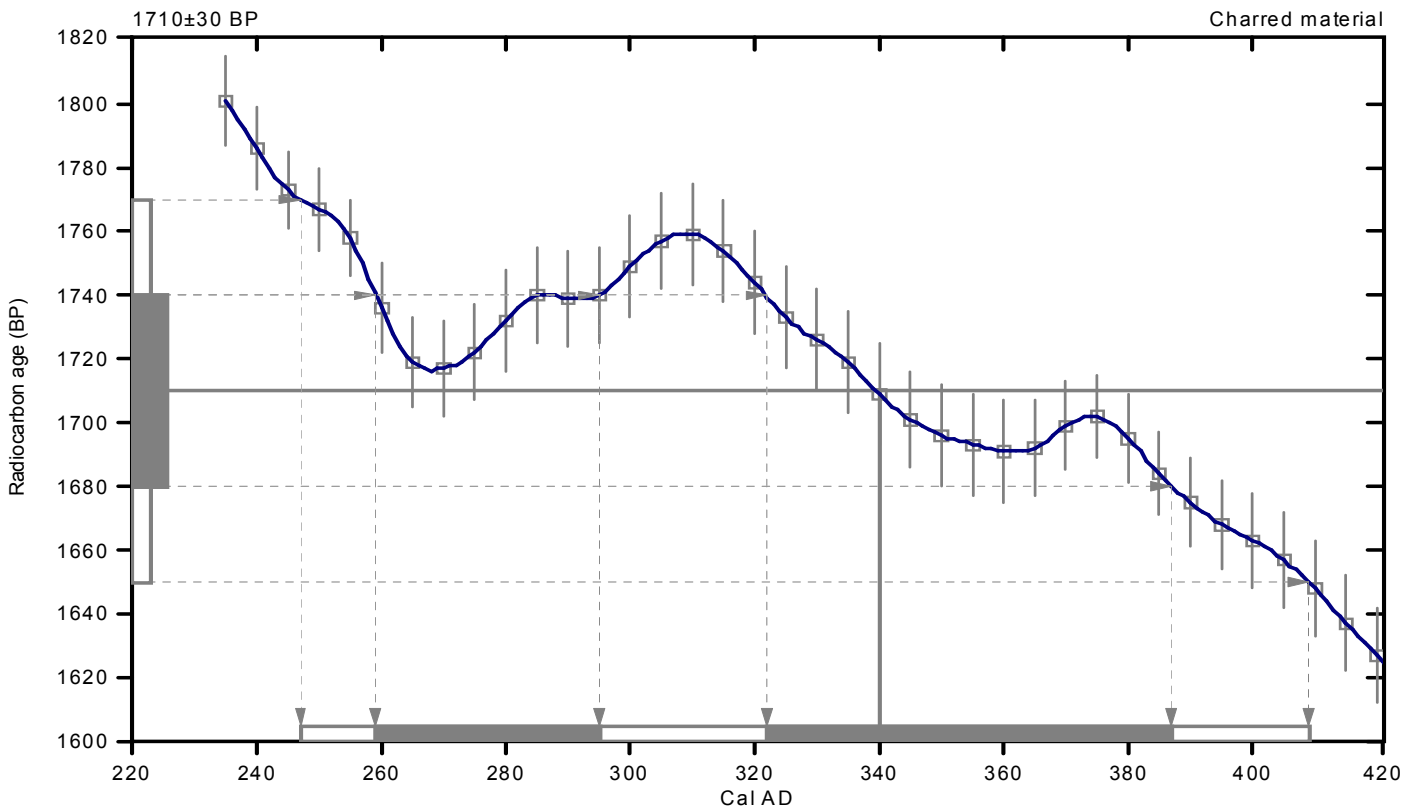
Conventional radiocarbon age: **1710±30 BP**

**2 Sigma calibrated result: Cal AD 250 to 410 (Cal BP 1700 to 1540)
(95% probability)**

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: **Cal AD 340 (Cal BP 1610)**

**1 Sigma calibrated results: Cal AD 260 to 300 (Cal BP 1690 to 1660) and
(68% probability) Cal AD 320 to 390 (Cal BP 1630 to 1560)**

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, *Radiocarbon* 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, *Tellus* 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-25.2:lab. mult=1)

Laboratory number: **Beta-336034**

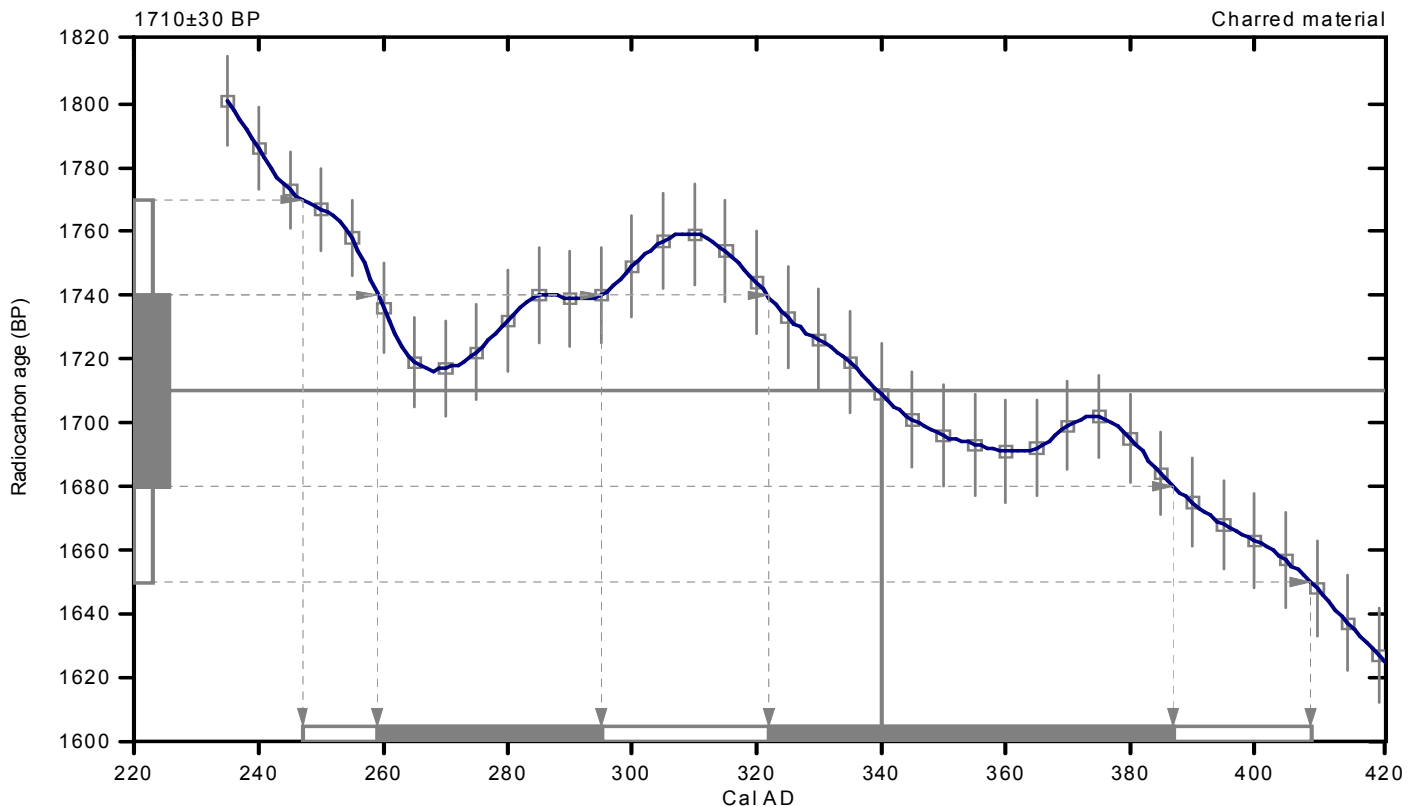
Conventional radiocarbon age: **1710±30 BP**

2 Sigma calibrated result: Cal AD 250 to 410 (Cal BP 1700 to 1540)
(95% probability)

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: Cal AD 340 (Cal BP 1610)

1 Sigma calibrated results: Cal AD 260 to 300 (Cal BP 1690 to 1660) and
(68% probability) Cal AD 320 to 390 (Cal BP 1630 to 1560)

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, *Radiocarbon* 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, *Radiocarbon* 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, *Tellus* 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-23.7:lab. mult=1)

Laboratory number: **Beta-336035**

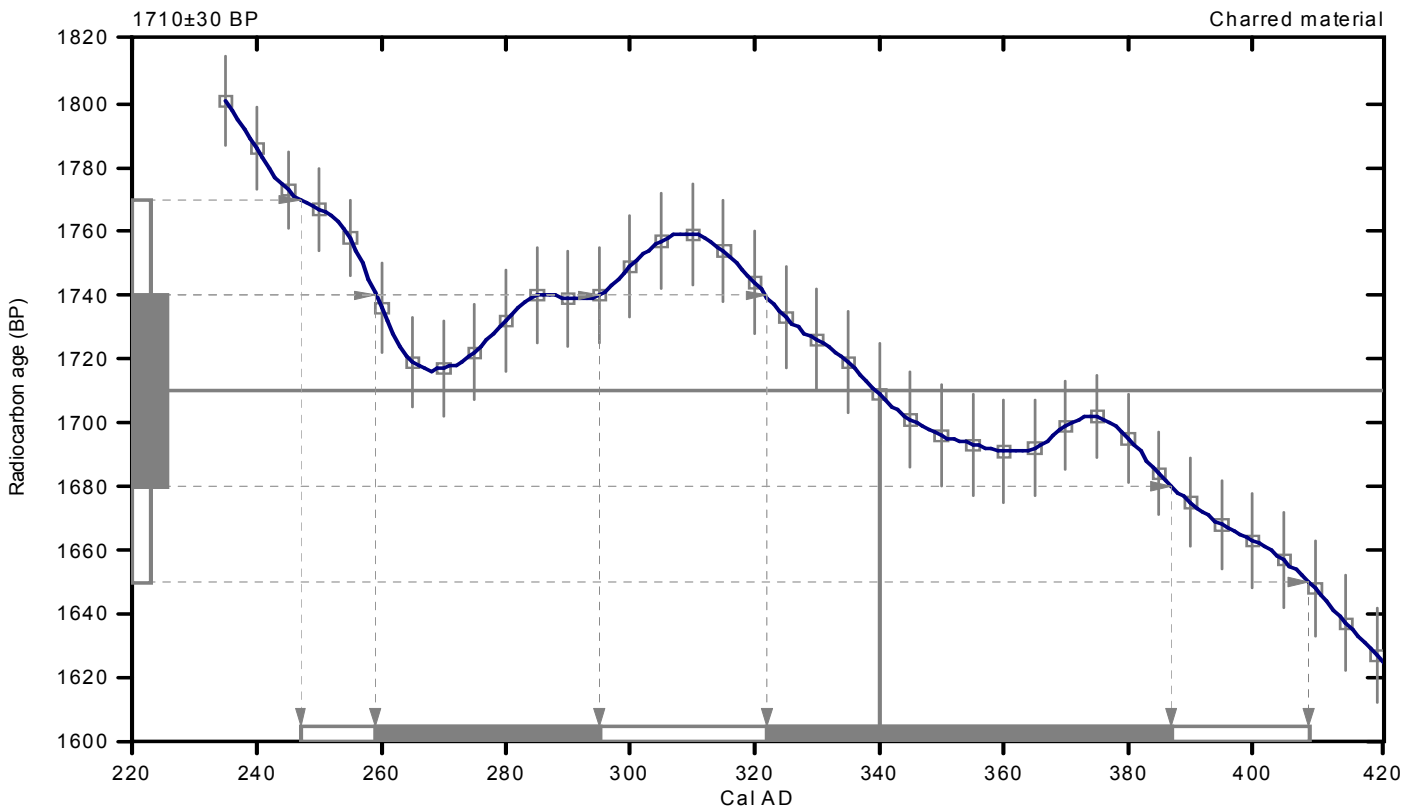
Conventional radiocarbon age: **1710±30 BP**

2 Sigma calibrated result: Cal AD 250 to 410 (Cal BP 1700 to 1540)
(95% probability)

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: **Cal AD 340 (Cal BP 1610)**

1 Sigma calibrated results: Cal AD 260 to 300 (Cal BP 1690 to 1660) and
(68% probability) Cal AD 320 to 390 (Cal BP 1630 to 1560)

References:

Database used

INTCAL09

References to *INTCAL09* database

Heaton, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, Radiocarbon 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, Tellus 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12=-23.5:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-336036

Conventional radiocarbon age: 170±30 BP

**2 Sigma calibrated results: Cal AD 1660 to 1700 (Cal BP 290 to 250) and
(95% probability) Cal AD 1720 to 1820 (Cal BP 230 to 140) and
Cal AD 1830 to 1880 (Cal BP 120 to 70) and
Cal AD 1920 to post 1950 (Cal BP 30 to post 1950)**

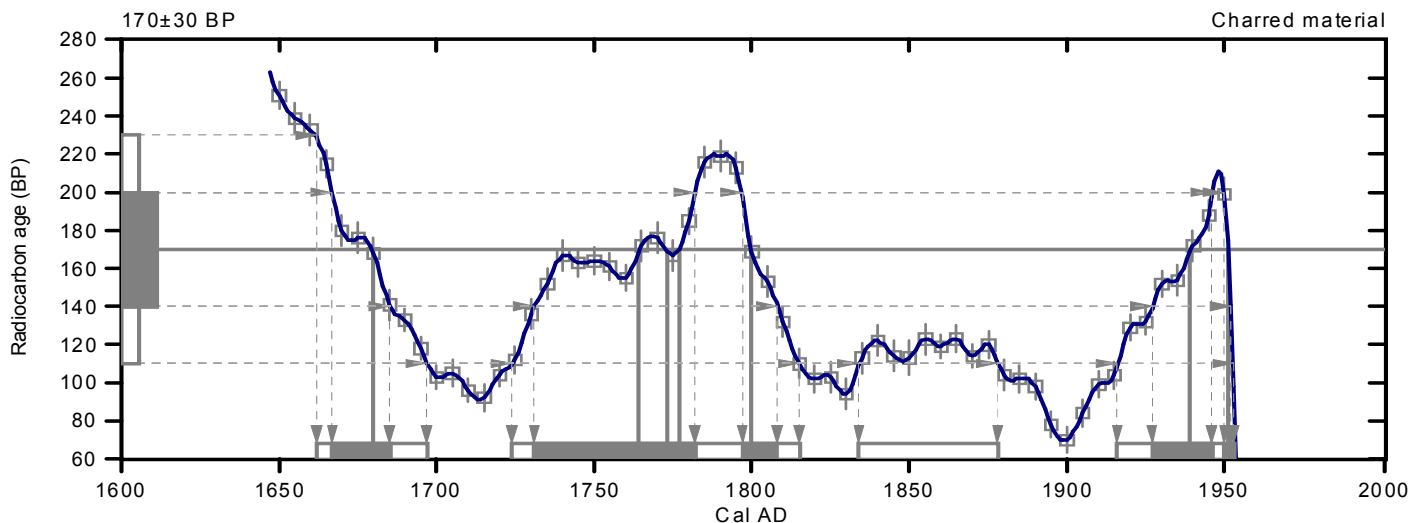
Intercept data

Intercepts of radiocarbon age
with calibration curve:

Cal AD 1680 (Cal BP 270) and
Cal AD 1760 (Cal BP 190) and
Cal AD 1770 (Cal BP 180) and
Cal AD 1780 (Cal BP 170) and
Cal AD 1800 (Cal BP 150) and
Cal AD 1940 (Cal BP 10) and
Cal AD Post 1950

1 Sigma calibrated results:
(68% probability)

Cal AD 1670 to 1680 (Cal BP 280 to 260) and
Cal AD 1730 to 1780 (Cal BP 220 to 170) and
Cal AD 1800 to 1810 (Cal BP 150 to 140) and
Cal AD 1930 to 1950 (Cal BP 20 to 0) and
Cal AD 1950 to post 1950 (Cal BP 0 to post 1950)

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1111-1150, Stuiver, et al., 1993, Radiocarbon 35(1):137-189, Oeschger, et al., 1975, Tellus 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2013-02-22

Robert Hernek
Bohusläns museum/Västarvet
Box 403
451 19 UDDEVALLA

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av bränt ben från Herrestad socken, Uddevalla, Bohuslän.

Förbehandling av brända ben:

1. 1,5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 timmar.
2. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
3. 1M HAC tillsatt till provet och blandningen i rumstemperatur i 24 timmar.
4. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
5. Lakning med 6 M HCl och den erhållna CO_2 -gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före acceleratormätningen av ^{14}C -innehållet.

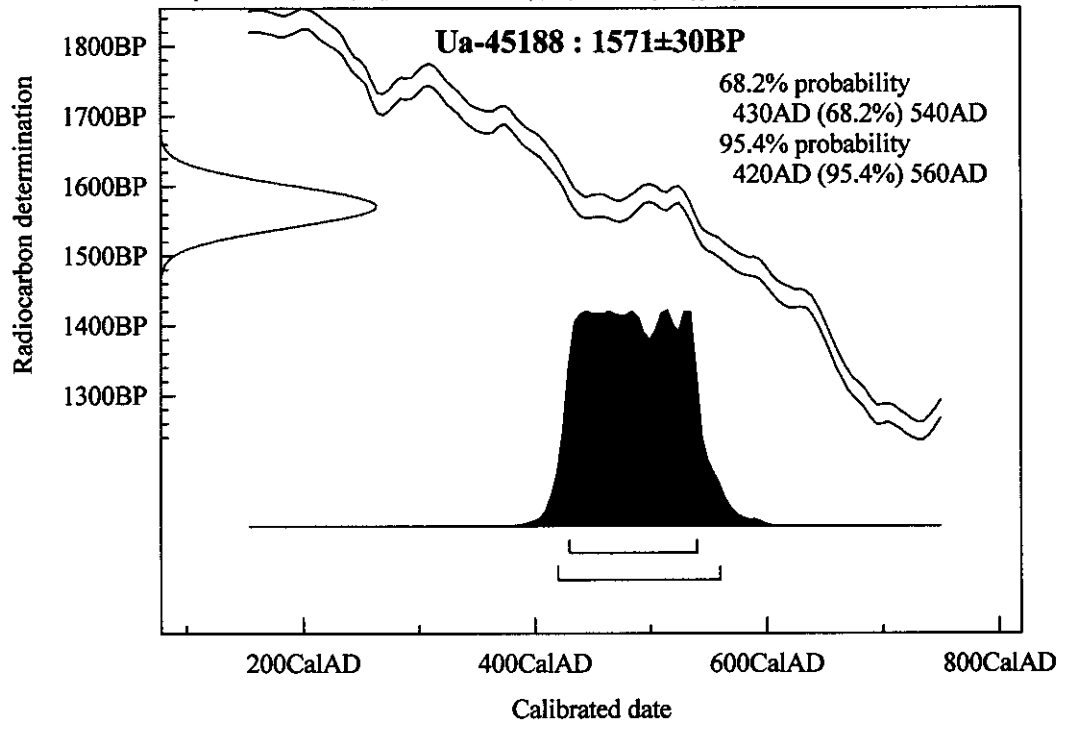
RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-45188	Herrestad 418:4, A5	-21,9	1571 \pm 30

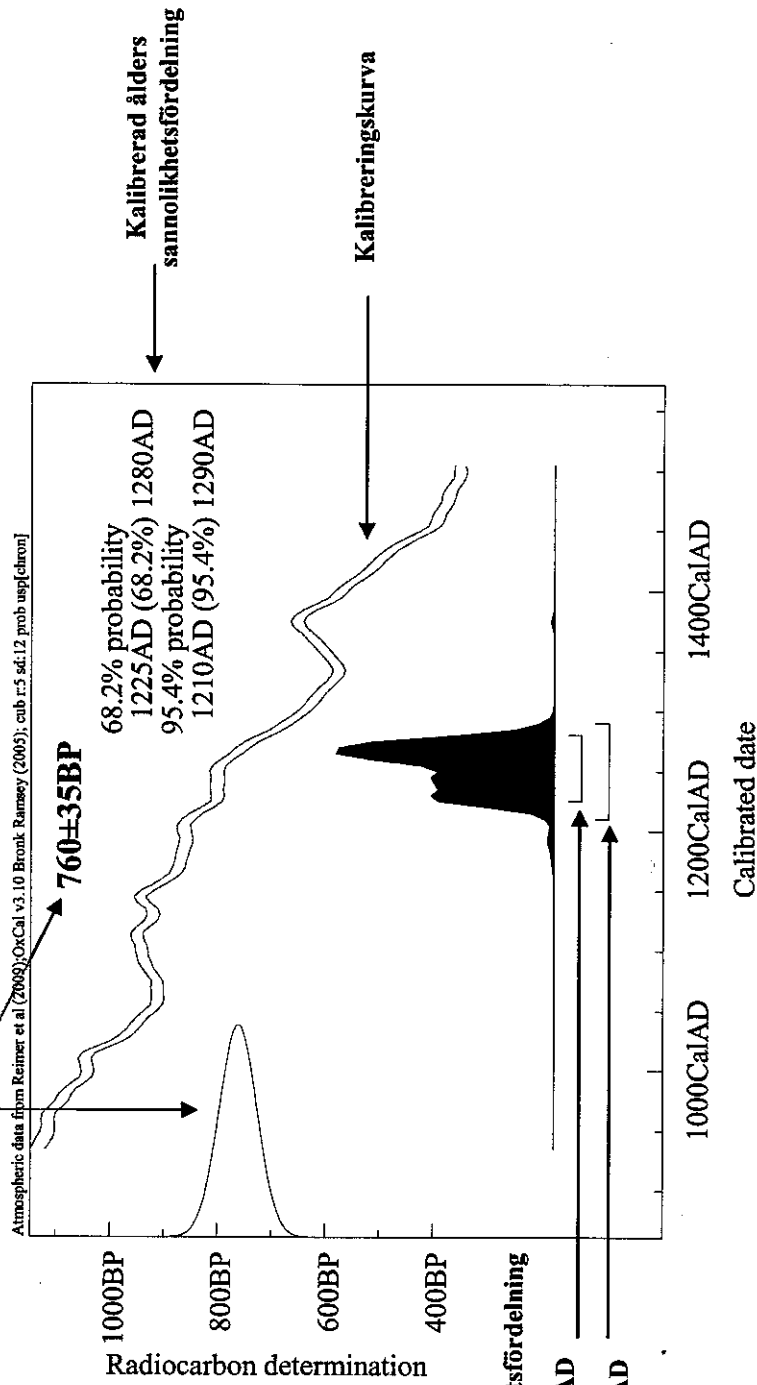
Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Ingela Sundström

Atmospheric data from Reimer et al (2009); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Okalibrerad (teknisk) ^{14}C ålder BP beräknad med $T_{1/2} = 5570$ år
normaliserad till $\delta^{13}\text{C} = -25$ ‰ mot PDB

Vertikal axel anger okalibrerad
(teknisk) ^{14}C ålder BP
(BP = Before Present)

Kalibrerad ålders sannolikhetsfördelning

1 σ (68 %) 1225 - 1280 AD

2 σ (95 %) 1210 - 1290 AD

Horisontell axel anger kalibrerad (kalendarisk) ålder AD

Västarvet/Bohusläns museum
att: Niklas Ytterberg
Box 403
451 19 Uddedvalla

ANALYSRAPPORT

Analys av jordprover från Herrestad 415/417/418, Västra Götaland.

Metod

De tillsända proverna volymbestämdes genom att den lufttorkade jorden hälldes i en graderad bägare och en känd volym vatten tillsattes. Provvolymer utgjorde alltså jordpartiklar minus luftvolymen mellan partiklarna. Proverna blev dispergerade under 1 timme med 5%-ig NaOH och preparerades därefter med en kombination av slammings- och flotationsteknik. Ingen särskild flotationsapparat utnyttjades. Sikt med 0,25 mm:s maskvidd användes. Det floterade materialet lufttorkades efter preparering och studerades under mikroskop i 6,7-40 gångers förstoring. Provet innehöll måttliga mängder färsk rötter samt enstaka färsk frön, dagmaskkokonger och insekter. Det preparerade provet och fynd förvaras på Institutionen för Naturgeografi och Kvartärgeologi, men kan med kort varsel tillsändas uppdragsgivaren om så önskas.

Analysen omfattar växtmakrofossilanalyser av fem jordprover som togs i samband med arkeologiska undersökningar.

Herrestad RAÄ 415

R2, PM 165, 1,2 liter jord. Provet innehöll mycket rikligt med rötter, rottrådar och ovanjordiska växtrester och var närmast att beteckna som förna. Provet innehöll utöver enstaka träkolsfragment, <0,5 ml, inga förkolnade växtrester.

Herrestad RAÄ 417

A3, Pnr 189, 1,0 liter jord. Provet innehöll enstaka träkolsfragment, ca 0,3 ml, samt enstaka förkolnade granbarr.

A5, S8, 0,6 liter jord. Provet innehöll utöver cirka 0,7 ml träkolsfragment inga förkolnade växtrester.

Herrestad RAÄ 418

A5, PM446, bengömma, 1,1 liter jord. Provet innehöll mycket rikligt med rötter, rottrådar och ovanjordiska växtrester och var närmast att beteckna som förna. Provet innehöll cirka 7 ml träkolsfragment samt enstaka förkolnade granbarr.

A5, bengömma - prov kring benen., 0,6 liter jord. Provet innehöll mycket rikligt med rötter, rottrådar och ovanjordiska växtrester och var närmast att beteckna som förna. Provet innehöll cirka 1 ml träkolsfragment enstaka brända benfragment samt ett frö av mjölon (*Arctostaphylos uva-ursi*).

Mjölon är ett ris som hör hemma i öppen och mager sand-, grus- eller hållmark. Det är svårt att fastställa när granen etablerade större bestånd i det inre av Bohuslän. Thomas Giesecke (2004: The Holocene spread of spruce in Scandinavia) lämnar i sin doktorsavhandling ett intervall mellan 1000-2000 år före nutid för granens västligaste etablering i södra Sverige. I min mening vore det en välgärning att, i ett vegetationshistoriskt syfte, ¹⁴C-datera granbarrarna från Herrestad 417 och 418.

2012-11-08

Mats Regnell

08-16 48 09 — 0705-43 45 86 — mats.regnell@geo.su.se

Bilaga 16. Föreslagna områden för slutundersökning

